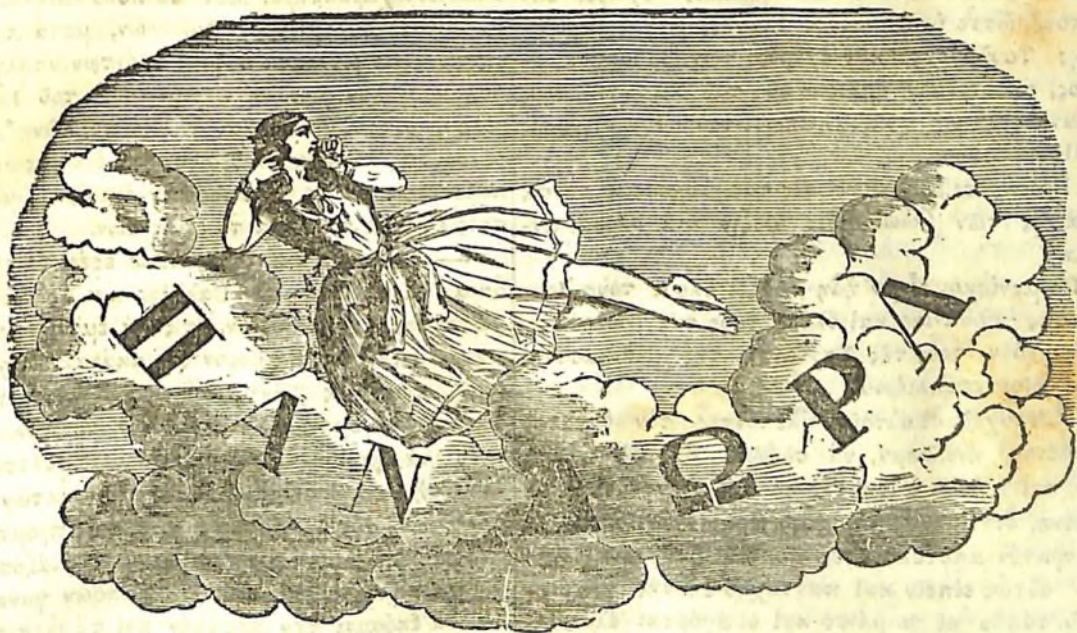

1 ΔΕΚΕΜΒΡ. 1852.

ΤΟΜΟΣ Γ'.

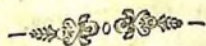
ΦΥΛΛ. 65.

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ.

—ο—

Ἐπειδὴ ἐξέλιπεν ἀπὸ τὸ Γραφεῖον τῆς Πανδώρας ὁλόκληρος ὁ τόμος τοῦ πρώτου ἔτους αὐτῆς, ὅσοι ἔχοντες τοιοῦτους εὐχαριστοῦνται νὰ τοὺς πωλήσωσιν, ἅς τοὺς στείλωσιν εἰς αὐτό· καὶ ἐὰν μὲν ἦναι πολὺ μεταχειρισμένα τὰ φυλλάδια θέλουσι λάβει ἀνὰ δρ. 8. τὸν τόμον, ἐὰν δὲ μετρίως, ἀνὰ 10.

Τὸ γραφεῖον τῆς Πανδώρας ἀγοράζει προσέτι καὶ τὰ ὑπὸ Στοιχ. Β. καὶ Γ. φυλλάδια.

ΤΟ

ΦΡΟΥΡΙΟΝ ΒΕΡΔΥΝΟΝ.

Κατὰ Φρεδερίκον Σουλιέ.

Πόσον τρομερὸς ὁ χειμαρὸς τῆς ὀχλαγωγικῆς ὁρμῆς, καὶ πόσον, πάντα χαλινὸν ἀποπτύων, φέρεται πολλὰκις πρὸς τὰ φρικωδέστερα τῶν ἐγκλημάτων, καὶ ὅταν ἀκόμη σέβασμίαν καὶ ἱερὰν ἔχη τὴν ἀφορμὴν, ἀποδεικνύουσι μεταξύ μυρίων ἄλλων πα-

ραδειγμάτων καὶ τὰ ἐν τῇ δεκάτῃ τετάρτῃ ἑκατονταετηρίδι· ἐν ὀνόματι τῆς θρησκείας πραχθέντα φρικώδη ἐγκλήματα.

Κατὰ τὰ 1320 γενικὴ ἦν ἡ ὁρμὴ πρὸς τὰς σταυροφορίας, καὶ ἐν ᾧ οἱ ἱππῶται καὶ τὸ μάχιμον τοῦ ἔθνους ὠπλίζοντο πρὸς τὴν μακρὰν ἐκστρατείαν, συγχρόνως στρατὸς ὁλόκληρος ποιμένων καὶ δουλοπαροίκων συνεκροτεῖτο καθ' ἅπασαν τὴν Γαλλίαν, καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Παστουρώ ἢ Ποιμενίσκων, διέτρεχον αὐτὴν πανδημί· κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις μετὰ παίδων καὶ γυναικῶν, ἐπὶ προφάσει μὲν τοῦ ν' ἀπελθῶσιν εἰς τοὺς ἱεροὺς τόπους καὶ νὰ τοὺς ἐλευθερώσωσιν, ἀληθῶς δὲ ἄγοντες καὶ φέροντες, σφάζοντες καὶ λεηλατοῦντες τοὺς εἰρηνικοὺς κατοίκους τῶν πόλεων δι' ὧν διήρχοντο, καὶ ὅσαι ἢ πιστεύουσαι αὐτοῖς τοῖς ἡνοίγον· τὰς πύλας τῶν, ἢ δὲν ἐδύναντο ν' ἀντιστῶσιν εἰς τὰς ληστρικὰς τῶν δυνάμεις. Ἐπειδὴ δὲ εἰς πᾶν ἐγκλημα ἔχουσιν ἀνάγκην προσχήματος καὶ αὐτοὶ οἱ θηριωδέστεροι τῶν ἀνθρώπων, οἱ Ποιμενίσκοι εἶχον παραδεχθῆ ὡς σύνθημα τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν Ἰσραηλιτῶν, διότι, ἐπὶ τούτων τῶν ἀπίστων ἡ νίκη ἦτον ἀπονωτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα ἢ ἐπὶ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ. Καὶ ἤρχιζον μὲν ἀπ' αὐτῶν, ἀλλ' ἅμα ἤρχιζεν ἡ διαρπαγὴ καὶ ἀνατροπὴ μιᾶς πόλεως, ἅμα ἐξέπτετο παρ' αὐτοῖς ἡ δίψα τοῦ φόνου, ἅμα ἐξέβαλλον ὑπὸ τῶν ὀργίων τούτων τῆς σφαγῆς καὶ τῆς πολέσεως, τότε δὲν τοῖς ἤρκει πλέον τῶν ἰουδαίων ὁ χρυσὸς καὶ τὸ αἷμα, καὶ τότε καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἐπιπτόν ἐπίσης θύματα τῆς λύσεως.

μοβόρων τούτων θηρίων. Καὶ τὸ κακὸν ἐχώρει ἐπὶ τοσούτον, ὥστε ὁ Βερνάρδος Γιώνης, μέγας ἱεροδίκης τῆς Τουλούσης, καὶ ἐχθρὸς τῶν Ἰουδαίων ἀσπονδος, προσέτρεπεν ὁμῶς ἀπὸ τοῦ ἀμβωνος τοὺς χριστιανούς νὰ μὴ ἐγκαταλείπωσι τοὺς Ἰουδαίους εἰς τοὺς Ποιμενίσκους.

— Προσέχετε! ἔλεγεν εἰς τὰς τίγρεις ἡ γεῦσις τῆς σαρκὸς τῶν ζώων δίδει ὄρεξιν διὰ σάρκα ἀνθρώπων.

Οἱ Ποιμενίσκοι εἶχον ἤδη σφάζει ὅλους τοὺς Ἰουδαίους τῆς Ἀλθανίας καὶ ὅλους τοὺς τῆς Τουλούσης, καὶ ἠπειλοῦν τοὺς τῆς Ναρθόνης, τῆς Καρκασσόνης καὶ τοῦ Μοντεπελλιέρου.

Οἱ δυστυχεῖς δὲ οὗτοι, βλέποντες τὸν θάνατον ἐπερχόμενον, ἠθέλησαν νὰ σωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς. Ἀλλὰ καὶ ἡ θύρα αὕτη τῆς σωτηρίας ἦν αὐτοῖς κλεισμένη, διότι, ἐν ᾧ μυριάδες Ποιμενίσκοι προυχώρουν, στρατὸν ἀποτελοῦντες πυκνόν, συγχρόνως ἀνεφύοντο οὕτως εἰπεῖν καὶ πανταχοῦ ἐκ τῆς γῆς, ὅλου τοῦ τόπου οἱ ποιμένες καὶ οἱ ἀγύρται ἐλάμβανον τῶν ληστρικῶν τούτων σωματίων τὸν χαρακτῆρα, καὶ οὐδεμία συνοδεία ὅπως οὖν μακρὰ καὶ διαρκὴς Ἰουδαίων ἐδύνατο νὰ μεταβῇ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, χωρὶς ν' ἀπαντήσῃ τὴν πολυκέφαλον ταύτην Ἰδραν αἰφνιδικῶς ἐγειρομένην ἐμπρὸς τῆς. Ἰδόντες ὅτι δὲν ὑπῆρχε διαφυγὴ, ἐσκέφθησαν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ ἀμύνεως. Ἀλλ' εἰ καὶ πολυάριθμοι ἐντὸς τῆς ἐπαρχίας, οὐδαμοῦ ὁμῶς δὲν ὑπερίσχυε τῶν ἐχθρῶν τῶν κατὰ τὸν ἀριμὸν, καὶ δὲν εἶχον οὔτε πόλιν οὔτε φρούριον πρὸς καταφύγιον, ἢ πρὸς τόπον ἀσφαλὸς συνεντεύξεως. Οὐδὲ ἐτόλμων δὲ νὰ κυριεύσωσι διὰ τῆς βίας ὀχυρὰν τινα θέσιν, ὅπου νὰ ἐγκαταστηθῶσι μόνοι, διότι οὕτω θὰ διήγειρον κατ' αὐτῶν οὐ μόνον τοὺς Ποιμενίσκους, ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς λοιποὺς κατοίκους.

Ἐν τοιαύταις δειναῖς περιστάσεσιν ὁ λαὸς οὗτος ἀπέβλεψε πρὸς τὸν Κερδῶν, ὅστις ἦν οἰκειότερος τοῦ Ἀρεως πρὸς τὸν βίον καὶ πρὸς τὰ ἔθνη του. Ἐπρότεινον λοιπὸν εἰς πολλοὺς τῶν προυχόντων νὰ τοὺς δεχθῶσι πανδηρῶς καὶ νὰ τοὺς ὑπερασπισθῶσιν ἐντὸς τῶν πόλεων τῶν, ἀντὶ ἀδροτάτων δόσεων. Ἀλλ' οὐδεὶς ἐδέχετο, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι εἶχον περιέλθει εἰς τὴν δεινοτάτην τῶν θέσεων, βλέποντες ἑαυτοὺς ἐκτεθειμένους εἰς τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων, χωρὶς νὰ δύνανται οὔτε ν' ἀντιστῶσιν εἰς αὐτὸν, οὔτε νὰ διαφύγῃσι. Συνῆλθον λοιπὸν εἰς τὴν ἐν Ναρθῶνι συναγωγὴν αὐτῶν, καὶ πρὶν περιμεῖναι τὴν ἐπιστροφὴν τῶν τελευταίων ἀπεσταλμένων, οὓς εἶχον ἐκπέμψει ὅπως δελεάσωσι τῶν προυχόντων τὴν φιλοκέρδειαν, ἐπρότεινον εἰς συζήτησιν τί τὸ πρακτέον ὅπως διαφύγῃσι τὸν ἀφύκτως ἐπερχόμενον ὄλεθρον. Ἡ συνέλευσις ἦν πολυάνθρωπος ἀλλὰ κατῆρξεν, καὶ τὴν ἑξῆς σιωπῆς τοῦ λαοῦ τούτου, ἡ ὅσην εἰσέτι τῶν κινδύνων ἡ προσδοκία τὰ δὲ πενιχρὰ τῶν ποσά, καὶ τοῖς ἐπέβαλλον τὰ δικτάγματα φιλιππου τοῦ μικροῦ, τὰ σκυθρωπά, ὡρὰ πρὸς τὴν σιωπὴν τῶν, ἡ τῶν τρόπων τῶν ταραχῇ, ὅλη ἡ εἰκὼν αὕτη τῆς δυστυχίας καὶ τῆς δουλείας εἰς ἀπελπισίαν περιελθούσης, περιτοίσει εἰς τὴν συνέλευσιν

ἀπαίσιον χαρακτῆρα. Μὲτ' οὐ πολὺ εἰσῆλθεν ὁ Μέγας Ραββίνος, Σολομὼν Βὲν Σολομὼν, μετὰ τῶν λοιπῶν ἐν τῷ ἔθνει μάλιστα σοφίαις ἐχόντων ὑπόληψιν, τοῦ Δολὰν Βελὰν, ἱατροῦ περιφήμου, τοῦ Ἰακώβ Λωνέλου, ἀστρολόγου, καὶ ἄλλων πολλῶν. Ἀμα δ' εἰσελθόντες, κατέλαβον θέσεις ἐπὶ ἐξέδρας δι' αὐτοὺς παρεσκευασμένης, ὁ Σολομὼν ἐγερεῖς ὠμίλησε, καὶ τοῖς ἐξέθεσε τὰ κατὰ τὸ ἔθνος τῶν.

— Τέκνα τοῦ ἀληθοῦς θεοῦ ἐρέατε εἰς τὰ βάβα: ταῦτα ἔθνη τῆς Γαλλίας καὶ Λαγγεδόκης τὰ φῶτα καὶ τὴν παιδείαν, ἥτις τὰ ἐμποδίζει νὰ κυλίνονται εἰς τὸν βόρβορον ὡς ἀκάθαρτοι χοῖροι, καὶ ἰδοὺ πῶς μᾶς ἀνταμοίβουσιν. Ἀνευ ἡμῶν οὐδεὶς τῶν ἡγεμόνων τῶν τόπων τούτων δὲν ἐδύνατο νὰ ἐπιδεικνύῃ εἰς τὰς ἀσεβεῖς τελετὰς τῶν ὁλῆν τὴν πολυτέλειαν τῶν χρυσοστίκτων καὶ περιπορπύρων αὐτῶν ἐνδυμάτων, ἀ τοῖς προμηθεύει ἡ ἡμετέρα βιομηχανία καὶ ὁμῶς μᾶς βιάζουσι νὰ ἐνδύμεθα ῥάκη. Οὐδεμία τῶν αὐθαδῶν γυναικῶν τῶν δὲν θὰ ἐκόσμει τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ ὄτα τῆς, τοὺς βραχίονας καὶ τὸ στήθος τῆς διὰ τιμαλφῶν λίθων, ἀνευ τῆς ἐπιδεξιότητος τῶν ἡμετέρων ἐργατῶν, καὶ ὁμῶς αἱ γυναῖκες ἡμῶν εἰσὶν ἠναγκασμέναι νὰ κρύπτωσι τὴν κόμην καὶ τὸ μέτωπόν των ὑπὸ μελανὴν καλύπτραν, καὶ τὰς χεῖράς των ὑπὸ χειρῖδας μακράς· τὰ μελανὰ δέρματα δι' ὧν καλύπτονται, ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ὀλκάδων τοῖς ἔρχονται, καὶ ὁμῶς μᾶς ἀρνοῦνται τὴν ἄδειαν καὶ μανδύαν νὰ φέρωμεν κατὰ τοῦ παγετοῦ. Ἡ τέχνη τῆς ἀνατολῆς ἐκείνη, ἥτις καθιστᾷ τόσον ὀξέα τὰ ξίφη των καὶ ὡς ἀδαμάντινους τοὺς θώρακας των, ἡμέτερον εἶναι μυστήριον, ἄγνωστον εἰς τοὺς ἀμαθεῖς των ἐργάτας, ὧν τὰ σιδηρουργεῖα μάλιστα κατωρθοῦσι πέταλα τῶν ἵππων καὶ ἰνὴν ἀρότρων νὰ κατασκευάζωσι· καὶ ἡ θειοτέρα ἐκείνη τέχνη τοῦ ἱᾶν τοὺς ἀθηνεῖς καὶ ἐποιοῦν τὰς πληγὰς, φαίνεται γοητεία εἰς τοὺς εὐθέεις καὶ προληπτικούς τούτους. Καὶ ὁμῶς ἡμεῖς, οἷς ὀφείλουσι τὰ ὅπλα δι' ὧν πολεμοῦσι, καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν ὥστε νὰ πολεμῶσι διὰ τῶν ὀπλων, ὅταν τοῖς ζητῶμεν νὰ σείρωσιν ὑπὲρ τῆς ζωῆς ἡμῶν τὰ ξίφη ἀ παρ' ἡμῶν ἔλαβον, σιωπῶσι καὶ μᾶς ἐγκαταλείπουσιν. Εἶναι, ἀδελφοί, δικαία ἀνταπόδοσις τοῦτο; εἶναι συνάλλαγμα ἐπὶ ἴσων βάσεων βαῖνον; Βεβαίως ὄχι. Ἀς φροντίσωμεν λοιπὸν ἡμεῖς αὐτοὶ περὶ τῆς σωτηρίας μας, ὡς ἂν αὐτοὶ δὲν ὑπῆρχον. Ἀδιάφορον δι' ἡμᾶς ὅποιας συμφορὰς θέλει ἐπισύρει ἡ ἡμετέρα ἄμυνα ἐπὶ τὰς κεφαλὰς των. Ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ ὑψώσωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν φωνήν. Ὅστις ἔχει νὰ καθυποβάλῃ τινὰ πρότασιν, ἃς ἐγερθῇ, ἐνθυμούμενος ὅτι ὁ ὑπέρτατος νόμος τῆς παρουσίας στιγμῆς, εἶναι ὁ τῆς κοινῆς σωτηρίας, καὶ ὅτι ἐνώπιον αὐτοῦ πρέπει νὰ σιγήσωσι τῆς κοινῆς δικαιοσύνης οἱ νόμοι. Εἰς γυμνὸς καὶ εἰς ἐνοπλος συνεβάδιζον ἐντὸς δάσους, ὅταν ἤκουσαν βρυχώμενον λέοντα. Ὁ ἐνοπλος ἀπέκρουσε τὸν γυμνόν, ἱκετεύοντα αὐτὸν νὰ τὸν σώσῃ, καὶ ἠθέλησε νὰ φύγῃ. Τότε ὁμῶς αὐτὸς ἔτεινε παγίδα εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ ἐνόπλου, ὅστις προσκόμας, ἔπεσεν. Ἐνῷ δὲ ὁ λέων ἔτρωγεν αὐτόν, διότι δὲν ἐδυνήθη

νὰ ἐγερθῇ, ὁ γυμνὸς ἐπώθη διὰ τῆς φυγῆς. Μὲ ἔννοεῖ-
τε, τέκνα τοῦ ἀληθοῦς θεοῦ.

Ἀμα δ' ἐσιώπησεν ὁ Ῥαββίνος, νέος μελανόρρυθ-
μος καὶ δασύς, ἀλλ' ἰσχυρὸς, καὶ νεανικὸν ἔχων τὸ
πρόσωπον, προβάς εἶπε·

— Τί ὁμιλεῖτε περὶ αἰσχυρῶν παγίδων καὶ περὶ
φθογῆς ἐπαισχύντου; Ἡ οὐρανία κατὰ οὐδὲποτε
λοιπὸν θέλει μακρυνῆθαι τῆς κεφαλῆς ἡμῶν, ἢ οὐδέ-
ποτε θέλομεν τὴν μακρύνει; Ἀναμφιβόλως, ναι,
ἀναμφιβόλως, ἔχουσι δίκαιον οἱ χριστιανοὶ νὰ προ-
σφύωσιν εἰς τὰ ἐνδύματα ἡμῶν περιφρονήσεως σύμ-
βολον, νὰ μᾶς πτύωσι κατὰ πρόσωπον, νὰ μᾶς ἀ-
ποδεκατίξωσιν ὡς τὰ κτήνη· διότι εἴμεθα τούτων
ἄξιοι. Προτιμώτερον εἶναι νὰ ἡξέρωμεν νὰ μετα-
χειριζώμεθα τὰ ξίφη παρὰ νὰ τὰ κατασκευάζωμεν,
προτιμώτερον νὰ ἡξέρωμεν νὰ φονεύωμεν παρὰ νὰ
ἰῶμεν. Δὲν ἐπληρώθη ἐτι τὸ ποτήριον τῆς δουλείας
καὶ τῆς περιφρονήσεως ὃ μᾶς ποτίζει πρὸ τοσοῦ
του χρόνου οἱ χριστιανοί; Θέλομεν πάνποτε περι-
φέρεσθαι ἐπὶ γῆς διωκόμενοι ἀπὸ τὴν πνοὴν τῶν ἐχ-
θρῶν μας, ὡς τοῦ μετοπώρου τὰ φύλλα ἀπὸ κοιλά-
δος εἰς κοιλάδα, εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰ πεδία, χωρὶς
ποτέ νὰ εὔρεθῇ δι' ἡμᾶς ἄσυλον ἐν ᾧ νὰ δυνηθῶ-
μεν νὰ ἐπιγράψωμεν. α Ἐνταῦθα μᾶς εἶν' ἐπιτε-
τραμμένον νὰ γεννώμεθα καὶ ν' ἀποθνήσκωμεν;·
Καιρὸς εἶναι πλέον ν' ἀνεγερθῇ ἡ Ἱερουσαλὴμ. Και-
ρὸς νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς τῶν
ἀνθρώπων, ὁ λαὸς τοῦ θεοῦ. Ἄς τολμήσωμεν νὰ προσ-
διορίσωμεν αὐτὴν ἐντὸς τῆς πόλεως ταύτης, ἧς ἰ-
σχυρὰ εἰσὶ τὰ τείχη, ἧς εὐφοροὶ εἰσὶν οἱ ἀγροί. Γέ-
νοι, δίκαιον εἶχες λέγων ὅτι οἱ χριστιανοὶ μᾶς ἀ-
πέλυσαν πάντων τῶν νόμων τῆς δικαιοσύνης, καὶ
ὅτι τὰ πάντα εἶν' ἐπιτετραμμένα ὑπὲρ τῆς κοινῆς
σωτηρίας. Ἀλλὰ σωζόμεθα οὐχὶ φεύγοντες, σωζό-
μεθα μένοντες. Ἰδοὺ ἤδη οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν τῆς Καρ-
κασσώλης, τοῦ Μοντεπελλιέρου, τῆς Νευμασοῦ, τῆς
Γζῆς, κινοῦνται ζητοῦντες ἄσυλον καὶ αὐτοί. Ἄς
τοῖς ὑποδείξωμεν ταύτην τὴν πόλιν. Ἄς γίνῃ ἑπαυ-
λις προβάτων τὸ πρῶτον, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα τὰ
πρόβατα ἄς γίνωσι ποιμένες, καὶ πρόβατα οἱ ποιμέ-
νες, οἱ ἐν αὐτῇ διατάττοντες ἄς γίνωσιν οἱ ὑπῆκοοι,
καὶ ἡ ἑπαυλις ἄς μεταποιηθῇ εἰς φρούριον.

— Βενιαμὴν Ἡσαῦ, ὠμίλησας ὡς ἀμαθὴς μὴ γνωρί-
ζων οὐδὲ τὰς ἐξουσίας βίβλου, οὐδὲ τὴν ὁδὸν τῶν ἀστέρων,
εἶπεν ὁ Ἰακώβ. Οἱ καιροὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ λαοῦ
τοῦ θεοῦ εἰσέτι δὲν ἐπληρώθησαν, καὶ ἡ διασπορά τοῦ
ἐπηγγέλη ἐπὶ χίλια ἔτη ἀκόμη εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ
σκότους, εἰς τιμωρίαν αὐτοῦ διότι μέρος τῶν υἱῶν
αὐτοῦ ἀποσπασθὲν ἠκολούθησε τοὺς ψευδεῖς νόμους τοῦ
Ναζοραίου, ὡς τὰ παιδία ἐνῶ εἰς τὸ σχολεῖον πορεύον-
ται, διασπῶνται καὶ τρέχουσι πρὸς τοὺς καρπούς τοὺς
παρὰ τὴν ὁδὸν φουμένους. Δὲν λέγει ὁ νόμος ὅτι τὰ
παιδία θέλουσιν ἀποδώσει τὸ ὄφλημα τῶν πατέρων,
καὶ οἱ ἀδελφοὶ τὸ τῶν ἀδελφῶν; Ἡμεῖς δὲ δὲν
ἀπετίσαμεν εἰσέτι τῷ κυρίῳ τὸ ὄφλημα ὃ κατέλι-
πον ἡμῖν οἱ πατέρες ἡμῶν. Σκεφθώμεν περὶ τῆς σω-
τηρίας τῶν ἡμετέρων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Ὁ θεὸς
θέλει ἐμπνεύσει τοῖς ἀλλαχοῦ ἡμῶν ἀδελφοῖς, τί τὸ

πρακτέον, καὶ εἴθε οἱ ἄφρονες λόγοι σου μὴ ἀπέ-
τρεψαν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἡμετέρων δια-
κρίσεων τούτων.

— Σωθώμεν λοιπὸν, ἀνέκραξεν ὁ Βενιαμὴν Ἡσαῦ,
σωθώμεν μόνοι λοιπὸν, ἀλλὰ σωθώμεν ἐντίμως, διὰ
τῆς νίκης τῶν ὀπλῶν.

— Τίς ὁμιλεῖ περὶ πολέμου, εἶπεν ἀναστὰς ὕψη-
λόςωμος γέρον, ὅταν ὁ ἰσχυρὸς ἐν πολέμῳ μεταξὺ
ἡμῶν, ἐκεῖνος οὐ ἡ κεφαλὴ μόνη δύναται νὰ ὀργα-
νίσῃ σχέδιον ἀντιστάσεως, οὐ αἱ χεῖρες δύναται
μόνι νὰ τὸ ἐκτελέσωσιν, εἶναι ἀπὼν, καὶ ἴσως ἀ-
πώλετο εἰς τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ ἐπιχείρησιν.
Οἰηματῖται εἶναι οἱ ὁμιλήσαντες οὕτω.

— Γάσπαρ, ἔκραξεν ὁ Ἡσαῦ μετ' ἀναζέοντος ἤδη
θυμοῦ, καὶ διακόπτων τὸν γέροντα. Τὸν υἱόν σου
Ματθίαν αἰνίττεσαι, καὶ πολυμᾶς νὰ ὀνομάσῃς ἄλ-
λους οἰηματίας! Καὶ ὑπάρχει εἰς καὶ μόνος μεταξὺ
τῶν υἱῶν τοῦ ἀληθοῦς θεοῦ ὑπεροπτικώτερος εἰς τοὺς
λόγους, προπετέστερος εἰς τὰς πράξεις; Δὲν ἀπο-
βλέπει πρὸς πάντας ἡμᾶς μετ' ἀγερῶχου περιφρονή-
σεως, ἐν ᾧ γνωστὸν εἶναι ὅτι οὐδεὶς ἔχει στενωτέ-
ρας αὐτοῦ σχέσεις μετὰ τῶν χριστιανῶν; Διὰ τίνος
τεχνάσματος ἔπεισε τοὺς χριστιανοὺς νὰ λησμονή-
σωσιν ὅτι εἶναι αὐτὸς ἐκ γένους κατηραμένου, ὥστε
οἱ μὲν πολῖται νὰ τὸν δέχωνται ὡς ἱππότην, οἱ δὲ
εὐγενεῖς νὰ τῷ ἀνοίγωσι τὰς οἰκίας των ὡς εἰς ἄνδρα
ἐπίσημον; Καὶ, ὅπως οὐδὲν ἀποκρύψω, πῶς συνέλθε
τὴν ἀποτρόπαιον ἐλπίδα νὰ γίνῃ σύζυγος κόρης χρι-
στιανῆς; πῶς ἄλλως, εἰμὴ ὑποσχεθεῖς νὰ ἐγκατα-
λείψῃ τὴν πίστιν τῶν πατέρων του, ἴσως νὰ προδώ-
σῃ τοὺς ἀδελφούς του ἐν τῇ στιγμῇ τῆς ἀνάγκης;
Ἡσυχασον, Γάσπαρ· δὲν ἀπέθανεν ὁ υἱός σου. Ἄν
ἀργῇ τόσον νὰ ἐπιστρέψῃ, διαπραγματεύεται, πί-
στευσον, μετὰ τίνος χριστιανοῦ μεγιστάνος περὶ τῆς
σωτηρίας του καὶ τοῦ ὀλέθρου ἡμῶν.

— Ψεύδεις, ἀνέκραξεν ὁ Γέρον. Ὁ Ματθίας ἀ-
πέθανεν, ἢ ὁ Ματθίας θὰ ἐπιστρέψῃ.

— Ὁ Ματθίας ἐπέστρεψε, πάτερ, εἶπε μετρίκιον
ἐκκαίδεκαετὲς, ἱστάμενον πλησίον τοῦ γέροντος. Διηλ-
θεν ἐμπρὸς τῆς θύρας τῆς συναγωγῆς, καὶ μοι εἶπεν·
« Ἀδελφε, θὰ εἶμαι ἐδῶ, ἄμα ἡ ὀχλοὶ κτυπήσῃ »
καὶ διευθύνθη πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν πόλιν.

— Ναι, πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν πόλιν, εἶπεν ὁ Ἡσαῦ,
πρὸς τὸ μέρος ὅπου κατοικεῖ ὁ πρόεδρος Βερτράνδους
ὁ Νογαρέτος, καὶ ἡ θυγάτηρ τοῦ Κωνσταντῖα. Ὅστις
ἔχει εἰς τὴν καρδίαν του πλῆθος ἄφρον ὡς ὁ Ματθίας,
προτιμᾷ τὰς γλυκεῖας συνδιαλέξεις μετὰ νεανίδος ἀπὸ
τὰς ἐμβριθεῖς τοῦ λαοῦ συσκέψεις.

— Ἡσαῦ, εἶπε τὸ μετρίκιον, διατί ὑποῖς τὴν φω-
νὴν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου; Δὲς ἐκεῖνος σὲ ἔσωσεν
ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς, θέλοντας νὰ σὲ φονεύσωσι διότι
τοὺς ἐκακολόγησι τὴν μὲν πρώτην φορὰν τοὺς ἔπεισε
διὰ τῆς γλυκύτητος τοῦ λόγου του, τὴν δὲ δευτέραν
τοὺς ἐμάκρυνε διὰ τῆς ῥώμης τοῦ τρομεροῦ του βρα-
χίονος. Τοιαύτην τὸν ἀποδίδεις δικαιοσύνην;

— Σ' εὐχαριστῶ ἀδελφε, εἶπε φωνὴ ἡχηρὰ καὶ
βαρεῖα. Δὲν ἐφύσθη ὁ Ἡσαῦ, εἰπὼν ὅτι ἡμῖν εἰς τοῦ
Κυρίου Βερτράνδου τοῦ Νογαρέτου, καὶ ἴσως δὲν ἐ-

φεύσθη ἀκόμη, εἰπὼν ὅτι ἐπρωτίμῃσιν ἐρωτικὴν συν-
διάλεξιν ἀπὸ τὰς ἐμβριθεῖς διασκέψεις μας. Ὅστις,
ἀδελφοί, ἐγκαταλείπει τὴν πατρικὴν οἰκίαν ὅπως μὴ
ἐπιστρέψῃ πλέον ποτὲ εἰς αὐτήν, δύναται νὰ στρέψῃ
καὶ ἅπαζ τὴν κεφαλὴν εἰς τελευταῖον ἀποχαιρετι-
σμόν. Ὅστις ἐγκαταλείπει πᾶσαν ἐλπίδα, δύναται
ἐπίσης νὰ στρέψῃ ἅπαζ τὴν κεφαλὴν ὅπως τῇ σπεί-
σῃ ἐσχατον δάκρυ. Ἄλλ' ἀδιάφορον. Ἡ ζωὴ μου ἀ-
νῆκει εἰς τὸ ἔθνος μου· εἰς ἐμὲ ἀνέκουσιν αἱ θλίψεις
μου μόναι. Περὶ τῆς ἐντολῆς σας πρέπει νὰ σᾶς ὁ-
μιλήσω. Ἀδελφοί! πολλὰς ἐκρούσα θύρας· ἠνεώχθη
δὲ μία μόνη, ἡ τοῦ φρουρίου Βερδύνου ἐπὶ τῆς Γα-
ρόννης. Ὁ ἰδιοκτήτης αὐτοῦ Ἰσακρὸς ὁ Βελαρνὸς μοι
ἐνοικίασε τὸν πρῶτιστον πύργον τοῦ ἐπὶ ἑξ μῆνας,
ἀντὶ διςχιλίων χρυσῶν σολιδίων τουλουσινου νομί-
σματος. Ἐπὶ ὅλον τοῦτον τὸν χρόνον δυνάμεθα ἀπο-
συρθέντες ἐκεῖ ν' ἀντιστῶμεν, διότι ἡ κατεδάφισις τοῦ
πύργου καὶ ἡ πυρπόλησις προσέτι αὐτοῦ περιλαμ-
βάνονται ἐντὸς τῆς συνθήκης, ἃν οἱ λησταὶ Ποιμενί-
σκοι ᾔθελον ἔλθει νὰ μᾶς πολιορκήσωσι. Ἐξ μῆνες
ἀρκοῦσιν ὅπως διαρρέυσῃ ὁ χεῖμαρος αὐτὸς τῶν φο-
νέων, καὶ μετὰ ταῦτα ἐξεληθόντες τοῦ ἀσύλου ἐκείνου,
θέλομεν ἔλθει νὰ κατοικήσωμεν τὰς οἰκίας μας πά-
λιν, ἃν εἰσέτι ὑφίστανται, νὰ τὰς οἰκοδομήσωμεν ἃν
κατεδαφίσθησαν.

Ὁ ἥρεμος ἀλλὰ μελαγχολικὸς τόνος μεθ' οὗ ἐπρό-
φερον ὁ Ματθίας τὰς λέξεις ταύτας, ἐπάχωσε πᾶσας
τὰς καρδίας, ἃν καὶ ἡ ἀγγελία ἦν ἔφερε περιεῖχε
πιθανότητά τινα σωτηρίας, ἀπροσδόκητον εἰς τοὺς
Ἰουδαίους. Ἄν ὁ Ματθίας εἶχεν εἰσέλθῃ, ἐλπίδα ἔ-
χων στίλβουσαν ἐπὶ τοῦ μετώπου, καὶ συμφορᾶς
ἃν τὰ χεῖλη τοῦ ἐπρόφερον λόγους, ὅλων αἱ καρδίαι
θὰ ἐπληροῦντο ἐλπίδος. Ἄλλ' ὅταν ἐλπίδος μὲν ἔφε-
ρεν εὐαγγέλιον, ὁ ἴδιος δὲ ἦτον κατηγῆς καὶ καταδε-
βλημένος κατεβάλλετο ὅλων τὸ θάρρος.

— Ματθία, τῷ εἶπεν ὁ γέρον Ῥαββίος, εἶναι αὐ-
τὴ ἡ ἀρίστη ἐλπίς μας;

— Τ' ἀποτελέσματα θ' ἀποδείξουν, ἀπεκρίθη ὁ
Ματθίας μετὰ ταπεινότητος.

— Καὶ τί θὰ πράξῃς; ἀνέκραξεν ὁ Ἡσαΐ.

— Ὅ,τι καὶ οἱ ἀδελφοί μου, ἀπεκρίθη ψυχρῶς ὁ
Ματθίας εἰς τὴν ὀπωσὺν αὐθάδη ταύτην ἐρώτησιν.

— Ἀδελφε, τῷ εἶπε κρυφίως τὸ μειράκιον, πᾶ-
σχεις πολὺ.

— Ναθάν, τῷ ἀπεκρίθη ὁμοίως ὁ Ματθίας, θὰ
παρηγορήσῃς σὺ τὸν πατέρα μας.

Ἐπειτα δὲ, ἀποσυρθεὶς εἰς μίαν γωνίαν, ἔμεινε
βεβυθισμένος εἰς διαλογισμούς, ἐν ᾧ οἱ Ἰουδαῖοι ἀ-
πεφάσιζον διὰ τὴν ἐπαύριον τὴν μετὰ παιδίων καὶ
γυναικῶν καὶ μεθ' ὅλων τῶν θησαυρῶν των ἀναχώ-
ρησιν ἐκ Ναβόνης πρὸς τὸ φρούριον τῆς Βερδύνης.

Τὴν ἐσπέραν λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἐκείνης μεγάλη
ὑπῆρχε κίνησις εἰς τὴν ὁδὸν τῶν Ἰουδαίων. Οἱ μὲν
ἐρρίπτουν ἀμάξας, οἱ δὲ ἔσκαπτον τὰς ἡμιόνους καὶ
τὰ φορτηγά, αὐτοὶ τῶν εὐγενῶν ἔππων ἢ χρῆσις δὲν
ἐπετρέπετο εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Ἄλλ' οὐδαμοῦ ἡ κί-
νησις δὲν ἦτο τοσαύτη ὥστε εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πλου-
σίου Γάσπαρος. Πρῶτα πάντες ὅλων τῶν προπαρ-

σκευῶν αὐτὸς, μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ Ναθάν, ἔξ-
ῆπτεν ἐνίοτε ὑποκεκλεμμένα καὶ τεθλιμμένα βλέμ-
ματα ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ Ματθίαν, ὅστις ἐπὶ λίθου
καθήμενος, ἐσιώπα, καὶ ὁμοιοῦεν ἀκίνητον ἀγαλμα,
ἐν μέσῳ τῆς μεγάλης ἐκείνης κινήσεως.

— Τέκνον, τῷ εἶπεν ὁ γέρον εἰς αὐτὸν προσελ-
θών. Ἰδοὺ ἡ γενναϊότης ἣν εἶχες ὑποσχεθῇ; Σὺ ὅ-
τῃσιν ὑπερήφανος, τόσων ἀνδρείος, τόσων δραστήριος,
μόλις ἦλθε μία δυστυχίας ἡμέρα, καὶ ἰδοὺ κατεβλήθης!

— Πάτερ, εἶπεν ὁ Ματθίας, ἡ ζωὴ μου σήμερον
μοι ἀπεκαλύφθη· εἰμὶ ἄνθρωπος!

— Ὅχι, Ματθία, ἀνέκραξεν ὁ γέρον ὀπισθοδρομῶν
εἶσαι παράφρων.

— Ὅχι, ὅχι, πάτερ, εἶμαι ἄνθρωπος, διότι κλίνω
τὸ μέτωπόν ἐνώπιον ἐκείνων οὓς περιφρονῶ.

— Τί λέγεις, Ματθία; ὑπέλαβεν ὁ Γάσπαρ.

— Πάτερ, εἶπεν ὁ νέος, μὴ θέλῃς νὰ ἐξηγηθῶ, ἢ
θὰ βλασφημῶ, καὶ εἰμὶ ἀνάξιός τούτου.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἠγέρθη ν' ἀναχωρήσῃ· ἀλλ' ἔ-
μεινεν ἰδὼν ἐμπρὸς τοῦ τὸν Βερτράνδον Νογαρέτον
καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ Κωνσταντίαν. Ὁλωράσας δὲ,
ἀπέβλεψεν ὡς ἐκτὸς ἑαυτοῦ πρὸς τὸν Νογαρέτον καὶ
ἀνέκραξε·

— Τί μὲ θέλετε, κύριε; Σᾶς εἶπα ὅτι ὄχι.

— Γάσπαρ, εἶπεν ὁ Κύριος Νογαρέτος. Διάταξε
τὸν υἱόν σου νὰ ἔλθῃ μεθ' ἡμῶν· πρέπει νὰ σᾶς ὁμι-
λήσω κρυφίως.

Τότε εἰσῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν μετὰ τοῦ Ναθάν,
καὶ ὁ γέρον ἱππότης ὠμίλησεν οὕτω πρὸς τὸν Ἰου-
δαῖον ἔμπορον.

— Γάσπαρ, τὸ πρῶτ' ὁ υἱός σου ἦλθε νὰ μ' ἐρω-
τήσῃ ἂν θέλω νὰ τὸν συνοδεύσῃ ἡ κόρη μου ὡς σύ-
ζυγός του, ὑποσχόμενος νὰ σεβασθῇ τὴν πίστιν της.
Ἐγὼ δὲ μετ' ὀργῆς τὸν ἐδίωξα. Ἄλλ' ἡ ὀργή μου
διήρκεσε μέχρις οὗ στρέψας τοὺς ὀφθαλμούς, τοὺς ἔ-
φερα πρὸς τὴν θυγατέρα μου, ἥτις ὠχρὰ, τρέμουσα,
ἀπληπισμένη, ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας μου καὶ τοὺς κα-
τεφίλει. Τότε ἀνεκάλεσα τὸν υἱόν σου, διότι ἡ σύζυ-
γός ἦτις μοι εἶχε δώσει τὴν Κωνσταντίαν, ἐπίσης
ἀπείχε ἀπ' ἐμοῦ, ὅσον ὁ Ματθίας ἀπείχε τῆς κόρης
μου, καὶ ἐγὼ, ἀψηφήσας τὴν πατρικὴν κατάραν, εἶ-
χον ἐνωθῇ μετ' αὐτῆς. Ἄν ἐγῆρασκα, δὲν ἐλησμόνησα
ὅμως τὰ αἰσθήματα τῆς νεανικῆς ἡλικίας μου, καὶ
ὅταν εἶδα ἀπερχόμενον τὸν υἱόν σου καὶ τὴν θυγα-
τέρα μου κλαίουσαν, ἀνεπόλησα ὅτι καὶ ἐγὼ εἶχον
χύσει ποτὲ ὅμοια δάκρυα, καὶ τοὺς ἤλεσα. Ἀνεκά-
λεσα λοιπὸν τὸν υἱόν σου καὶ τῷ εἶπα. Ματθία, ἄ-
φες τῶν πατέρων σου τὴν θρησκείαν, γενοῦ χριστιανός,
καὶ ἡ κόρη μου γίνεταί σύζυγός σου.

— Κατηραμένος αὐτὸς, ἀνέκραξεν ὁ Γάσπαρ, κα-
τηραμένη καὶ ἡ γενεά του, ἂν ποτὲ ἐδέχετο!

— Βλέπεις, Κύριε; εἶπεν ὁ Ματθίας μετὰ πικροῦ
μειδιήματος.

— Οὐδὲ ἐδέχθη, ἐπρόσθεσεν ὁ Κύριος Νογαρέτος,
ἀλλ' ἀνεχώρησεν.

— Καλῶς, παιδίον, εἶπεν ὁ Γάσπαρ· ἡ πίστις τῶν
πατέρων σου εἶναι βαθέως ἐρρίζωμένη εἰς τὴν καρ-
δίαν σου, Εὐλογητὸς ὁ Κύριος.

— Οὐχί, πάτερ, δὲν εἶναι ἡ πίστις μου ἰσχυρά, ἀλλ' ἡ καρδιά μου εἶναι ἀνάνδρος.

— Τί ἐννοεῖς; ἀνέκραξεν ὁ Γάσπαρ ἐκπληττόμενος.

— Ἐγὼ θὰ σοὶ τὸ ἐξηγήσω, εἶπεν ὁ γέρον ἰππότης. Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰσραὴλ περιφρονεῖται ἀπὸ τὴν καρδίαν τοῦ υἱοῦ σου, καὶ ὁμῶς δὲν θέλει νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ. Δὲν τὸν ἀναχαίττει ὁ φόβος τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ σου, ἀλλ' ὁ φόβος τῆς ὀργῆς τοῦ πατρὸς σου. Ἀψήρᾳ τοὺς κεραυνούς τοῦ ὑμετέρου Ἰερουζά, ἀλλὰ δὲν τολμᾷ νὰ ἐκτεθῇ εἰς τοῦ λαοῦ τοῦ τὴν κατηγορίαν.

Ὁ Γάσπαρ ἀπέβλεψε πρὸς τὸν υἱὸν του μετ' ἐκπλήξεως, καὶ παρορριζόμενος μὲν διότι ἀπεσκίρτα τῆς προπατορικῆς πίστεως, ἀλλὰ χαίρων διὰ τὴν ὑποταγὴν του εἰς τὴν πατρικὴν δύναμιν.

— Ἰδοὺ, τῷ εἶπε τεθλιμμένος, ποῦ σ' ἔφεραν αἱ συμβουλαὶ τῶν χριστιανῶν.

— Τῶν χριστιανῶν! ἀνέκραξεν ὁ Ματθίας. Περιφρονῶ τὴν ἐδικὴν μας θρησκείαν, ἀλλὰ περιφρονῶ καὶ τὴν ἐδικὴν των. Ἄν ἔπαυσαν πιστεύων εἰς τὸν Μωϋσῆν, δὲν πιστεύω δι' αὐτὸ εἰς τὸν Πέτρον. Ἡ κεφαλή μου δὲν κλίνει ἐνώπιον οὐδὲ τοῦ ἐνός οὐδὲ τοῦ ἐτέρου.

Τοιαῦτα ἦσαν τὰ αἰσθήματα ἃ παρήγαγεν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ματθία ἡ συνεχὴς αὐτοῦ σχέσις μετὰ τῶν δύο ἀντιπάλων ἐθνῶν, καὶ τοιαύτη ἀδιαφορία ἦν τὸ προῖόν τῶν ἀνηκούστων ἐγκλημάτων ὧν ἐγίνοντο πολλὰκις ἐνοχὰ ἐκάτερπα τῶν μερῶν. Οἱ δύο γέροντες ἀπέβλεψαν ἐν ἐκστάσει πρὸς τὸν Ματθίαν, καὶ ἡ Κωνσταντία ἤρχισε νὰ κλαίῃ.

— Τί πιστεύεις λοιπὸν, παιδίον; εἶπε κατηφὴς ὁ Γάσπαρ.

— Πάτερ, ἐπίστευσα εἰς ἐμὲ, ἐπίστευσα ὅτι ἐδυνάμην νὰ γίνω πολεμιστὴς περίφημος, φέρων τὸ ξίφος καὶ τὴν λόγχην, ὅτι ἤθελον γίνεαι θαυμαστὸς παρὰ τοῖς ἀνθρώποις· ὅτι καὶ ἐγὼ ἤθελον κατέχει ἐπὶ τῆς γῆς θέσιν μετὰ τῶν ἰσχυρῶν καὶ μετὰ τῶν μεγάλων· καὶ ἐξ ἐναντίας, ἰδοὺ πρέπει νὰ ὑποκύψω εἰς τὴν κατάραν τῆς γενετῆς μου, χωρὶς νὰ δύναμαι νὰ τὴν ἀφυύγω. Δέγεις νὰ γίνω χριστιανός, κύριε Νογαρέτε, καὶ δὲν βλέπεις ὅτι καὶ ἂν βαπτισθῶ, ὑπὸ τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος, ἤθελον ἀντὶ μιᾶς δύο δρέψαι περιφρόνησεις, τὴν περιφρόνησιν καὶ τὴν ἀράν τῶν ἐμῶν, οἷτινες θέλουσι μὲ καλεῖ ἀποστάτην, τὴν περιφρόνησιν τῶν σῶν, οἷτινες ἄκροισ τοῖς χεῖλεσι θέλουσι μὲ καλεῖ ἀδελφόν των, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ των, καὶ ὑπὲρ πάντα τὴν περιφρόνησιν ἐμοῦ αὐτοῦ. ὅστις ἐγκατέλειπον θρησκείαν ἣν δὲν πιστεύω, δι' ἄλλην ἣν δὲν πιστεύω ἐπίσης, καὶ ἐγκατέλιπα καὶ τοὺς ἀδελφούς μου ἐν τῇ στιγμῇ τοῦ κινδύνου.

— Νὰ τοὺς ἐγκαταλείψῃ, εἶπεν ὁ Νογαρέτος, δὲν εἶναι χειρότερον τοῦ νὰ μὴ πράξῃς ὑπὲρ αὐτῶν τίποτε, ὡς ὁ ἔσχατος μεταξὺ των, ἀντὶ ὡς πρῶτος νὰ ἐνεργήσῃς ὑπὲρ σωτηρίας των.

— Ἄν ἀποθάνωσι, θ' ἀποθάνω, εἶπεν ὁ Ματθίας. Περὶσσότερον δὲν δύνανται τίποτε νὰ ζητήσωσι παρ' ἐμοῦ. Ἄν ἡ τύχη μοὶ ἔδωκε βραχίονα ῥωμαλέον, καὶ

φάλην ἰσχυράν, πνεῦμα φιλοδόξον, δυστυχία δι' ἐμὲ εἶναι τοῦτο, καὶ δι' αὐτοὺς δὲν εἶναι εὐτύχημα. Ὅχι, δὲν θέλω καταβάλλει ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀδελφῶν μου ἀγῶνας οὓς θέλουσιν ἀνταμείψει δι' ἀγόνου ὑπολήψεως μόνον, καὶ ἴσως δι' ἀγενοῦς φθόνου.

— Τί θέλεις λοιπὸν παιδίον; ἠρώτησεν ὁ Γάσπαρ.

— Ὡ! δὲν μ' ἐννοεῖτε, ἀνέκραξεν ὁ Ματθίας. Θέλω, ὅτι εἶναι ἀδύνατον, νὰ γίνω ἀνθρώπος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, καὶ οὐδεὶς νὰ μὴ δύναται νὰ εἰπῇ, ὅταν λαμπρύνω τὸ ὄνομά μου, ὅτι εἶναι ὄνομα δούλου, ἢ ὄνομα ἀποστάτου. Ἄφετέ με· θέλω ν' ἀποθάνω.

— Ἔστω, εἶπεν ὁ Νογαρέτος. Σοὶ προτείνω τρόπον τοῦ νὰ καταταχθῇς μεταξὺ τῶν χριστιανῶν διὰ πράξεως ἥτις νὰ ἐπισύρῃ ἐπὶ σὲ τὴν εὐλογίαν τῶν Ἰουδαίων, καὶ νὰ μὴ δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἀνάνθη ὑπ' οὐδενός. Μ' ἐπρότεινας νὰ ὑπερασπίσω τὸ ἔθνος σου κατὰ τῶν Ποιμενίσκων, καὶ σοὶ ἠρνήθην. Λοιπὸν σοὶ ὁμνῶ εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὴν πίστιν μου, ἂν γίνῃς χριστιανός, ὅτι ἡ Ναρθὼν γίνεταί ἄσυλον τῶν συμπατριωτῶν σου, καὶ ὅτι δὲν θὰ τὴν ἐγκαταλείψωσι ὡς φυγάδες, ἀλλ' ὅτι θὰ τοὺς ὑπερασπισθῶ ὡς ἤθελον ὑπερασπισθῇ τοὺς χριστιανούς. Τὸ βάπτισμά σου θέλει ἐκτείνει ἐπ' αὐτοὺς τὴν προστασίαν μας. Δὲν θέλετε διασπαρῆ καὶ πλανᾶσθαι ἐκτὸς τοῦ τόπου, ζητοῦντες ἄσυλον ἀμφίβολον καὶ ἐφήμερον. Μὲ βλέπεις καὶ τρομάζεις διὰ τὴν πρότασίν μου; Ματθία, ἡ ὑπεροψία σου δὲν ἐννοεῖ ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ συγκαταβῶ μέχρι παρακλήσεως πρὸς σέ. Ἀλλὰ μίαν μόνον λέξιν ἀρκεῖ νὰ σοὶ εἰπῶ, καὶ ἂν δὲν τὴν ἐννοήσῃς, ὁ πατήρ σου, εἰμὶ βέβαιος, θὰ τὴν ἐννοήσῃ. Ἡ θυγάτηρ μου μοὶ ὡμοσεν ὅτι θ' ἀποθάνῃ.

Ἡ Κωνσταντία, ἀκίνητος μένουσα ἕως τότε, ἐρρίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ πατρὸς τῆς, καὶ τὰ δάκρυά τῆς ἔβρεχον τὰς παρειάς του.

Ἀλλ' οἱ τρεῖς Ἰουδαῖοι δὲν ἀπεκρίνοντο.

— Νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πίστιν μας! εἶπε σκεπτικῶς ὁ Γάσπαρ.

— Ἀλλὰ διὰ νὰ σώσῃ τὸ γένος μας, πάτερ, εἶπεν ὁ Ναθάν.

— Παιδίον, εἶπεν ὁ γέρον Γάσπαρ, πρέπει λοιπὸν νὰ πιστεύσω ὅτι ἀπωλέσθης καὶ σὺ δι' ἐμέ; εἶσαι καὶ σὺ προδότης, καὶ πρέπει δύο ἀράς νὰ προσφέρω ὡς ἀποχαιρετισμὸν τῆς ζωῆς;

— Τὸ βλέπεις, χριστιανέ, εἶπεν ὁ Ματθίας. Θὰ μὲ καταρασθῶσιν ἐὰν τοὺς σώσω, θὰ μὲ ὀνομάσωσι προδότην.

— Γάσπαρ, εἶπεν ὁ Νογαρέτος, δὲν ἔχεις δικαίωμα ν' ἀποφασίσῃς μόνος περὶ πράγματος τοσοῦτον σπουδαίου. Πρόκειται περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἔθνους σου· ἐκεῖνο πρέπει ν' ἀποφασίσῃ, καὶ θὰ τὸ συμβουλευθῶ.

Πρὸ πολλοῦ ἤδη ὑπόκωφος θόρυβος ἀνήγγελλεν ὅτι τὸ πλῆθος εἶχε συνέλθει περὶ τὴν οἰκίαν τοῦ Γάσπαρος. Οἱ πλείστοι τῶν Ἰουδαίων μαθόντες παρὰ τοῦ Ἡσαΐ, ὅτι ὁ Νογαρέτος ἦτον ἐντὸς τῆς οἰκίας, κινούμενοι ὑπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ, καὶ ἐνθυμούμενοι τοῦ Ματθία τὴν ἀθυρίαν, ἐπίστευον ὅτι ὑπάρχει προδοσία, καὶ ἤθελον νὰ τὴν προλάβωσιν ἢ νὰ τὴν

τιμωρήσωσιν. Ἦδη κραυγαί τινες ἤγείροντο, ὅταν ὁ Νογαρέτος, προβάς μεταξὺ τοῦ τετραγυμένου πλήθους ὕψωσε τὴν φωνήν, καὶ ὠμίλησεν ἐπισήμως.

— Παῖδες Ἰσραὴλ, θὰ φύγετε, ἀλλ' ἡ σφαγὴ δύναται νὰ ἐμποδίσῃ τὴν φυγὴν σας. Θὰ ἐγκλεισθῇτε εἰς φρούριον. Ἀλλὰ τὸ φρούριον ἐκεῖνο δὲν δύναται ν' ἀντιστῇ κατὰ τῶν Ποιμενίσκων ἂν σὰς πολιορκήσωσιν. Ἡ Ναρθὼν εἶναι ἀκαταμάχητον ἄσυλον, καὶ σὰς εἶναι προσιτόνειςέτι, ἀλλ' ἐπὶ μιᾷ συνθήκῃ, ἐπὶ τῇ συνθήκῃ ν' ἀρνηθῇ ὁ ἀδελφός σας Ματθίας τὴν πίστιν τῶν προγόνων του, καὶ νὰ γίνῃ χριστιανός. Τότε σὰς ὁμνῶ, ὡς ἱππότης, νὰ σὰς ὑπηρετήσω ὡς τοὺς ἀδελφούς τοῦ υἱοῦ μου, διότι τότε θὰ τὸν ὀνομάσω υἱόν μου.

Αἱ λεῖξεις αὗται μεγάλην χαρὰν ἐπροξένησαν εἰς τὸ πλῆθος, καὶ τινες φωναὶ ἀνέκραξαν·

— Καὶ ὁ Ματθίας ἀναμφιδόλως δέχεται;

— Ὅχι, εἶπεν ὁ Γάσπαρ, παρεμβαίνων αἰφνιδίως. Ὁ Ματθίας δὲν δέχεται.

— Ἐπικαλεῖται τὴν κρίσιν σας, εἶπεν ὁ Νογαράτος.

— Δύνασθαι νὰ καταδικάσῃτε ἓνα τῶν ἀδελφῶν σας, εἶπεν ὁ Γάσπαρ, νὰ γίνῃ προδότης;

— Ὅστις σῶσῃ τοὺς ἀδελφούς του, ἀνέκραξεν ὁ Ναθάν, εἶναι ἄξιός νὰ κληθῇ οὕτως ὑπὸ τῶν σωθέντων; Μάρτυρα θὰ τὸν ὀνομάσουν.

— Βεβαίως, ὑπέλαβεν ὁ Ἡσαΰ, σαρδονικῶς μειδιῶν. Ἡ θυσία αὕτη τόσον δυσχερὴς θέλει εἶσθαι εἰς τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν, ὥστε μόνος ἐκεῖνος ἔχει ψυχὴν ἱκανῶς ἰσχυράν, ἵνα ὑπομείνῃ τὴν δοκιμασίαν ταύτην. Διότι δὲν πρέπει νὰ τὸ λησμονῶμεν· οἱ ἄνθρωποι εἶναι φύσει ἀχάριστοι· καὶ ἴσως εὐρεθῶσι τινες μεταξὺ ἡμῶν, κηρύξαντες ὅτι ἡ θυσία αὕτη ἐγένετο οὐχὶ πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ ἔρωτός του, ὑπὲρ τῆς κήρης τοῦ χριστιανοῦ, ἐν ᾧ οἱ χριστιανοὶ θέλουσι πιστεύει ὅτι ἡ ἀρνησιθρησκεία αὐτῇ εἶναι πρόσχημα μόνον, εἶναι ἀνάνδρος δόλος πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Ματθίας θέλει περιφρονῇσαι τὰς συκοφαντίας ταύτας, καὶ ἡ σωτηρία τῶν ἀδελφῶν του θέλει κατισχύσει ἐν τῇ καρδίᾳ του τῶν τοιούτων θεωριῶν.

— Καλῶς, ἀδελφέ, εἶπεν ὁ Ματθίας, μοὶ διέγραψας τὸ καθήκόν μου.

Ἡ Κωνσταντία ἐσφιγξε σπασμωδικῶς τὴν χεῖρα τοῦ Ναθάν, ὅστις ἀνέκραξε·

— Οἱ σοφοὶ μεταξὺ ὑμῶν πρέπει νὰ τῷ τὸ διαγράψωσιν. Ἐκεῖνοι ἄς ὀμιλήσωσι.

— Καὶ ἄς ὀμιλήσωσι μεγαλοφώνως, εἶπεν ὁ Ματθίας, καὶ ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου. Σολομὼν Βὲν Σολομῶν, μὲ συμβουλεύεις ν' ἀφήσω τὴν πίστιν μου διὰ νὰ σώσω τὸν λαόν σου;

— Εἰς οὐδένα δύναμαι νὰ δώσω τοιαύτην συμβουλὴν, εἶπεν ὁ μέγας Ράββινος.

— Καὶ σὺ, Ἰακώβ;

— Ἐργὸν τῆς συνειδήσεώς σου.

— Καὶ σὺ Σαμουὴλ;

— Ὁ νόμος κατατάσσεται τοὺς ἀρνησιθρήσκους, καὶ εὐλογεῖ τοὺς μάρτυρας.

Μετὰ ταῦτα δ' ἕκαστος τῶν δώδεκα γερόντων, τῶν καλουμένων σοφῶν, ἐρωτηθεὶς ἀλλαλοδιαδόχως, ἀπήντησε διὰ διεκφυγῶν, μὴ τολμῶν νὰ δώσῃ εἰς οὐδένα ἀναφανδὸν τὴν συμβουλὴν τοῦ ν' ἀρνηθῇ τὴν θρησκείαν του, λυπούμενος δὲ ἐνδομύχως ὅτι δὲν τὴν ἠρνεῖτο.

— Λοιπὸν, ἀδελφοί, εἶπεν ὁ Ματθίας, ἀναχωροῦμεν. Δὲν ἔχω τοσοῦτον ἰσχυράν τὴν ψυχὴν, ὥστε νὰ φέρω τὸ βάρος πράξεως ἣν οὐδεὶς τολμᾷ νὰ μοὶ συμβουλεύσῃ. Χαίρετε, Κύριε Νογαρέτε. Λοιπὸν Ἑβραῖος ἐγεννήθην, Ἑβραῖος θ' ἀπαθάνω. Θ' ἀποθάνωμεν, ἀδελφοί, ἐξηκολούθησεν ἔπειτα μετὰ λαμπρᾶς φωνῆς, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς συμπατριώτας του. Θ' ἀποθάνωμεν, καὶ, πάτερ, θὰ μ' εὐλογήσῃς.

Τὸ πλῆθος ἀπεσύρθη τότε, σιωπηλὸν, καὶ ὁ Νογαράτος ἀνεχώρησε μετὰ τῆς θυγατρὸς του, ἥτις ἐξερχομένη, εἶπε κρυφίως πρὸς τὸν Ναθάν.

— Πρέπει νὰ σ' ὀμιλήσω.

Ὅταν δ' ἦλθεν ἡ ἑσπέρα, δώδεκα ἀπεσταλμένοι ἐλθόντες ἐκ μέρους τῶν δώδεκα σοφῶν τοῦ ἔθνους, παρεκίνουν τὸν Ματθίαν νὰ δεχθῇ τὸ βάπτισμα. Ἀλλ' ὁ Ματθίας τοὺς ἀπέπεμψε, καὶ εἶπε πρὸς τὸν πατέρα του·

— Τοὺς βλέπεις πάτερ; Θέλουν νὰ ἐξαγοράσωσι τὴν σωτηρίαν των διὰ τῆς καταισχύνῃς μου. Ὡ! ἀρὰ ἐπ' αὐτούς! Ἀρὰ ἐπὶ πάντας τοὺς ἀνθρώπους, ἡ Ἰουδαίους ἢ Χριστιανούς! Αἰσχρὸν καὶ οὐτιδανὸν γένος εἶναι τὸ τῶν ἀνθρώπων.

— Δὲν εἶναι ἀληθές ὅτι εἶναι οὐτιδανὸν γένος; εἶπε φωνὴ γυναικεία πλησίον τοῦ Ματθίου. Καὶ ὅμως διὰ τὴν ὑπόληψιν τοῦ γένους τούτου συντρίβεις τὴν καρδίαν, καταστρέφεις τὴν ὑπαρξίν τῶν ἀγαπώντων σε. Διὰ νὰ μὴ σὲ προσβάλλωσιν εἰς τοὺς λόγους των, θέλεις νὰ σβύσῃς τὴν μόνην φωνὴν ἥτις ἤθελε σὲ παρηγορεῖ. Καὶ διὰ νὰ μὴ ἐκτεθῇ τὸ ὄνομά σου εἰς τὴν συκοφαντίαν τῶν μὲν καὶ εἰς τὴν εἰρωνίαν τῶν ἄλλων, τοῖς ῥίπτεις ἔρμαιον τὴν εὐτυχίαν σου, τὴν ζωὴν σου, τὸ μέλλον σου! Ἀθλιότης καὶ ἀνάνδρεια! Ματθία, γυνὴ εἶμαι, ἀλλ' ἀνδρειότερα σου. Μεταξὺ τῆς ἀράς τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ αἰσθηματός μου, μεταξὺ τῆς περιφρονήσεως τῶν ἐμῶν καὶ τῆς ἡμετέρας εὐδαιμονίας, μεταξὺ τοῦ μίσους καὶ τῶν ὑπονοιῶν τῶν συμπατριωτῶν σου, καὶ τῆς ὑπολήψεως σου καὶ μόνου, δὲν ἔμεινα ἀμφίρροπος. Ἰδοὺ ἐγὼ εἶμι σύζυγός σου, καὶ ἐτοίμη νὰ σ' ἀκολουθήσω.

— Κωνσταντία! . . . Κωνσταντία! . . . ἀνέκραξεν ὁ Ματθίας, βλέπων ὅπως ἐκπεπληγμένος πλησίον του τὴν νέαν κόρην ὑπὸ τὰ ἐνδύματα τοῦ Ναθάν. Εἶσαι λοιπὸν ἄγγελος, εἶσαι φῶς τοῦ οὐρανοῦ!

— Ὅχι, Ματθία, εἶπεν ἡ Κωνσταντία, εἶμαι γυνὴ ἀγαπῶσα.

Ἐντὸς τῆς νυκτὸς ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Ναρθῶνος ἀνεχώρησαν ἐν σπουδῇ, καὶ τινες μετὰ ταῦτα ἡμέρας, διαφυγόντες τοὺς Ποιμενίσκους διὰ τῆς ταχύτητος τῆς πορείας των, ἦσαν κεκλεισμένοι ἐντὸς τοῦ πύργου τοῦ Βερδύνου, ἐπὶ τῆς Γαρόννης, χίλιοι περίπου τὸν ἀριθμὸν, ἄνδρες, γυναῖκες, γέροντες καὶ παιδία. Ἐκεῖ ἡ Κωνσταντία ἐδεῖχθη εἰς τοὺς Ἰουδαίους

ὡς γυνὴ τοῦ Μαθίου, καὶ ὁ μέγας Ῥαββῖνος Σολομὼν Βέν Σολομών, τὴν παρεδέχθη εἰς τὴν συναγωγὴν. Ἐν τούτοις δ' οἱ Ποιμενίσκοι, μαθόντες τὸ καταρύγιον τοῦτο τῶν Ἑβραίων, καὶ ἐπὶ προβάσει ὅτι ἔσυραν βεβήλως μεθ' ἑαυτῶν μίαν χριστιανὴν, ἐκινήθησαν κατὰ τοῦ πύργου τοῦ Βερδύνου, καὶ τὸν ἐπολύρρησαν. Ἀλλ' ὁ Μαθίας εἶχε πάλιν ἀναδειχθῆ τοιοῦτος ὁποῖος ἦν πρότερον, καὶ διὰ τὴν ὑπερασπισθῆ τὴν γυναικὰ του, ἐτόλμησεν ὅ,τι δὲν ἐτόλμα νὰ γίνῃ διὰ τὴν κατακτῆσθαι, ἐτόλμησε νὰ ἀγωνισθῇ πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἔθνους του. Οἱ ποιμενίσκοι ἔστησαν ἰσχυράς μηχανάς, καὶ ἤρρισαν ἀδιακόπως τὰς κατὰ τῶν τειχῶν προσβολάς. Ἀλλ' ὁ Μαθίας ἦτον παρὼν πανταχοῦ, τοὺς ἐλρῆμνιζεν ἀπὸ τὰ τείχη, τοὺς ἐρύπτεν εἰς τὰς τάφρους, τοὺς ἐδίωκεν εἰς τὴν πεδιάδα, καὶ κατέστρωνεν αὐτὴν μετὰ τῶν πτώματά των. Μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Ἡσαῦ ἦτον ὁ δεικνύων φοβερωτέραν ἀνδρείαν, καὶ οὐ ἡ φωνὴ εἶχε τὴν περισσοτέραν μετ' ἐκείνων βαρύτητα ἐντὸς τῶν βουλῶν. Οἱ Ποιμενίσκοι ὅμως δὲν ἀπηύδουν, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην τοῖς ἤρχοντο νέμει βοήθειαι, προσκαλοῦμεναι ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τῶν ἀπερᾶντων λαφύρων ὅσα ἤξευρον ἐγκεκλεισμένα ἐντὸς τοῦ φρουρίου.

Αἱ προσβολαὶ ἐπολλαπλασιάζοντο, καὶ τὰ ἀδικόπως συρρέοντα νέα στίφη ληστῶν, δὲν ἄφηνον οὐδὲ στιγμὴν ἀναψυχῆς εἰς τοὺς πολιορκουμένους. Μάτην οἱ περίοικοι ἄρχοντες, ὧν οἱ λησταὶ ἐλεηλάτουν τὰς γαίας, ἐπροσπάθουν νὰ τοὺς πείσωσιν ὅτι ἡ πολιορκία των δὲν ἔχει ἐπιτυχίας ἐλπίδα. Οἱ Ποιμενίσκοι τοῖς ἀπεκρίνοντο αὐθαδῶς ὅτι προφανὲς εἶναι πόσον ὀλίγον φροντίζουσι περὶ τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ, ὅταν συγκατανεύωσι νὰ ἀφήσωσι μίαν κόρην Χριστιανὴν εἰς τὰς χεῖρας τῶν υἱῶν τοῦ Σατανᾶ. Οἱ δὲ προὔχοντες, φοβούμενοι μὴ αὕτη ἡ περὶ ἀδιαφορίας κατηγορία χρησιμεύσῃ τοῖς ποιμενίσκοις ὡς πρόσφασις κατ' αὐτῶν τῶν ἰδίων, ἀνεχώρουν, καὶ κατεκλείοντο εἰς τὰ φρούριά των. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἡ πρόσφασις αὕτη τῶν ποιμενίσκων ἔφθασε διὰ τινῶν αἰχμαλώτων μέχρι τῆς ἀκοῆς τῶν πολιορκουμένων Ἰουδαίων. Ἐκτοτε ὁ Μαθίας παρετήρησεν ὅτι οἱ συμπατριῶταί του, καὶ τοὶ ἐξακολουθοῦντες σέβας καὶ ὑπόληψιν νὰ ἐπιδεικνύωσι πρὸς αὐτὸν, τὴν σύζυγόν του ὅμως ἐθεώρουν μετὰ βλεμμάτων μίσους καὶ ἀποτροφῆς. Τέλος μίαν ἡμέραν, καθ' ἣν ἡ προσβολὴ ἀπέβη φονικωτέρα καὶ πεισματωδεστέρα, ἐνῶ ὁ Μαθίας συνίστα πάλιν τοὺς πολεμιστὰς ἐπὶ τῶν πύργων, συμβούλιον συνεκροτήθη ὑπὸ τοῦ Ἡσαῦ.

— Ἀδελφοί, εἶπε, λυποῦμαι ἐγείρων τὴν φωνὴν κατὰ τοῦ ἀνδρειότερου τῶν πολεμιστῶν μας, κατὰ τοῦ ἀνθισταμένου ὡς ὁ σκόπελος, καὶ ὁρμῶντος ὡς ὁ κεραυνός. Ἀλλ' ὅλαι αἱ δυστυχίαι μας ἀπ' αὐτοῦ προέρχονται. Ἐδύνατο νὰ μᾶς σώσῃ, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε. Δὲν κατεδέχθη νὰ μεταχειρισθῇ δόλον, ὅν ἕκαστος ἤθελε θεωρήσῃ ὡς τὸ μαρτύριον τοῦ Μακαβαίου, ὡς τὸν ἱερὸν δόλον τῆς Ἰουδαίας. Ἀλλ' οὔτε ἡ εὐγνωμοσύνη οὔτε ὁ θαυμασμός ἡμῶν δὲν τὸν ἐπεισαν νὰ δεχθῇ τοὺς σαρκασμούς τινῶν χριστιανῶν. Ἡ ὑπόληψις τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραὴλ εἶναι δι' αὐτὸν μικρο-

τέρου λόγου ἄξια ἀπὸ τὴν περιφρόνησιν τῶν Χριστιανῶν. Μᾶς παρέσυρεν ἐνταῦθα, καὶ ἂν ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ τὴν ἀνδρείαν του, ἔφερεν ὅμως καὶ κίνδυνον ἀνώτερον τῆς ἀνδρείας του. Ἄν ἡ κόρη τοῦ Νογαρέτου δὲν ἦτον ἐνταῦθα, πρὸ πολλοῦ οἱ ποιμενίσκοι θὰ εἶχον ἐγκαταλείψει τὰ τείχη ταῦτα, καὶ θὰ ἐτιώζομεθα. Ἄς τοῖς ἀποδώσωμεν τὴν Χριστιανὴν, καὶ οὐδὲν ἔχομεν νὰ φοβηθῶμεν πλέον.

— Ἀλλ' εἶναι Ἰουδαία τώρα, ἀνέκραξεν ὁ Γάσπαρ.
— Λοιπὸν ἂν εἶναι Ἰουδαία, ἄς ἀφοσιωθῇ ὑπὲρ τῆς ὅλων σωτηρίας, καὶ ἄς ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ φρούριον τοῦτο. Ἄν εἶναι ἀληθῶς ἀδελφὴ μας, δὲν θέλει δισταῖ. Προτείνετε τὴν θυσίαν ταύτην εἰς ἐκάστην τῶν γυναικῶν μας, καὶ οὐδεμία θέλει δισταῖ νὰ θυσιασθῇ ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας. Διότι ἐκεῖναι εἰσιν ἀληθῶς θυγατέρες τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ δὲν προσποιούνται ψευδῆ θρησκείαν.

— Καὶ ἂν ἀρνηθῇ; εἶπεν ὁ Γάσπαρ.
— Τότε, εἶπεν ὁ Ἡσαῦ, ἡ πίστις της εἶναι ψευδής, καὶ πρέπει νὰ τὴν ἀπορρίψωμεν ἀφ' ἡμῶν.

— Ἀληθές, εἶπον οἱ γέροντες.
Καὶ ὁ Γάσπαρ ἐπεφορτίσθη νὰ ἀναγγεῖλῃ τοῦτο εἰς τὸν υἱὸν του, καὶ νὰ φέρῃ τὴν ἀπόκρισιν εἰς τὴν συνέλευσιν. Ὅταν δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν ἧτις ἦτον ἡ κατοικία αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του, ὁ Μαθίας ἐκοιμᾶτο, ἡ δὲ Κωνσταντία καθημένη ἐπὶ τῶν ἀχύρων τῆς κλίνης, τὸν ἐθεώρει ἀσκαρδαμυκτί.

— Θύγατερ, εἶπεν ὁ γέρων, εὐλογητὸς ὁ κύριος ὅτι ὁ Μαθίας κοιμᾶται, διότι ἔχω νὰ σ' εἰπῶ πράγματα δι' ἃ ἤθελεν ἐκμανῇ ὡς πιναλέος λέων, ἐάν τὰ ἤκουε.

— Τὰ ἤξεύρω, πάτερ, εἶπεν ἡ Κωνσταντία. Ὁ Ναθάν μοι τὰ εἶπεν. Ἐκπλαγεῖς ὅτι συνεκροτεῖτο συνέλευσις χωρὶς νὰ εἶναι παρὼν ὁ Μαθίας, καὶ ὅτι ὁ Ἡσαῦ τὴν συνεκρότει, ὑπώπτευσεν ὅτι ἦτον ῥαδιοργάνιστος τοῦ μίσους του κατ' ἐμοῦ, καὶ οὕτω παρεμόνευσε καὶ ἔμαθε τὸ μυστήριον τῶν διασκέψεών σας.

— Καὶ τί θὰ πράξῃς, θύγατερ; εἶπεν ὁ γέρων.
— Τοῦτο θὰ τὸ εἰπῶ εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν σφῶν σας, ἀπεκρίθη ἡ Κωνσταντία. Ἄς ὑπάγωμεν.

Καὶ ἐγερθεῖσα, ἐφίλησε τὸ μέτωπον τοῦ ἀνδρός της, καὶ διευθύνθη πρὸς τὴν αἴθουσαν τῶν διασκέψεων. Οἱ γέροντες, ἰδόντες αὐτὴν, ἔστρεψαν ἐκτεπληγμένα βλέμματα πρὸς ἀλλήλους, τόσον ἡ συμπεριφορὰ της ἦτον ὑπερήφανος καὶ σταθερά. Προῦχώρησε λοιπὸν μεταξὺ αὐτῶν, καὶ οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ τὴν ἐρωτήσῃ. Ὁ Ἡσαῦ τὴν κατεβρόχθισε δι' ἀγρίων βλεμμάτων. Περιμείνασα δὲ μίαν στιγμὴν, τοῖς ὠμίλησεν ὡς ἑπεται.

— Πατέρες, ἤκουσα τί ἀπαιτεῖτε παρ' ἐμοῦ. Ὁὰ τὸ πράξω.

Ὅλοι ἔμεινον ἐκθαμβοί, ὁ Ἡσαῦ ἐμειδίασε μετὰ θηριώδους χαρᾶς. Ἀλλ' ὁ Βέν Σολομών, συγκινηθεὶς ὑπὸ τῆς εὐγενούς ταύτης ἀφοσιώσεως, τῇ εἶπε:

— Δὲν θὰ σὲ βλάψουν, θύγατερ, διότι εἶσαι κόρη Χριστιανή.

— Ὅχι, ἀπεκρίθη ἡ Κωνσταντία, εἰμαι σήμερον Ἰουδαία, καὶ δὲν θὰ τοῖς τὸ ἀρνηθῶ. Ἐξ ἐναντίας θὰ

τοὺς εἰπὼν, ἐγὼ εἰμι ἡ Χριστιανὴ ἣτις ἐγκατέλιπε τὴν
θρησκείαν σου, καὶ ἠκολούθησεν ἓνα τῶν ἐχθρῶν σου.

— Ἀλλὰ θὰ σὲ φονεύσουν τότε, ἀνέκραξεν ὁ Ἡ-
σαῦ, πελιδνὸς γενόμενος ὑπὸ παραδόξου τρόμου. Θὰ
σὲ φονεύσουν, καὶ δὲν θὰ μᾶς σώσης.

— Καὶ διατί νὰ ζήσω; εἶπεν ἡ Κωνσταντία με-
τὰ ψυχρᾶς περιφρονήσεως· διὰ νὰ σὲ σώσω, Ἡσαῦ,
σὲ τὸν σταθερὸν εἰς τὴν πίστιν σου; Θέλεις ν' ἀρ-
νηθῶ ἐκείνην ἣν παρεδέχθην διὰ νὰ σὲ σώσω; ὦ! ἡ-
πατήτης· ὅταν εἶπες, ὅτι δὲν ἤμην εἰλικρινὴς εἰς
τοὺς ὅρκους μου. Ἐγίνα σύζυγος τοῦ Μαθθία, καὶ κα-
τετάχθην ὑπὸ τὸν νόμον τῆς θρησκείας του. Οἱ Ποι-
μενίσκοι ἤμπορουν νὰ χύσουν τὰς τελευταίας ρανίδας
τοῦ αἵματός μου, ἀλλ' ὅτι ὤμοσα, ὤμοσα. Ἐλθε, καὶ
σέρε με πρὸς αὐτούς.

Οἱ σοφοὶ ἐσιώπων, καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ἔχουν δά-
κρυα. Ὁ δὲ Ἡσαῦ, ὑπὸ φοβεροῦ δακνόμενος πεισμα-
τος, ἐθεώρει τὴν Κωνσταντίαν μετὰ βλέμματος φλέ-
γοντος ὅτε μὲν ὑπὸ λύσεως, ὅτε δὲ ὑπὸ ἀπαισίου
φλογός· καὶ ἔπειτα ἀνέκραξε τέλος,

— Τότε λοιπὸν εἶναι περιττὴ ἡ θυσία. Ἐγὼ ἤλ-
πιζον νὰ σωθῶμεν ὅλοι.

— Ὅχι, εἶπεν ἡ Κωνσταντία, θ' ἀποθάνωμεν ὅλοι.

— Ὁ Θεὸς, εἶπεν ὁ Σολομὼν Βὲν Σολομὼν, ὁ
θεὸς εὐλογῇσόν σε καὶ δεχθεῖν τὰς ἐπαγγελίας σου.
Θέλεις ἀποθάνει ἢ θέλεις ζῆσαι μετ' ἡμῶν. Εἶσαι ἀ-
δελφὴ καὶ θυγάτηρ μας, ὑπὲρ ὅλας τὰς ἀδελφάς καὶ
τὰς θυγατέρας μας.

— Ἔστω λοιπὸν, εἶπεν ὁ Ἡσαῦ, θ' ἀποθάνωμεν
ὅλοι.

Ὅταν δ' ὁ Μαθθίας, ἐγερθεὶς, ἔμαθε τὰ συμβάν-
τα, ἠθέλησε νὰ λάβῃ τὸν εὐρύν πέλεκύν του, καὶ νὰ
ἐξολοθρεύσῃ τὸν Ἡσαῦ.

— Μαθθία, τῷ εἶπεν ἡ Κωνσταντία. Ἡ ὀργὴ ἀ-
ναδεικνύει νικητὰς πολλὰκις τοὺς ἀνδρας· ἡ παρα-
φορὰ τοὺς συντρίβει αὐτοὺς τοὺς ἰδίους. Αἱ γυναῖκες
γνωρίζουσι καλλίτερον τὸ μυστηριον πῶς νὰ διοικῶ-
σι τοὺς ἀνδρας. Ἤμην βεβαία ὅτι ὁ Ἡσαῦ ἤθελε μὲ
ὑπερασπισθῆ.

— Σὲ ἀγαπᾷ λοιπὸν, εἶπε κρυφίως ὁ Μαθθίας
πρὸς τὴν Κωνσταντίαν.

— Σιώπα, τῷ ἀπεκρίθη ὁμοίως ἡ σύζυγός του.

— Ἐπειτα δὲ ἐπράυνε τὸν Μαθθίαν καὶ ἔλαβε
τὴν ὑπόσχεσίν του, ὅτι τίποτε δὲν θέλει ἐπιχειρή-
σει κατὰ τοῦ Ἡσαῦ.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας δ' ἐκείνης ἡ Κωνσταντία ἐθεω-
ρεῖτο ὡς θεόθεν ἐμπνεομένη, καὶ οὐδέποτε διήρχοντο
ἐμπρὸς τῆς οἱ γέροντες χωρὶς νὰ τὴν χαιρετίσωσιν,
τὰ παῖδιά χωρὶς νὰ ζητήσωσι τὴν εὐχὴν τῆς.

Ἡ πολιορκία ὅμως διήρκει πάντοτε, οἱ δὲ εἰς τὸ
φρούριον εἰσελθόντες πολεμισταὶ εἶχον ἤδη μείνει
μόλις πεντήκοντα τὸν ἀριθμὸν· οἱ δὲ γέροντες, αἱ
γυναῖκες καὶ τὰ παῖδιά, δὲν ἦσαν πλείονες τῶν τρια-
κοσίων. Τὰ ἐφόδια τῶν βελῶν καὶ αἱ ζωτροφίαι
ἐξηντλοῦντο, καὶ ἤδη κατὰ τὰς ἐφόδους ἐσφενδόνιζον
πολλὰκις οἱ πολιορκούμενοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν κιβώ-
τια πλήρη ἀργύρου. Μπότερες ἐκμανεῖσαι ὑπὸ τῆς πεί-
νης, κατεκρήμνιζον τὰ παῖδιά των ἐπὶ τὰς λόγχας

τῶν Ποιμενίσκων. Ἐπὶ μιᾷς ματαίᾳ ἐκδρομῇ των,
οἱ Ἰουδαῖοι κατέλιπον τινὰς αἰχμαλώτους εἰς χεῖρας
τῶν ληστῶν, οἵτινες ὑπὸ τὰ τείχη αὐτὰ, καὶ ὑπὸ
τὰς ὄψεις τῶν ἀδελφῶν των, τοῖς ἐπέβαλον βασάνους
τρομεράς, ἀνηκούστους, ἃς ἔφριττε βλέπων ὁ ὀφθαλ-
μὸς, ἃς τὸ στόμα δὲν δύναται νὰ διηγηθῇ, καὶ οὕτω
τοὺς ἐθανάτωσαν. Ἐξ τῶν αἰχμαλώτων τούτων ἐξη-
σαν ἐπὶ δύο ἡμέρας ὑπὸ τὰς πυράγρας καὶ τὰ ἐρυθρὰ
ἐγχειρίδια τῶν Ποιμενίσκων. Τὸ φρούριον κατέρρεεν
ἤδη πανταχόθεν, καὶ νέα ἐφοδὸς ἦταν πιθανὸν ὅτι ἡ-
θελεν ἐπιτύχει. Τότε ὁ Ἡσαῦ ἀνέκραξε μετὰ λύσεως·

— Οὕτω λοιπὸν ὅλοι θεν' ἀποθάνωμεν!

— Σοὶ τὴ εἶπα, ἀπεκρίθη ἡ Κωνσταντία, θεν' ἀ-
ποθάνωμεν ὅλοι, ἀλλ' ἤμποροῦμεν νὰ μὴ ἀποθάνω-
μεν οὕτω. Ἐπειτα δὲ, σύρουσα ἐγχειρίδιον ἀπὸ τὸν
κόλπον τῆς, ἐπρόσθεσε.

— Τὸ κατ' ἐμέ, οὕτω δὲν θ' ἀποθάνω.

— Ὁ Ἡσαῦ τὴν ἐθεώρησεν ἐπὶ μακρὸν ἐν ᾧ ἀνε-
χώρει, καὶ ἐπὶ μακρὸν ἐμεινεν ἀκίνητος εἰς τὴν θέσιν
του ἀφ' οὗ ἀνεχώρησε. Τὴν δ' ἐπαύριον οἱ Ἰουδαῖοι
εἶδαν ἀπὸ τῶν ἐπάλλεων φοβεράς μηχανάς· οἱ Ποι-
μενίσκοι εἶχον προσαγάγει εἰς τὰς πύλας, καὶ μετα-
ξὺ ἄλλων εἶδος χελώνης, ὑφ' ἧς προστατευόμενοι,
ἐσώρευον ξύλα εἰς τὴν πρωτίστην πύλην, διὰ νὰ τὴν
πυρπολήσωσι. Τὰ ἀγγεῖα ζέοντος ἐλαίου, ἃ οἱ πο-
λιορκούμενοι ἔρριπτον συνήθως ἐπὶ τὰς μηχανάς ταύ-
τας ὅπως τὰς καύωσι, δὲν ἐδύναντο νὰ τοῖς χρη-
σιμεύωσι πλέον, διότι οὕτως ἤθελον ἀνάψει τὴν εἰς
αὐτοὺς ὀλεθρίαν πυρκαϊάν· βαρεῖς δὲ ὄγκους δὲν εἶ-
χον πλέον νὰ σφενδονίζωσι, διὰ νὰ συντρίψωσι τὴν
μηχανήν. Ἐν τούτοις ὅμως ἔφερον πρὸς τοῦτο κιβώ-
τια, πλήρη χουστοῦ καὶ πολιτίμων ἀντικειμένων, ὅτε
ὁ Ἡσαῦ προσελθὼν ὠμίλησε.

— Ἀδελφοί, εἶπεν, ἀπόνοια εἶναι νὰ ἐλπίζωμεν
ὅτι θὰ σωθῶμεν εἰσέτι. Ἐδὼ θ' ἀποθάνωμεν, ἀν' ὅχι
σήμερον, ὅμως αὔριον, καὶ θ' ἀποθάνωμεν, κορέννυν-
τες τοὺς ληστὰς διὰ τῶν θησαυρῶν ἡμῶν. Ἀφ' οὗ
λοιπὸν πρόκειται ν' ἀπολεσθῶμεν, μετ' ἡμῶν ἃς
συναπολεσθῶσι καὶ οἱ θησαυροὶ ἡμῶν. Ἄς τολμήσω-
μεν νὰ λάβωμεν ἡσύχως καὶ τὸν θάνατον, ὅν οἱ κα-
κοῦργοι οὗτοι μᾶς φέρουσι μετ' ὅλων τῶν βασανιστη-
ρίων τῶν δημίων αὐτῶν. Αἱ φλόγες ἃς καταβροχθί-
σωσι συγχρόνως τοῖς θησαυροῖς ἡμῶν, καὶ οἱ ἐχθροὶ
ἃς εὕρωσιν ἐνταῦθα τέφραν μόνον καὶ πτώματα.

Ἴσως ἀναλογιζόμενοι τὰ περίφημα παραδείγματα
τῆς ἀγρίας θηριωδίας εἰς ἣν περιέστηνται οἱ μὴ δυ-
νάμενοι νὰ ὑπεκφύγῃσι τὸν τρομερὸν θάνατον τοῦ
λιμοῦ καὶ τῆς ἀπελπισίας, ἐνοήσωσιν οἱ ἀναγνώσται
ὅτι ἡ πρότασις αὕτη ἐγένετο δεκτὴ μετ' εὐφρημίων.
Ἀλλὰ προσαπαιτεῖται ἡ μαρτυρία τῆς ἱστορίας ὅπως
δεχθῶσιν ὡς ἀληθὴ τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐκανονίσθη ἡ
φρικτὴ ἐκείνη αὐτεξολόθρευσις. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν,
ὡς τὰ χρονικά τοῦ καιροῦ μαρτυροῦσι, νὰ τεθῶσιν ὅ-
λα τὰ ὀνόματα τῶν πολιορκουμένων ἐντὸς κάλπης,
καὶ ὅτι ἐν γραμμῇ γονατιστοὶ, θέλουσιν ὑπομείνει ἀλ-
ληλοδιαδόχως τὸν θάνατον καθὼς ἐπιπτεν ἐπ' αὐτοὺς
ὁ κλῆρος. Ἡ τρομερὰ αὕτη προπαρασκευὴ ἀνετέθη εἰς
τὸν Ἡσαῦ, ὅστις πρῶτον ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν κάλπην

τὸ ὄνομα τοῦ Ματθίου, δεύτερον τοῦ Ναθάν, καὶ τελευταῖον τὸ τῆς Κωνσταντίας. Ἀδιόρατον μειδίωμα ἀνεφάνη εἰς τὰ χεῖλη αὐτῆς.

— Ἐκί τοῦ ὀλέθρου ὁ ἐκτελεστὴς τίς θὰ εἶναι; ἐρώτησεν αὐτὴ μετὰ φωνῆς ἀτρομήτου.

— Ἐγώ, εἶπεν ὁ Ἡσαῦ.

— Ὁ Ἡσαῦ, ὁ Ἡσαῦ, εἶπον τινὲς φωναί, τῶν οἰκειουμένων τὸ δικαίωμα τῆς συζητήσεως καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἐξολοθρευτοῦ.

— Σύ; εἶπεν ἡ Κωνσταντία. Ἀλλ' ὁ βραχίων σου δὲν εἶναι ἱκανῶς εὐρωττος διὰ τόσα θύματα. Ζητῶ νὰ ἐκλεχθῇ διὰ τὴν ἐξολόθρευσιν ταύτην ὁ ἰσχυρότερος· δὲν πρέπει ἀντὶ τῶν θυσάνων τῆς πυρᾶς ν' ἀντικταστήσωμεν τὰς θασάνους τῆς ἀγωνίας.

— Ἔστω, εἶπεν ὁ Ἡσαῦ, στρέφω τὸ βλέμμα πρὸς τὸν Ματθίαν, ὅστις ὡς ἐνὸς καὶ ἐκτὸς ἐαυτοῦ, ἔστατο χωρὶς νὰ μετέχη παντάπασι τῶν περὶ αὐτὸν συμβαινόντων. Ἐπειτα δὲ προσέθηκε·

— Γύναι, δὲν θὰ μὲ διαφύγῃς.

Τότε δ' ἐκομίσθη βραρὺς πέλεκυς, καὶ παχεῖα δοκὸς ἐτέθη ἐπὶ δύο στηριγμάτων. Τινὲς τῶν πολεμιστῶν ἀπεπειράθησαν ἐπὶ τῆς δοκοῦ τῶν δυνάμεων τῶν, καὶ ὁ σίδηρος εἰτεχώρησεν εἰς οὐ μικρὸν βάθος. Ἀλλ' ὁ Ἡσαῦ, λαβὼν τὸν πέλεκυν, ἐπέφερε τοιαύτην πληγὴν εἰς τὴν δοκὸν ὥστε τὸ πέρας ὁ ἐκτύπησε μόλις συνείχετο διὰ τινῶν ἰνῶν εἰσέτι μετὰ τῆς δοκοῦ.

— Ὁ Ἡσαῦ, ὁ Ἡσαῦ, ἀνέκραξαν φωναί τινες.

— Ὅχι ἀκόμη, εἶπεν ἐγερθεὶς ὁ Ματθίας. Δὲν ἐδοκίμασα ἀκόμη τὸν πέλεκυν.

Καὶ λαβὼν αὐτὸν, τὸν κατέφερεν ἐπὶ τὴν δοκὸν, καὶ ἡ δοκὸς ἐχωρίσθη εἰς δύο, ὡς ἂν ἦτον τὸ ἄκρον ἐλαφροῦ βέλους. Τότε ἀνεκνήρυχθη τὸ ὄνομα τοῦ Ματθίου ὡς ἐλευθερωτοῦ, καὶ ὅλον τὸ πλῆθος ἐγονυπέτησε θρησκευτικῶς, χωρὶς οὐδεὶς ν' ἀποφύγῃ τὴν θέσιν ἣτις ἔλαχεν αὐτῷ διὰ κλήρου. Ἐν τούτοις δὲ σωρεύσαντες ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῶν, εἶχον προσδέσει δᾶδας εἰς αὐτοὺς, καὶ τοὺς εἶχον ἐμπρήσει. Οἱ δὲ πολιορκούντες, ἐκπληττόμενοι ὅτι δὲν ἀπαντῶσιν ἀντίστασιν, ὅταν εἶδαν τὰς φλόγας αἰρομένας εἰς τὴν κορυφὴν τῶν ὀχυρώσεων, ἐννοοῦντες ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι τοῖς ἀφῆρουν τοὺς θησαυροὺς τῶν, τὸν σκοπὸν καὶ τὸ ἀντικείμενον ὅλων τῶν τῶν ἀγώνων, ἀνῆψαν τὰ ξύλα καὶ εἶχον σωρεύσει ἐμπρὸς τῆς πύλης. Φοβεράν καὶ ἀποτρόπαιον ἦτον τὸ θέαμα ὅλου τοῦ λυσσώδους στρατοπέδου ἐκείνου, ὠρομένου κατὰ τῶν ἀθλίων οἵτινες ἠτοιμάζοντο ν' ἀποθάνωσι. Τοὺς ἠπειλοῦν διὰ τῶν φρικτοτέρων θασάνων, ἂν δὲν ἐσθύνον τὴν ἄνω ἐκείνην πυρκαϊάν, καὶ τοῖς ὑπέσχοντο τὴν ζωὴν ἐξ ἐναντίας ἂν τὴν ἐσθύνον. Συγχρόνως δὲ ὑπέθαλπον τὴν ἐμπρὸς τῆς πύλης. Ἀλλ' οἱ ἀλαλαγμοὶ τῶν Ποιμενίσκων ἐγένοντο ἄγριοι καὶ φοβεροί, ὅταν εἶδαν τὴν σφαγὴν ἀρχομένην εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ πύργου. Ὁ Ματθίας τῷ ὄντι εἶχε καταθέσει τὰ ὄπλα του, καὶ γυμνὸς μέχρι τῆς ζώνης, μόνος δ' ὄρθιος μετὰ τοῦ γονυπετοῦντος ἐκείνου λαοῦ, ὑπελογίζετο ὅτι εἶχε τριακόσια θύματα γὰρ

φρονέουσα (1). Τέλος, στραφεὶς πρὸς τὸν Ἡσαῦ, τῷ εἶπε,

— Ἡσαῦ, ἔλαβον τὴν θέσιν σου. Ἀναμφιβόλως θέλεις νὰ λάβῃς τὴν ἐδικήν μου.

Καὶ ὕψωσε τὸν πέλεκυν ἐπ' αὐτόν.

Τὴν λαμβάνω, ἀπεκρίθη ὁ Ἡσαῦ, ἀλλὰ δὲν θὰ ἐξαντλήσω τὰς δυνάμεις σου ἐπ' ἐμέ. Οὕτω θὰ σοὶ μείνωσι περισσότεραι διὰ τὸ τελευταῖον σου θῦμα.

Καὶ ἐν τῷ ἄμα ἐκτυπήθη δι' ἐγχειριδίου, καὶ ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Ματθίου, ὅστις τὸν ἀπέκρουσε διὰ τοῦ ποδός. Ἡ δὲ πτώσις του ὑπῆρξε τὸ σύνθημα, καὶ αἱ τριακόσιαι φωναὶ τῶν γονυκλιτούντων Ἰουδαίων, ὑψώθησαν ὁμοῦ, δοξολογῶσαι τὸν θεὸν τοῦ Μωϋσέως. Ὁ Ματθίας ἠθέλησε ν' ἀρχίσῃ. Ἀλλὰ τὸν ἀδελφόν του ἐπρεπε νὰ κτυπήσῃ πρῶτον. Ἐν τῷ ἄμα ἡ ὄψις του ἐθορυβήθη, οἱ πόδες του τρέμουσι, καὶ γίνεται ἀσθενέστερος τῶν ἀσθενεστέρων παιδίων.

— Ἀδελφε, κτύπα, εἶπεν ἡ Ναθάν, κτύπα εἰς τὴν κεφαλὴν. Ἐκεῖ ἡ πληγὴ δὲν εἶναι τόσον ὀδυνηρά.

Αἱ ψαλμοδοῦσαι φωναὶ ἠγέρθησαν πάλιν μετ' ἐνθουσιασμοῦ, καὶ τινες ἀνέκραξαν. Ματθία, Ματθία!

... Καὶ οἱ Ποιμενίσκοι ἠλάλαξαν χαρμωδῶς, διότι ἡ πύλη ἐφλέγετο καὶ ἦν πλησίον νὰ πέσῃ. Τότε ὁ Ματθίας ἀπέστρεψε τὴν κεφαλὴν καὶ ὁ πέλεκυς ἔπεσεν εἰς τὸν Ναθάν. Ἐκλινε δὲ τὸ δυστυχὲς παιδίον ὡς κάλαμος, καὶ ἔπεσε λέγων·

— Εὐχαριστῶ, ἀδελφε.

Τότε ὁ Ματθίας ἤρχισε καὶ ἐκτύπα, ἐκτύπα, ἐκτύπα ἀδιακόπως, ἐν βῆμα προῦχῶρει, ὕψωνε τὸν πέλεκυν, καὶ μία κεφαλὴ ἐπιπτε. Καὶ ἐξηκολούθει, καὶ ἐξήρχετο τῶν χειλέων του, καὶ οἱ ὀδόντες του ἐτρυζον, καὶ ἐγέλα, καὶ ἐκυριεύετο ὑπὸ παραφορᾶς καὶ μανίας, καὶ τὸν κῦφραινεν ἡ σφαγὴ, καὶ ἔπινε τὸ αἷμα διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ τὸ ἀνέπνεε διὰ τῆς ὀσφρῆσεως, καὶ μεθύων, καὶ λυσσῶν, ἀπήντησε τὴν κεφαλὴν τοῦ πατρὸς του χωρὶς νὰ τὴν γνωρίσῃ. Ἀλλ' ἐν τούτοις οἱ Ποιμενίσκοι ὠροῦντο, καὶ ἔσειον ν' ἀνατρέψωσι τὴν ἡμίφλεκτον πύλην. Καὶ εἰς ἕκαστον κτύπον αὐτῶν ὁ Ματθίας ἀπεκρίνετο διὰ μιᾶς κραυγῆς, καὶ μία ἐπιπτε κεφαλὴ. Προῦχῶρει δὲ πάντοτε, καὶ ἡ συμφωνία τῶν μαρτύρων εἰς πᾶν τοῦ βήμα ἠλαττοῦτο κατὰ μίαν φωνήν. Τέλος δὲ φοβερὸς ἀντήγησεν ἀλαλαγμὸς τῶν Ποιμενίσκων, ἀναγγέλων ὅτι ἡ θύρα κατέπεσε, καὶ ὁ Ματθίας εὗρεθι ἀπέναντι τοῦ τελευταίου του θύματος, ὅπερ ἠγέρθη ἐμπρὸς του, ἀλλ' ὁ Ματθίας ἐκτύπησεν εἰς τὸν κενὸν τόπον του· καὶ πάλιν, οὐδὲν εὗρίσκων, ἐπανελάβε τὴν πληγὴν, χωρὶς νὰ βλέπῃ ἢ νὰ ἐννοῇ, ὡς ἀψυχὸς μηχανή.

— Ματθία, τῷ ἐκραξεν ἡ Κωνσταντία, ἐγὼ εἶμαι, ἡ Κωνσταντία. Ἡμποροῦμεν νὰ σωθῶμεν.

Ἀλλ' ὁ Ματθίας ἤγειρε πάντοτε καὶ κατεβίβαζε

(1) Ὁ ἀριθμὸς τῶν οὕτω σφαγέντων Ἰουδαίων ἦτον διπλάσιος. Ὁ συγγραφεὺς ἠθέλησε νὰ ἐλαττώσῃ τὴν φρικτὴν τῆς σκηνῆς ταύτης κατὰ τὸ ἥμισυ.

τὸν πέλεκυν χωρὶς νὰ ἀκούῃ, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ, χωρὶς νὰ ἤξεύρῃ τίς ἦτον ἡ Κωνσταντία.

— Ὡ! ἀνέκραξεν αὐτὴ ἐν ἀπελπισίᾳ, τὸν βραχίονα μόνον εἶχεν ἰσχυρόν.

Ἀλλ' ἐν τούτοις οἱ Ποιμενίσκοι ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Πύργου, καὶ ἡ Κωνσταντία ἐρρίφθη πρὸς αὐτοὺς κρᾶζουσα.

— Εἰμὶ χριστιανὴ, καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶναι παράφρων.

Καὶ τῶνόντι τὰ δύο ταῦτα προσόντα ἔσωζον τὴν ζωὴν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς πίστεως καὶ τῆς δεισιδαιμονίας. Ὁ Κύριος Νογαρέτος προπορευόμενος τῶν Ποιμενίσκων, ἔλαβε τὴν θυγατέρα του εἰς τὰς ἀγκάλας του, καὶ τὴν ἐπροστάτευσεν κατὰ τῶν ὀρμητικωτέρων. Οἱ πρῶτοι δὲ ὀρμήσαντες πρὸς τὸν Ματθίαν, ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῆς τακτικῆς καὶ ἀσκόπου κινήσεως τοῦ πελέκεώς του, ὅστις ἐξηκολούθει πίπτων καὶ ἐγείρομενος. Ἐπειτα δ' ἤρχισαν νὰ τὸν θεωρῶσιν ἐκπληκτοί, διότι θηριώδης εὐήθεια ἐφαίνετο εἰς τὸ πλανώμενον βλέμμα, εἰς τὴν πελιδὴν ὠχρότητα, εἰς τὰς ὀρθὰς τρίχας τοῦ ἀνθρώπου τούτου. Σωθεῖσα δ' ὑπὸ τοῦ πατρός της ἡ Κωνσταντία, ἠθέλησε νὰ σώσῃ καὶ τὸν ἄνδρα της, καὶ ἀνέκραξεν.

— Ὁ θεὸς καταρᾶται τὸν φονεύοντα ἄνθρωπον παράφρονά.

Οἱ Ποιμενίσκοι ἔκαμον τὸν σταυρόν των τότε, καὶ ἐμακρύνθησαν. Ἀλλ' εἰς τὸ πέρας τῆς γραμμῆς ταύτης τῶν πτωμάτων ἠγέρθη εἰς ἄνθρωπος, ὅλος καθηραγμένος, καὶ μετὰ φωνῆς βαθείας καὶ διακοπομένης ὑπὸ τῆς ἀλγιδόνης, ἀνέκραξε.

— Χριστιανοί, ἡ κόρη αὕτη εἶναι ἀρνησίβητος. Ἐδέχθη τὸ θρήσκευμά μας διὰ ν' ἀκολουθήσῃ τὸν δῆμιον τοῦτον, ὅστις ἔπραξε τὴν φοβεράν ταύτην σφαγὴν. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος καλεῖται Ματθίας.

Ἐπειτα δὲ, γονυπετήσας, ἐπρόσθεσε.

— Ἀδελφοί, μ' ἐκτύπησαν πρῶτον, διότι ἠθέλησα νὰ γίνω χριστιανός.

Ταῦτα ἀκούοντες οἱ Ποιμενίσκοι, ἐρρίφθησαν ἐπὶ τὴν Κωνσταντίαν, τὴν ἤρπασαν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ πατρός της, καὶ συλλαβόντες καὶ τὸν Ματθίαν, τοὺς ἔδεσαν ὁμοῦ, καὶ τοὺς ἔθεσαν εἰς τὴν ἐτι φλέγουσαν πυρὰν, τὴν πυρπολήσαντες τοὺς θησαυροὺς τῶν Ἑβραίων. Ὃταν δὲ τοὺς ἔφερον αὐτόθι, ὁ Ἡσαῦ εἶπε σαρδονικῶς πρὸς τὴν Κωνσταντίαν.

— Γύναι, διατὶ περιεφρόνησας τὸν ἑρωτά μου; διατὶ ἐπροτίμησας καὶ ἡγάπησας τὸν Ματθίαν;

— Τὸν ἡγάπησα, εἶπεν ἡ Κωνσταντία, διότι δὲν ἦτον προδότης.

— Ὡπαγε λοιπὸν νὰ καῖς μετ' αὐτὸν εἶπεν, ὁ Ἡσαῦ.

Οἱ Ποιμενίσκοι, ἐκτελέσαντες τὴν καταδίκην ταύτην, ἀφῆκαν τὴν ζωὴν εἰς τὸν Ἡσαῦ. Κατ' ὀλίγον κατήντησεν αὐτὸς πρῶτον ἀρχηγός των, καὶ τέλος ἀπέθανε μοναχὸς τοῦ Μοναστηρίου Ἄλβη, φημιζόμενος ἐπὶ εὐτελείᾳ, ἥτις πιθανῶς ἦτον ὑπόκρισις, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰακώβου τοῦ νεοφωτίστου.

Η ΣΤΗΛΗ

ΤΟΥ

ΟΛΥΜΠΕΙΟΥ.

—ο—

Κατὰ τοὺς ἀπωτάτους χρόνους οὓς καλύπτει ἡ ὁμίχλη τῶν μύθων, ὅταν τὰ ὕδατα τοῦ κατακλυσμοῦ ἐκάλυπτον τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Ἑλλάδος, χάσμα ἠνεώχθη παρὰ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἀπεβρόφησεν αὐτὰ, ὥστε ἡ ὑποβρύχιος Κεκροπία ἀνέκυψε πάλιν εἰς τὸν ἥλιον, ὅστις ἐμελλε μετὰ ταῦτα νὰ φωτίσῃ τὴν δοξάν της. Τὸ χάσμα τοῦτο, πληγαῖον τὸ πλάτος, ὑρίσπατο καὶ ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, καὶ οἱ εὐγνώμονες Ἀθηναῖοι ἔθυσον καὶ ἐρρίπτον μελίπηκτα εἰς αὐτό. Πρῶτος δ' ἔθυσεν ὁ εἰς τὸν κατακλυσμὸν ἐπιζήσας, καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν ἐκείνην τὴν γῆν πάλιν νὰ πληθύνῃ ἀναλαβὼν Δευκαλίων, καὶ παρὰ τὸ χάσμα ὠδοκόμησεν ναὸν τοῦ Διὸς, ὑπὸ τὴν ἐπίκλησιν Ὀλυμπίου. (1)

Μετὰ δὲ ταῦτα, ἦτοι πρὸ 2400 ἐτῶν, ὁ Πεισίστρατος, φιλοτιμούμενος ἀξία βασιλείως νὰ πράττῃ, ὅπως στέρηται ὡς βασιλεὺς, καὶ ἐναμιλλώμενος πρὸς τοὺς ἀντιπάλους αὐτοῦ Ἀλκμαϊωνίδας, οἵτινες ἀνέλαβον τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ἐν Δελφοῖς ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἠθέλησε ν' ἀνοικοδομήσῃ τὸν εἴτε πεπαλαιωμένον, εἴτε ἀκόμῳς καὶ ἀτέχνως ὠκοδομημένον πανάρχαιον ναὸν τοῦτον, ἀπεφάσισε ν' ἀνεγείρῃ αὐτὸν μεταλοπρεπῇ, κατὰ ρυθμὸν δώριον, καὶ οἱ ἀρχιτέκτονες Ἀντιστράτης, Κάλλαισχος, Ἀντιμαχίδης καὶ Παρίνος, οἱς ἀνέθηκε τὴν οἰκοδομὴν αὐτοῦ, ἐθηκαν αὐτοῦ τὰ θεμέλια (2). Ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ τυράννου διέκοψε τὸ μέγα ἔργον αὐτοῦ, οἱ δ' υἱοὶ του, πρὶν ἢ λάβωσιν εὐκαιρίαν νὰ τὸ περατώσωσιν, ὁ μὲν ἐφρονεύθη, ὁ δὲ ἐξέπεσεν, καὶ ἐπῆλθον μετὰ ταῦτα οἱ μηδικοὶ πόλεμοι, ἐφ' ὧν ἐργασία οὕτω πολυδάπανος δὲν ἦτον δυνατόν νὰ ἐξακολουθήσῃ. Ὁ Περικλῆς, διεύθυνε μὲν μέγα μέρος τῆς μεγαλουργοῦ τοῦ δραστηριότητος εἰς ἐπικύρησιν τῆς πόλεως του δι' ἀριστουργημάτων τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἀλλ' ἐπρόντιζε μᾶλλον ν' ἀνεγείρῃ ἴδια ἔργα ἢ νὰ συμπληρώσῃ τὰ ἔργα τῶν ἄλλων, ἢ καὶ ἤθελε ν' ἀρχίσῃ ἀνοικοδομῶν ὅσα αἱ οἱ βάρβαροι κατεδάφισαν. Ἀλλὰ μεταξὺ οἰκοδομοῦντα τὰ τρία θαύματα τῆς ἀρχαίας ἀρχιτεκτονικῆς, τὸν Παρθενῶνα, τὰ Προπύλαια καὶ τὸ Ἑρέχθειον, τὸν κατέλαβεν ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος καὶ ὁ θάνατος, καὶ μετ' αὐτὸν ἤρχισεν ἡ παρακμὴ, καὶ ὅτι ἔως τότε δὲν εἶχε τελειωθῇ, ἔμεινεν ἀτελὲς ἐπὶ πολὺν χρόνον μετέπειτα.

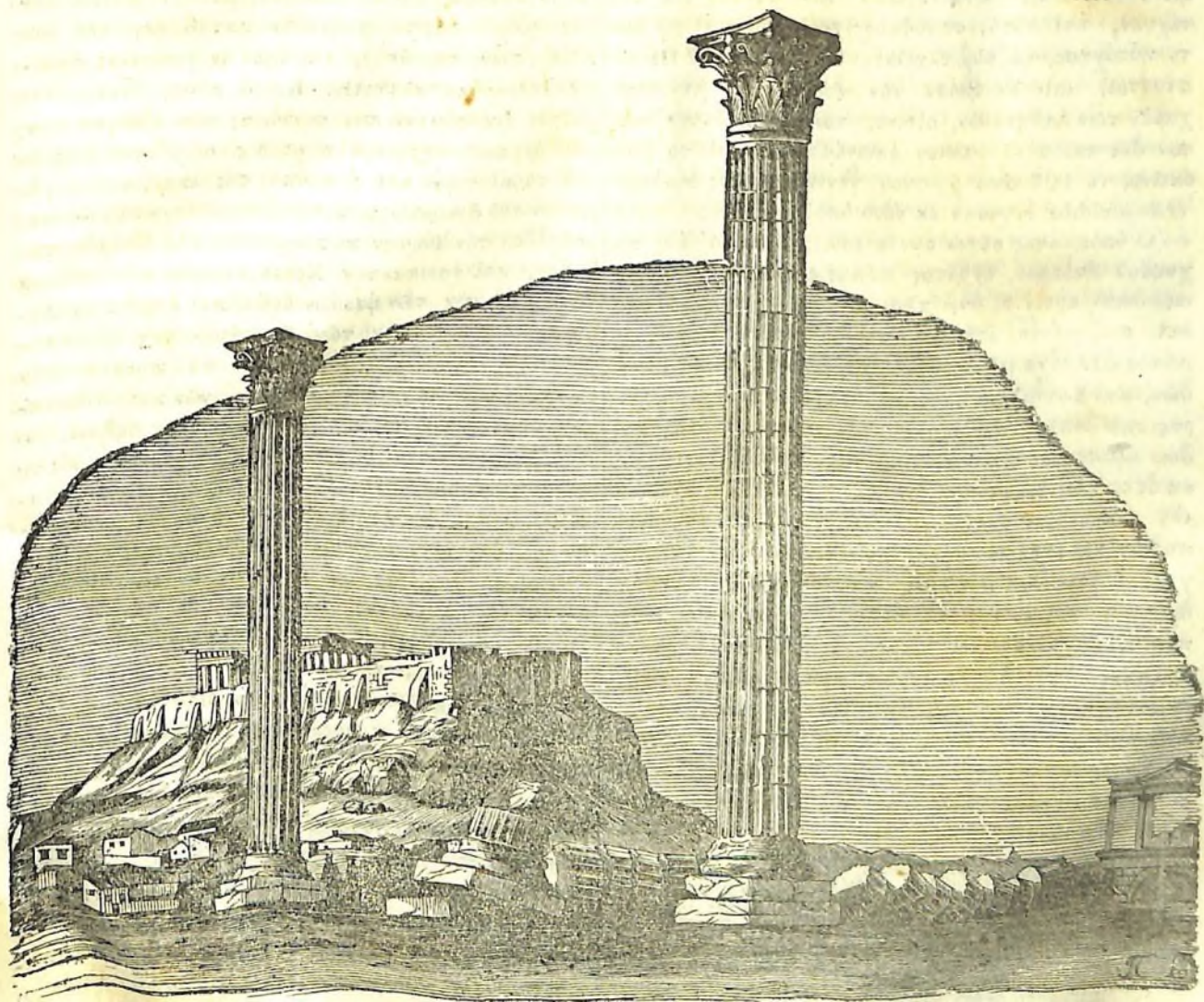
Τρεῖς ἑκατονταετηρίδας καὶ ἡμίσειαν μετὰ τὸν Πεισίστρατον ἐπεχείρησεν ὁ Περσεύς, ὁ Βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας νὰ περατώσῃ τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ φρονούμεν ὅτι κατὰ παραγγελίαν αὐτοῦ κατεσκευάσθησαν οἱ

(1) Πaus. A. 18. — (2) Vitruv. Prooem. in. 1. 7.

δώριοι κίονες οἵτινες ἐμελλον νὰ κοσμήσωσιν αὐτοῦ τὰς στοάς. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἀνέγκρισεν ὁ θάνατος πρὶν συμπληρώσῃ τὸ ἔργον του.

Μετ' αὐτὸν δ' ἦλθεν Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανής, Βασιλεὺς τῆς Συρίας, καὶ κατὰ τὸ 167 πρὸ Χριστοῦ, ἦτοι κατ' αὐτὴν τὴν παρχμονὴν τῆς ὑποδουλώσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ῥωμαίους, συνέλαβε τὴν μεγαλοπρεπῆ ἰδέαν, οὐχὶ πλέον νὰ τελειώσῃ, ἀλλὰ νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸν πρὸ τσοῦτων αἰῶνων οὐδέποτε περτωθέντα τοῦτον ναὸν, κατὰ σχέδον νέον, ἀσυγκρίτως μεγαλῆτερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον, κατὰ τὸν τότε μάλιστα ἀγαπώμενον Κορίνθιον ρυθμὸν,

Ἀθηνῶν. Ὅτε δὲ μετὰ 89 ἔτη, ἐλθὼν ὁ Σύλλας, ἐκυρίευσεν τὰς Ἀθήνας, τότε ἀφῆρεσεν τοῦ ναοῦ τοὺς κίονας, καὶ μετακομίσας αὐτοὺς εἰς Ῥώμην, τοὺς μετεχειρίσθη εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ Ναοῦ τοῦ Διὸς τοῦ Καπιτωλίου. Ἀλλὰ τὸ Καπιτώλιον τότε, καὶ ἐπὶ πολλοὺς χρόνους ἔτι, ἦτον κατὰ δώριον ρυθμὸν ὠκοδομημένον, καὶ μόνον πολὺ μεταγενεστέρως μετεσκευάσθη κατὰ ρυθμὸν κορίνθιον διὰ τοῦτο φάνεται ἡ ὅτι ὁ Ἀντίοχος δὲν εἶχεν εἰσέτι μετασκευάσει τοὺς κίονας, ἢ, πιθανώτερον, ὅτι εἶχεν ἀφαιρέσει τοῦ ναοῦ τοὺς ἀρχαίους δωρίους τοῦ Παισιστράτου ἢ τοῦ Περγέως, ἐνθαί, ἢ ὅπως ἐνθέσῃ, τοὺς

καὶ ἀρχιτέκτονα ἐξελέξατο Κοροῦτίον τὸν Ῥωμαῖον (1), διότι ἡ ἐποχὴ εἶχε παρέλθει καθ' ἣν ἡ Ἑλλὰς ἐκικτῆτο μόνη τὸ μυτήριον τῆς καλλιτεχνικῆς ἐντελείας, ἡ διότι τῆς ἐντελείας ταύτης δὲν ἦσαν ἀριστοὶ κριταὶ οἱ τὴν τέχνην πρὸς θεραπείαν κινεδοῦ κόμπου ἀσκούντες ἢ προστατεύοντες βσιλεῖς. Ἀλλὰ μετὰ τρία ἔτη ἀπέθανε καὶ αὐτός, καὶ ἀτελής ἔμενε ὁ ναὸς αὐτός, διότι τοιχίζετο ἐπιχειρήσεις ὑπερέβαινον τὸν τευθεν τὰς δυνάμεις τῶν

κορίνθιους, καὶ ὅτι ἐκείνους, τοὺς ἀρχαίους κατὰ γῆς κειμένους, ὁ Σύλλας μετέφερεν εἰς Ῥώμην, χωρὶς νὰ γινῇ ἐνοχος ἱεροσυλίας.

Πάλιν λοιπὸν ἔμεινε ὁ ναὸς ἀτελής δι' αἰῶνων, ἀλλ' ἐν τῇ ἀτελείᾳ του μεγαλοπρεπέστερος, κατὰ τῶν ἀρχαίων τὰς μαρτυρίας (2) ἀπὸ πολλὰ τῶν μεγίστων συντελεσμένων οἰκοδομημάτων. Τέλος ὁ Αὐγουστός, μετὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ μάχην, ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, τὴν πόλιν ἥτις καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ παρακμῇ τῆς ἐκείνητο εἰπέτι τὸ πρῶτον νὰ χορηγῇ τῆς

(1) Vitruv. u. s. — Ἀθῆν. Ε'. 5. — Στραβ. Θ'. 96, — T. Liv. 41, 20. — Vell Patere. I. 10.

(2) Δικαίαν.

δόξης τὸ κύρος, καὶ ἠθέλησε νὰ δειχθῇ αὐτῆς προστατίης καὶ εὐεργέτης. Τότε ἐκοδόμησεν, ὡς καὶ ἄλλοτε εἴπομεν, τὴν μεγάλην ἀναβάθραν εἰς τὰ Προπύλαια, ἧς λείψανα ἀνευρίσκονται ἤδη, τότε ἠθέλησε ν' ἀποπερατώσῃ τέλος καὶ τὸ Ὀλυμπεῖον, καὶ οἱ φίλοι του, καὶ οἱ θέλοντες νὰ τὸν κολακεύσωσι βασιλεῖς καὶ αἱ πόλεις, ἐφιλοτιμήθησαν νὰ συντελέσωσιν εἰς τὸ ἔργον τοῦ τοῦτο (3). Ἀλλ' ὁ οὐδέναν κολακεύων, καὶ οὐδενὸς ἀνθρωπίνου ἔργου φειδόμενος θάνατος, διέκοψε καὶ πάλιν τὴν ἐργασίαν. Ἀμα ὁ Αὐγουστος ἀπέθανεν, ἐξέλιπεν ἡ ἀφορμὴ τοῦ ζήλου ὑπὲρ τῆς οἰκοδομῆς. Τέλος ἦλθεν ὁ Ἀδριανὸς, ὅστις ἠγάπα τὴν τέχνην διὰ τὴν τέχνην, καὶ αὐτὸς σπουδαίως ἠθέλησε, καὶ τῷ ὄντι κτύπησε νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον τοῦ Πεισιστράτου, καὶ ἀφῆρσε τὸν ναὸν, πρὸς μεγίστην χαρὰν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες τὸν αὐτοκράτορα τοῦτον διὰ τοῦτο Ὀλύμπιον ἐπωνόμασαν, καὶ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, τὸ 127 ἀπὸ χριστοῦ γεννήσεως, ὡς πρώτην Ὀλυμπιάδα ἤρχισαν ἐκ νέου ὑπολογίζοντες.

Ὁ ναὸς οὗτος οὕτω συντελεσθεὶς, ἵστατο ἐπὶ τεχνήτου ἀνδρὸς, ἔχοντος περιφέρειαν 2300 ποδῶν, ὡς δεικνύουσιν αἱ δύο πλευραὶ αὐτοῦ, στηριζόμεναι ἐπὶ σωζομένου ἰσχυροῦ τοίχου μετὰ ἀντηρίδων. Αὐτὸς δὲν εἶχε μῆκος μὲν 352, πλάτος δὲ 171 ποδῶν, καὶ ἐκοσμεῖτο κατὰ μὲν τὰς δύο μακρὰς πλευρὰς ὑπὸ διπλοῦ περιστυλίου ἐξ εἰκοσι, κατὰ δὲ τὰς δύο ἐλάσσονας πλευρὰς ὑπὸ περιστυλίου τετραπλοῦ ἐκ δέκα κορινθιακῶν κιόνων, ὧν ὁμοῦ 124, ἐχόντων 6½ ποδῶν τὴν κατωτέραν διάμετρον, καὶ ἐξήκοντα ποδῶν καὶ ἐπέκεινα ὕψος. Ἐν τῷ ναῷ δὲ ἦν τοῦ Διὸς χρυσελεφάντινον ἄγαλμα, κατασκευασθὲν ἐπὶ Ἀδριανῷ, καὶ ἐν τῷ περιβόλῳ, παρ' ἑκαστον κίονα καὶ ἀλλαχοῦ ἀκόμη, παμπληθεῖς λίθινοι ἢ χαλκοὶ ἀνδριάντες τοῦ αὐτοκράτορος, ἀφιερώματα τῶν ἐπισημοτέρων πόλεων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, καὶ εἰς κολοσσὸς αὐτοῦ, ἀφιερώμα τῶν Ἀθηναίων, τὸσφ ὑπερτερῶν τὰ ἄλλα ἀγάλματα, ὅσφ τῶν Ἀθηναίων ἢ κολακεία τότε ὑπερέβαινε τὴν τῶν ἄλλων ὑπηκόων τῆς Ῥώμης.

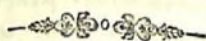
Τοιοῦτος συνεπληρώθη τέλος ὁ ναὸς οὗτος, εἰς τῶν μεγίστων τῆς ἀρχαιότητος, ἀρξάμενος πρὶν ἀρχίσῃ τῶν Ἀθηναίων ἡ πολιτικὴ ὑπαρξίς, περατωθεὶς πολὺ ἀφ' οὗ εἶγεν παύσει ἐκείνη. Τὴν μετὰ ταῦτα τύχην του τίς θέλει διηγήθῃ; Ἡ προϊούσα βαρβαρότης πυκνοὶ τὰ σκότη τῆς πέριξ αὐτοῦ, καὶ πίπτουσι κίων μετὰ κίονα, λίθος μετὰ λίθον, χωρὶς φόβου, χωρὶς ἀντιλήσεως ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐκείνῃ τοῦ μεσαιῶνος, καὶ ὅταν αἰρεταὶ τὸ παραπέτασμα, καὶ τὰ βλέμματα στρέφονται αὐθις πρὸς τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν θέσιν τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ εὐρίσκονται δεκαεπτὰ μόνον κίονες, καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπιστηλίου δύο ἐξ αὐτῶν πλινθόκτιστον ἐρημίτου ἀναχωρητήριον, ὅστις, ὡς τὰ πτηνὰ τὰ φεύγοντα τὴν πλημμύραν, καὶ πηγνύντα τὴν φριλεάν των εἰς τὰς ὑψηλὰς τῶν δένδρων κορυ-

φὰς ἀνέβη ὑπεράνω τῆς γῆς τῆς Ἑλλάδος, ζιτῶν εἰς τὰ ὕψη ἐλευθερίας πνοήν.

Τὸν ἕνα τῶν 17 κιόνων κατεδάφισε πρὸ μιᾶς ἑκατονταετηρίδος ὁ τότε σατράπης, καὶ κατέκαυσεν εἰς ἀσβεστον, πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ προσκυνηματος. Οἱ δὲ ἄλλοι δεκαεῖς ἵσταντο μέχρι τῆς καὶ πρῶν ἐν ὠραίῳ συμπλέγματι, μάρτυρες ἀρχαίων αἰώνων. Ἐνώπιον αὐτῶν πόσα δὲν παρήλθον συμβάντα! Ἄν ὅχι αὐτοὶ, διότι εἶναι μεταγενέστεροι, ἀλλὰ καὶ ὁ ναὸς εἰς ὃν ἀνῆκον, εἶδε τὰς Ἀθήνας συνοικισθείσας ἐκ κωμῶν ἀγῶν, καὶ ἀνακυψάσας εἰς δόξης ἀκμὴν, καὶ θαυμάζομενας ὑπὸ τῶν ἐθνῶν πάντων, καὶ πρωτεύουσας μεταξὺ αὐτῶν, καὶ τὰς εἶδε, ἔπειτα βαθμὴδὸν καταβάσας τῆς εὐκλειδῆς των περιωπῆς, καὶ ἔρμαιον γινόμενας ἀλλεπαλλήλων κατακτητῶν. Καὶ οἱ κίονες οὗτοι, κατ' ὀλίγον ἐρημούμενοι τῆς συνοδείας τῶν ἀδελφῶν των, καὶ ὄρνασι τῆς μεγαλοπρεποῦς οἰκοδομῆς ἧτις ἦσαν τὸ κέντρον καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ὑπάρξεώς των, ἔμεινον τοῦ ἀραιωθέντος αὐτῶν δάσους ἔσχατα λείψανα, καὶ εἶδαν τὴν Ῥώμην κατασχούσαν τῆς Ἑλλάδος τὴν δόξαν, καὶ ἔπειτα τὸν Χριστιανισμὸν καταργούντα τὰ ἀγάλματα τῶν ψευδῶν θεῶν, καὶ ἔπειτα τὸ Λάβαρον ἀντικαθιστῶν τῶν Καισάρων τὴν τροπαιοῦχον σημαίαν, καὶ ἀλλεπαλλήλα τὰ κύματα τῶν Γόθων, Φράγκων, Ἑνετῶν, Ἀλβανῶν καὶ Ὀθωμανῶν, κυλιόμενα εἰς τοὺς πόδας των, ἐκ βάρων, ὑποσκάπτοντα τὸν ὑπερήφανον βράχον, ὃν οὐδὲ νὰ σείσῃ κατίσχυσεν ἄλλοτε ὅλη τῆς Ἀσίας ἡ πλνμυρίς. Δεκαοκτὼ ἤδη ἑκατονταετηρίδας ἐγκαρτεροῦσιν οἱ τῆς ἀρχαιότητος ἐγκαταλειμμένοι οὗτοι φρουροὶ, πιστεύοντες ὅτι ὁ ἥλιος, ὃν εἶχον ἰδῆ δύσαντα εἰς τὸ σκότος, δὲν ἔδυσε διὰ πάντοτε, καὶ βεβαίως ἐσκήρτησαν ἐπὶ τῶν λιθίνων των βάσεων, ὅταν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν εἶδαν τὴν πρώτην αὐτοῦ παρήγορον ἀκτῖνα διαυγάσασαν εἰς τὴν ἀνατολήν. Ἐκτοτε ἵστανται παραφυλάττοντες αὐτοῦ τὴν πρόοδον, καὶ περιμένοντες μέχρι οὗ τὸν ἰδῶσιν ἀρθέντα πάλιν εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ περιωπὴν, καὶ τοξεύοντα τὰς φωτεινότερας ἀκτῖνάς του. Ἀλλ' ὁ εἰς ἀπήδησε περιμένων. Βλέπων τὰ ἐλαττήρια τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, τὰ ἀτομικὰ συμφέροντα τὸ ἐθνικὸν συμφέρον ἐπισκιάζοντα, τὰς μικροφιλοτιμίας τὴν εὐγενῆ φιλοτιμίαν ἐπιπροσθούσας, τὴν πατριωτικὴν αὐταπάρνησιν ἐκλείπουσαν ἢ χλευάζομένην, τὴν ἀμάθειαν καὶ διάφθοράν ὑφύσας τὴν κεφαλὴν, τὰς ταπεινάς φιλαρχίας ἐν σκότει ἐργαζόμενας, ταπεινούσας τὴν διάνοιαν, καὶ τὴν καρδίαν διαστρεφούσας, βλέπων τὰς Ἑρινύς καὶ Ἀρπυίας, αἵτινες ἐπέφερον ἄλλοτε τῆς Ἑλλάδος τὸν ὄλεθρον, κατανεμομένας αὐθις αὐτήν, καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν αἰτιῶν τὰς αὐτὰς συνεπείας οἰωνίζομενος, ἐνόμισεν ὅτι ἡ πρώτη ἐκείνη ἀκτὶς ἦτον ἀπατηλὴ ἀστραπή, σθεθεῖσα πάλιν εἰς τὴν σκοτίαν, καὶ ὅταν ἐνέσκηψεν εἰς τὴν ἀπτικὴν λεκάνην ἡ φοβερά ἐκείνη λαίλαψ τῆς 4 Ὀκτωβρίου, ἡ τὸν Σαρωνικὸν κόλπον μέχρι τοῦ πυθμένος ἀνακυκλήσασα, καὶ μυριάδας δένδρων ὡς νεκροὺς στρατιώτας εἰς τὰ πεδία ἀπλώσασα, τότε ἡ-

σθάνθη αὐτὸς τὴν πίστιν του πρὸς τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος σειομένην μετὰ τῆς βάσεώς του, καὶ ἐκλινε βαρυθυμῶν τὴν ὑπὸ μακρᾶς καὶ πικρᾶς πείρας βεβαρυμένην του κεφαλὴν, καὶ ἠπλώθη ν' ἀναπαυθῇ μετὰ τὴν χρόνιον φρούρησίν του. Ὁ μικρόψυχος λοιποτάκης! Διὰ τὴν ἀποκλῆμ τὴν τελευταίαν στιγμὴν; Εἰς αὐτὸν οἱ αἰῶνες ἦσαν ἡμέρη. Τί δὲν περιέμενε μίαν ὥραν ἀκόμη; Διὰ τὴν ὑπέλαβε τῆς Ἑλλάδος τὸν ἀστέρα σθεσθέντα, καὶ παρεγνώρισε τὸν θεῖον δάκτυλον ὅστις διὰ τῶν αἰώνων τὸν φέρει εἰς τὸ στερέωμα;

Ἦδη κεῖται κατὰ γῆς ὁ προαιώνιος γίγας, ὡς νεκρὸς εἰς ὃν ὁ ἀνὰτόμος προτάγει ἀφόδως τὴν σμίλην του. Ἢ εὐγενὴς καὶ ἄλλοτε τὰ νέφη γείτονα ἔχουσα κορυφὴν του, δέχεται σήμερον τὰ κολαφίσματα τῶν παιδίων. Τὰ μέλη του διεσπάρσθησαν, τὸ μυστήριον τῶν ἀρμῶν καὶ τῶν γόμφων του κεῖται εἰς τὸ προφανές, καὶ ἤδη εἰς τὸν μάλλον ἀγύμναστον ὀφθαλμὸν γίνεται ὁρατὸν ὅτι ἡ ἐνωσις τῶν σπονδύλων του πολὺ ἐλλείπειται τῆς ἀμυμνότητος ἀκριβοῦς καὶ ἐντελείας ἐκείνης, μεθ' ἧς συνδεονται οἱ σπόνδυλοι τῶν κίωνων τοῦ Παρθενῶνος, ὅτι ἡ καλλιτεχνία τοῦ κιονοκράνου αὐτοῦ, καίτοι κατακόσμου κατὰ τὸν κορινθιον ῥυθμὸν, οὐδὲν συγκρίνεται πρὸς τὴν θαυμασίαν καθαρότητα τῶν ἀφελῶν τοῦ Παρθενῶνος κιονοκράνων, καὶ ἕκαστος θέλει εὐκόλως ἀναγνωρίσει τὸν κίονα τοῦτον ὡς ἔργον τῶν χρόνων τοῦ Ἀδριανοῦ, ἢ καὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Ἀσματα δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐκδοθέντα μετὰ Μελέτης ἱστορικῆς περὶ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὑπὸ Σπυρίδωνος Ζαμπελίου, Λευκαδίου. Μετὰ τῆς ἐξῆς ἐπιγραφῆς, «Ὁ θεὸς πᾶσιν ἀνθρώποις πάτριος ἐξηγητής» οὐδενὶ ἄλλῳ πεισόμεθα, ἐάν νοῦν ἔχωμεν, οὐδὲ χρησόμεθα ἐξηγητῇ, ἀλλ' ἢ τῷ πατρίῳ. Ὁ Πλάτ. — Ἐν Κερκύρα. Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου Ἐρμῆς, Α. Τερζάκη καὶ Θ. Ῥωμαίου. 1852.

—0—

Ἡ σπουδὴ τῆς πατρίου ἱστορίας εἶναι σπανίως σπουδὴ ἀπλῶς θεωρητικῇ. Ἀλλὰ παρ' ἡμῖν ἡ ἱστορία αὕτη κατήντησε νὰ λάβῃ χαρακτῆρα πρακτικώτερον τοῦ συνήθους, ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐπρεσβεύθη καὶ ἤρχισε νὰ διαδίδεται τὸ ἱστορικὸν δόγμα, ὅτι ἡ μεγάλη τοῦ μεσαιῶνος θύελλα ἀνέσπασε πρόρριζον τὸ γηραιὸν τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ δένδρον· ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὅτι οἱ Ἕλληνες, οἵτινες πάλαι ποτὲ κατόικουν μεταξὺ τοῦ Μακεδονικοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν μεσημβρινῶν ἁκρῶν τῆς Πελοποννήσου, ὁμιλοῦντες τὴν Δωρικὴν, τὴν Ἰωνικὴν, τὴν Ἀττικὴν, τὴν Διοικὴν διάλεκτον, ἐξωλοθρεύθησαν κατὰ μέγα μέ-

ρος ὑπὸ τῶν Σλαυικῶν φύλων, τὰ ὅποια, ἀρχίσαντα ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἐξακολούθησαν μετέπειτα νὰ ἐμβάλλωσιν εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος, κατέλαβον τὰς χώρας ἐκεῖνας, καθὼς οἱ Ἀγγλοὶ καὶ οἱ Σάξονες τὴν Βρετανίαν. Τὰ λείψανα τῶν προτέρων κατοίκων, ἐξακολουθοῦσιν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ἱστορικοῦ τούτου δόγματος, τὰ λείψανα τῶν προτέρων κατοίκων ἐπὶ τοσοῦτον ἀνεμίγησαν μετὰ τῶν ἐπηλύδων τούτων Σλαύων, βραδύτερον δὲ καὶ μετ' ἄλλων ξένων, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἐφάρησαν καὶ ἐτάκχησαν, ὥστε οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τῶν χωρῶν ἐκείνων, εἰ καὶ ὁμιλοῦντες ἐτι Ἑλληνιστί, δὲν δύνανται πλέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων κατοίκων. Οὐ μόνον δὲ οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν τούτων οὐδὲν ἔχουσιν τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἀλλὰ, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ δεινότερον, οὐδὲν ἐν γένει ἔχουσιν ἴδιον πνεῦμα, οὐδὲν στοιχειῶν ζωῆς καὶ ἐνεργείας, οὐδεμίαν ἐκπρὸςωποῦσιν αὐτοτελῇ ιδέαν, καὶ εἶναι οὐδὲν ἄλλο εἰμὴ ἀπόσπασμα, παράρτημα καὶ, οὕτως εἰπεῖν, ὁ ἀπώτατος πλανήτης τοῦ Σχηματικοῦ ἡλιακοῦ συστήματος, μὴ λαμβάνων τὸ φῶς καὶ θάλασσαν αὐτοῦ εἰμὴ ἀπὸ Κιόνης καὶ τῶν περιχρύσων αὐτῆς θάλων, ὡς ἀπὸ κοινοῦ κέντρου τοῦ Σλαυικοῦ κόσμου. (*)

Τὸ ζήτημα τοῦτο, τοιοῦτοτρόπως τιθέμενον καὶ λυόμενον· εἰμπορεῖ ἄρα γε νὰ ἐκληρωθῇ ὡς ἀπλῶς ἐπιστημονικόν; Βεβαίως πᾶς λαὸς, ὡς καὶ πᾶς ἄνθρωπος, εἶναι δημιουργὸς τῆς ἰδίας αὐτοῦ τύχης· αἱ δὲ καταπειστικώτεροι τῶν ἀπαντήσεων ὅσας δύναται τὸ σημερινὸν Ἑλληνικὸν ἔθνος ν' ἀντιτάξῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες, μὴ ἀκούμενοι ν' ἀποκαλῶσιν αὐτὸ νόθον, ἀμφισβητοῦσι καὶ αὐτὴν τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν αὐτοῦ δύναμιν, εἶναι ἀναμφισβότως, ὡς πρὸς μὲν τὴν γῆν καὶ τὴν πρῶτην, ἡ ἱερὰ φωνὴ τῶν ἐθνικῶν συναλεύσεων, ἡ θαυμαστὴ ἐν ταῖς δεινότηραις συμφοραῖς καρτερίαν καὶ τὰ ἐν μυρίαις, κατὰ τὴν γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, μάχαις ἡρωϊκὰ κατορθώματα· ὡς πρὸς δὲ τὸ μέλλον, δραστηριότης, παιδεία, ἀρετὴ, συνετὴ τύλη. Ἀλλ' ἐπροφέρομεν τὴν λέξιν μέλλον· τί δ' ἐστὶ μέλλον διὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ἕκαστος τὸ ἐννοεῖ· τὴν σήμερον δὲ αὐτὰ τὰ ἰσχυρότατα τῶν ἐθνῶν ἔχουσι χρεῖαν, περὶ τὴν διάπραξιν μεγάλων βουλευμάτων, τῆς συνδρομῆς τῆς κοινῆς τοῦ κόσμου γνώμης, πολὺ μάλλον τὰ ἀσθενέστερα. Μὴ λησμονήσωμεν, ὅτι ἡ κοινὴ τῆς Εὐρώπης γνώμη, ἡ προκαλέσασα τὴν ἰσχυρὰν ὑπὲρ ἡμῶν προστασίαν τῶν μεγάλων δυνάμεων, διεμορφώθη κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τῆς συμπαθείας πρὸς ἀπογόνους ἔθνους περικλειοῦς ὥστε οἱ ἀμφισβητοῦντες τὴν ἀδιάλειπτον ὑπαρξίν, τὴν συνέχειαν, τὴν ἐνότητά τοῦ Ἑλληνι-

(*) Μὴ νομίσῃ δὲ τις, ὡς ἀπὸ τῶν λόγων τούτων τοῦ ἀρχηγέτου τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς δοξασίας, ὅτι θεραπεύει τὰ συμφέροντα τῆς Σλαυικῆς φυλῆς· τοῦλάχιστον ἡ δυσμένεια τὴν ὁποῖαν δεικνύει πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος μεταβάλλεται εἰς ἀληθῆ ἀποστραφὴν ὅσας οἱ ὁμιλεῖ περὶ Σλαύων ὥστε τὸ ἱστορικὸν ἐκεῖνο δόγμα ὑπὴρξε μάλλον προῖον φιλοδόξου ἰδιορρυθμίας, ἰδιορρυθμίας ὅμως, ἥτις, δορυφορούμένη ὑπὸ λαμπρᾶς εὐγλωττίας καὶ πολυμαθείας, κατήντησε νὰ στρατολογήσῃ πολλοὺς καὶ ἀξίους λόγου ὀπαδοὺς.

καὺ ἔθνους ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν νεωτέρων, ἀμφισβητοῦσιν ἓνα τῶν κυριωτάτων λόγων τῆς παρουσίας αὐτοῦ ἀνεξαρτησίας. Ἰς δὲ δύναται νὰ εἴπῃ, ὅτι οὐκέτι χρεῖαν ἔχομεν τῆς κοινῆς ἐκείνης γνώμης καὶ ὅτι οἱ διαστρέφοντες αὐτὴν δὲν δύνανται νὰ προσβάλωσιν ἐμμέσως τὴν μέλ-
 λουσιν ἡμῶν τύχην; "Ἄν καταστή βέβαιον, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν ἔπαυσεν ἀνέκαθεν καὶ μέχρι τῆς σήμερον κατέχον τὰς νοτιοανατολικὰς πόλεις τῆς Εὐρώπης· ἂν ἐπικρατήσῃ ἡ γνώμη, ὅτι, καθ' ὅ-
 λον τοῦτο τὸ διάστημα ἐτῶν τρισχιλίων, τὸ Ἑλλη-
 νικὸν ἔθνος ὑπέπεσε μὲν ἐκ διαλειμμάτων εἰς ξένους κυριάρχας, ἀλλὰ δὲν ἔπαυσε διατηροῦν ζωηροτάτην τὴν ἐθνικότητα αὐτοῦ· δὲν ἔπαυσεν οὐδετεροῦν, διὰ τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ ὑπεροχῆς, τὴν ξενικὴν κυριαρχίαν, δὲν ἔπαυσεν ἀγωνιζόμενον ἀδιαλείπτως ν' ἀνακτῇ καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτονομίαν· λόγῳ δ' εὐφυΐας καὶ δραστηριότητος, λόγῳ παιδείας, βιομηχανίας, ἐμπορίας, ναυτιλίας καὶ ἐν γένει διανοητικῆς καὶ πρακτικῆς ἐνεργείας εἶναι ἀσυγκρίτως καθυπέρτερον ὅ-
 λων τῶν ἄλλων φυλῶν ὅσαι κατοικοῦσι τὰς αὐτὰς χώρας, καὶ ὅτι αἱ φυλαὶ αὗται, ὁμολογοῦσαι τὴν ὑπεροχὴν τοῦ, δὲν ἔπαυσαν κλίνουσαι εὐλαβῶς τὴν κεφαλὴν ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς μαγικῆς αὐτοῦ γλώσσης, θρησκείας, σημαίας, ὀνομασίας· διότι ταύτην μά-
 λιστα τὴν ἰδιοποιητικὴν καὶ συγχωνευτικὴν δύνα-
 μιν, δι' ἣν τοσοῦτον διεκρίνοντο οἱ προπάτορες αὐ-
 τοῦ καὶ ἥτις εἶναι τὸ χαρακτηριστικώτερον τεκμήριον πάσης ῥωμαλέας ἐθνικότητος, διέσωσε θαυμασίως μέχρι τῆς σήμερον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος· ἂν ἡ ἀ-
 ληθὴς αὕτη τῶν πραγμάτων ἐποψὶς ὑπερισχύσῃ, θριαμβεύσῃ, παρεισδύσῃ εἰς τὰς συνειδήσεις καὶ εἰς τὰς καρδίας, τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν εἶναι δυνατόν εἰμὴ νὰ ὑπάρξῃ ἡ κυριωτέρα βάσις ἐφ' ἣς θέλει οἰκοδο-
 μηθῇ ἡ ὀριστικὴ τῆς ἀνατολῆς διαμόρφωσις, ὅταν ἐπέλθῃ ἡ ὥρα τοῦ κρισίμου καὶ μεγάλου τούτου γεγονότος.

"Ἄν ὅμως ἐξεναντίας ἐπικρατήσῃ ἡ γνώμη, ὅτι τὸ γνήσιον Ἑλληνικὸν ἔθνος ἠφανίσθη ἀπὸ τοῦ προσώ-
 που τῆς γῆς καὶ ὅτι οἱ σήμερον καλούμενοι "Ἑλ-
 ληνες οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰμὴ Σλαῦοι, Ἀλβανοὶ, Βούλ-
 γαροι καὶ Βλάχοι, τραυλίζοντες ἡμιδύβαρόν τινα "Ἑλληνικὴν γλῶσσαν" τὸ ἔθνος τοῦτο ἐπέχει ἐν τῇ
 "Ἀνατολῇ ἣν τάξιν οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Μοντενεγρίνοι, οὐδ' ἔχει ἐν ὥρᾳ κρίσεως νὰ προτείνῃ δίκαια μεγαλή-
 τερα τῶν ἐθνῶν τούτων καὶ τῶν ἄλλων φυλῶν ὅσαι οἰκοῦσιν ἐν τῷ μέσῳ ἢ πλησίον αὐτοῦ. Ἡ λοιπὸν ἡ ἀνατολὴ ἀνάγκη νὰ διαμελισθῇ εἰς πολλὰς μικρὰς ἡγεμονίας, ὧν μία θέλει εἶναι καὶ ἡ Ἑλληνικὴ, ἡ ἀνάγκη νὰ ὑποκύψῃ εἰς ξενικὴν κυριαρχίαν, διότι οὐδεμία ἐντὸς αὐτῆς ὑπάρχει ἐθνικότης ἱκανὴ νὰ πρωτεύσῃ τῶν λοιπῶν.

Καὶ μὴ νομίσῃ τις ὅτι ἐξάγομεν ἡμεῖς τὰ συμπε-
 ράσματα ταῦτα, ἐν τῇ πεφοβισμένῃ ἡμῶν φιλοπα-
 τρία· τὰ συμπεράσματα ταῦτα ἐξήγαγεν, αὐταῖς λέ-
 ξεσιν, αὐτὸς ὁ πρωτοεργὸς τοῦ ἱστορικοῦ ἐκείνου συ-
 στήματος, εἰς τὰς τῶν εὐγλωττοτέρων αὐτοῦ κατὰ
 τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους Φιλιππικῶν, τὸν ἐπιγραφό-

μενον, τὸ Σλαυτὸν στοιχεῖον ἐν Ἑλλάδι. Συμ-
 παροῦντες, λέγει, ἐπιφέρομεν·

1. Ἀνάγκη ἡ Εὐρώπη νὰ παύσῃ πιστεύουσα, ὅτι εἶναι πλέον δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ Ἑλλάς καὶ νὰ πα-
 ραιτήσῃ τὸν ἀστραγαλισμὸν τοῦτον εἰς παῖδας καὶ εἰς σχολαστικούς.

2. Ἀνάγκη ἡ Εὐρώπη, ἂν δὲν ἐπιθυμῇ νὰ ἀποθῇ γελοία, νὰ παύσῃ φαντασιοκοποῦσα τὴν ἀνθρώπιν-
 μεγάλου ἀνατολικοῦ κράτους, ἔχοντος πρωτεύουσαν τὸ Βυζάντιον.

3. Ἀνάγκη ἡ Εὐρώπη, ὅσαςκις βουλεύεται περὶ τῶν Χριστιανικῶν φυλῶν, αἵτινες κατοικοῦσι μετὰ-
 ξὺ Ἰστροῦ καὶ Ταινάρου, νὰ μὴ λησμονῇ, ὅτι αἱ φυλαὶ αὗται ἀποτελοῦσι σύγκρομα στοιχείων νε-
 κρῶν, τὰ ὅποια δὲν δύνανται νὰ λάβωσι ζωὴν εἰμὴ ἀπὸ πνεύματος ἐξωθεν ἐπιφυσῶντος.

Εἶναι λοιπὸν πρόδηλον, ὅτι τὸ ζήτημα δὲν εἶναι καθαρῶς ἐπιστημονικόν, ἀλλὰ καὶ πολιτικόν συνά-
 μα· ἡ ἀπόδειξις τῆς ἐν τῷ παρελθόντι ὑπάρξεως ἡ-
 μῶν, καὶ ὅχι μόνον τῆς ὕλικῆς ὑπάρξεως, ἀλλὰ τῆς πολιτικῆς, τῆς ἠθικῆς, τῆς διανοητικῆς, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἀληθὴς καὶ ἐθνικὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἱστορία δὲν εἶναι ἀδιάφορος ὡς πρὸς τὴν ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι τύχην αὐτοῦ, ὁ δὲ ἄγων οὗτος, ἂν καὶ φαίνεται ἀπλῶς ἐπιστημονικός, θεωρητικός, ἱστορικός, συγκατατάσσεται ἀληθῶς μετὰ τῶν θετικωτέρων, πρακτικωτέρων, πολιτικωτέρων ἐ-
 κείνων ἀγώνων οὓς ὀφείλομεν νὰ καταβάλλωμεν πρὸς συντήρησιν αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν.

ὑπὸ τὸν μετριόφρονα τύπον μελέτης εἰσχωγικῆς εἰς τὴν ἐκδοσὶν δημοτικῶν τιμῶν ἁσμάτων, ὑπέδου τὸν ἄγων ἐκείνον ὁ Σπυρίδων Ζαμπέλιος. Ὁ συγ-
 γραφεὺς καταπολεμῇ τοὺς πρεσβεύσαντας ὅτι ὁ Ἑλ-
 ληνισμὸς ἐξέλιπεν ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι, οὐχὶ ἀποτρέπων ἢ κολάζων τὰς πλη-
 γὰς ὅσας οὗτοι κατέφερον εἰς τὸ θῦμα αὐτῶν, οὐχὶ ἀναίρων τὴν δεῖνα βαρβαρικὴν εἰσβολὴν ἢ περιστῶν τὴν ἄλλην ὡς μὴ ἐπαγαγοῦσαν τοσοῦτον ὀλέθρον ἀ-
 ποτελέσματα, ἀλλὰ ἱστορῶν αὐτὰς τὰς πράξεις τοῦ ὑποτιθεμένου ἐκείνου νεκροῦ καὶ ἀποδεικνύντων, διὰ τῶν πράξεων ἐκείνων, ὅτι ἔζη, ὅτι ἔζη ὅχι μόνον ὕλικὴν ζωὴν, ἀλλὰ, τὸ σπουδαιότερον, ζωὴν ἠθικὴν, πολι-
 τικὴν, διανοητικὴν, καὶ ἐπενήργει εἰς τὴν τύχην τοῦ κόσμου, καὶ παρεσκευάζετο νὰ μεγαλουργήσῃ ἐπὶ μᾶλλον εἰς τὸ πολιτικόν τῆς ἱστορίας στάδιον. Ὁ Σπυρίδων Ζαμπέλιος ἐπεχείρησε νὰ γράψῃ τὴν ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι, ἀφανῆ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ (μέχρι τοῦδε, ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἣν κομψότατα χαρα-
 κτηρίζει ὡς ἀκολούθως ἐν σελ. 241. α' Ἡ ἱστορία τοῦ λαοῦ, καθ' ἃς διεξερχόμεθα μέσας ἐποχὰς, ὁμοιάζει ἐντεχνόν τινα μηχανήν, ἥς ἔχουσιν μὲν ἐσωτερικῶς οἱ κινούμενοι τροχοί, ὑπάρχουσι δὲ ἀόρατοι· μόνον ἐκ τῆς κατεργασθείσης παρ' αὐτῶν ὕλης, καὶ παρὰ τινῶν ἐτέρων συγκεχυμένων ἐξωτερικῶν γνωρισμά-
 των, συμπεραίνουμεν περὶ τῆς κατασκευῆς καὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς. β' Τοῦ λαοῦ λοιπὸν τούτου ἐξήγησε νὰ ἀνιχνεύσῃ τὸν μὲν πολιτικὸν βίον εἰς τὰς ἱστο-
 ρικὰς στάσεις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Ἀν-

αποχέας, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Θεσσαλονίκης, εἰς τὸν στενὸν σύνδεσμον τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ δήμου, εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν ὀργανισμόν· τὴν δὲ γλῶσσαν, εἰς τὰ ὀλίγα, ἀλλὰ χαρακτηριστικώτατα τεκμήρια τῆς ἀγοραίας διαλέκτου ὅσα περισσώθησαν πού καὶ τοῦ παρὰ τοῖς Βυζαντινῶς συγγραφεύσι· τὴν δὲ ὑψηλοτέραν διανοητικὴν ἐνέργειαν, εἰς τὰ εὐγλωττα ῥήματα τῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων, εἰς τὰς θρησκευτικὰς συζητήσεις καὶ εἰς τὸ ἀπὸ αὐτῶν προκύψαν θεολογικὸν μεγαλόρημα τῶν ἑπτὰ συνόδων.

Περὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ θρησκευτικοῦ ζητήματος, καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς φάσεις, ὁ Ἕλλην ἱστορικὸς διαφωνεῖ ἐντελῶς πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι, οἱ πλείστοι τοῦλάχιστον ἐξ αὐτῶν, παρασυρόμενοι εἴτε ἀπὸ τὸ Λουκιάνειον φιλοσοφικὸν πνεῦμα τῆς ἑκτοῦ αἰώνος ἑκατονταετηρίδος, εἴτε ἀπὸ τὰ σφοδρὰ πάθη τοῦ καθολικισμοῦ, εἴτε ἀπὸ τὴν ψυχρὰν τῆς διαμαρτυρήσεως ἀδιαφορίαν, ἐθεώρησαν ἐν γένει τὰς θρησκευτικὰς ἐριδας, αἵτινες τσακίαι καὶ ποσοῦτον ἀνέσειςαν τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἀπὸ τῆς 5ης μέχρι τῆς 9ης ἑκατονταετηρίδος, ὡς μάταια καὶ ὀλέθρια ληρήματα ἔθνους γεροντιῶντος καὶ παρηκμακότος, τὸ δὲ σχίσμα, ὡς προῖον τῆς κενοδοξίας τοῦ φωτίου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, τὴν δὲ ἀποτυχίαν τῶν ἀποπειρῶν ὅσαι ἐγένοντο ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων περὶ τῆς τῶν Ἐκκλησιῶν ἐνώσεως, ὡς μαρτυρίαν ἀλλανθαστον τῆς ἐσχάτης ἀβελτηρίας ἔθνους, τὸ ὁποῖον προετίμησε τὴν τυφλὴν αὐτοῦ ἀφροσύνην εἰς μεταφυσικά τινα δόγματα ἀπὸ τὴν διατήρησιν τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας. Ὁ δ' Ἕλλην ἱστορικὸς ἐξεναντίας θεωρεῖ τὰς δογματικὰς ἐκεῖνας συζητήσεις οὐ μόνον ὡς τεκμήριον θαυμαστῆς ἔθνους ἀκαμαίου διανοητικῆς δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ τὸ διὰ τῶν συζητήσεων ἐκείνων παραχθὲν καὶ παγιωθὲν δόγμα τῆς Ἀγίας Τριάδος ὡς τὴν ἀσφαλεστάτην ἀκρόπολιν τῆς Ἑλληνικῆς πίστεως καὶ ἐθνικότητος, διότι «ἡγείρε καὶ ἐστερέωσε τὸν ἥλιον τῆς ἀληθείας εἰς ὕψη μετέωρα, ἀπὸ τῶν ὁποίων φωτίζεται μὲν ὑπ' αὐτοῦ ὁ σύμπας κόσμος, ὅπου ὅμως τὸ φῶς αὐτοῦ διαμένει αἰωνίως ἀπρόσβλητον. Ἡ λαμπὰς τῆς καθολικῆς ζωῆς δὲν εἶναι λύχνος τεθειμένος ἐντὸς βολῆς ἀνθρωπίνης χειρός· εἶναι φωστὴρ, ὅστις φωταγωγεῖ τὴν οἰκουμένην καὶ ὃν οὐδεὶς θνητὸς ἰσχύει ν' ἀμαυρώσῃ ἢ νὰ σθέσῃ. » — Ὁ Φῶτιος, διὰ τῆς γενναίας αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν πατρίων δογμάτων ἀμύνης, ἔσωσεν οὐ μόνον τὴν ὀρθοδοξίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Ἑλληνικὴν ἐθνικότητα, ἥτις μετ' ἄλλο ἔρεισμα παρὰ τὴν ὀρθοδοξίαν δὲν ἔσχεν. Ὅτε ἐν τῇ 13ῃ ἑκατονταετηρίδι, οἱ Φράγκοι κατέλαβον τὴν Πελοπόννησον, καὶ οἱ ἐντὸς τῶν φρουρίων κατακλεισθέντες Ἕλληνες, ὑπὸ ἐσχάτης ἀμνηστίας πιεζόμενοι, περιήλθον εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸν Βιλλεαρδουίνον, ἕνα ὅρον ἀπήτησαν ἀπὸ αὐτοῦ, ἕνα καὶ μόνον, ἀλλ' ἐν τῷ ὅρῳ ἐκείνῳ ὑπῆρχεν ὁλόκληρον τὸ μέλλον τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος.

Τοῦτο ζητοῦμεν, λέγομεν, μετ' ὅρκου νὰ μᾶς πείσης, Ἐγγράφως νὰ τὸ ἔχωμεν, ἡμεῖς καὶ τὰ παιδιὰ μας, Ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἔμπροσθεν Φράγκος μὴ μᾶς διδάσῃ

Ν' ἀλλάξωμεν τὴν πίστιν μας, καὶ Φράγκοι νὰ γενοῦμεν. Ὡς ἤκουσεν Μεσσαὶρ Τζεφρὲς καλὰ τοὺς ἀπεδέχθη Μετ' ὅρκου τὸ ἐποίησεν, ἐγγράφως τὸ στερεώνει.

Ὅτε δὲ βραδύτερον, ἐν τῇ πεντεκαίδεκάτῃ ἑκατονταετηρίδι, ἐνῷ ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο ἤδη περιζωσμένη ἀπανταχόθεν ὑπὸ 40 μυριάδων Τούρκων, ἀγομένων ὑπὸ τοῦ μεγαλεπιδόλου Μωάμεθ τοῦ Β', ὁ Πάπας ἀπῆτει ἔτι ν' ἀναγνωρισθῇ ἡ κυριαρχία αὐτοῦ, πρὶν ἢ πέμψῃ τὴν ἀθλίαν αὐτοῦ βοήθειαν, ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς, θεωρῶν ὅτι, εἰ μὲν ἀποβάλῃ τὸ δόγμα, ἐνδέχεται νὰ διατηρήσῃ ἐπὶ τινα χρόνον τὴν πολιτικὴν αὐτονομίαν, ἀλλὰ βεβαίως ἀπολλύσιν τὴν ἐθνικότητα· εἰ δὲ διατηρήσῃ τὸ δόγμα, βεβαίως ἀποβάλλει τὴν πολιτικὴν αὐτονομίαν, ἀλλὰ σώζει τοῦλάχιστον τὴν ἐθνικότητα, ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἀπεφάσισε νὰ ὑποφέρει τὴν φοβερωτέραν τῶν θυσιῶν ἀφ' ὅσας δύναται νὰ ὑποστῇ ἔθνος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ νὰ θυσιάσῃ ὁλόκληρον τὴν παρούσαν γενεάν, καὶ πολλὰς ἐπομένας, ἵνα παραπέμψῃ σῶον τὸ κληρονόμεμα τῆς ἐθνικότητος εἰς γενεὰς ἀπώτατας! Καταπληκτικώτερον δράμα ἢ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος δὲν ἀναφέρει βεβαίως ἄλλο. Εἰς ἱστορικοὺς ἄλλογενεῖς ἔξεστι νὰ καταμετρώσιν τὴν θυσίαν ταύτην κατὰ τὸν πῆχυν τῶν ἰδίων αὐτῶν δοξασιῶν, παθῶν ἢ συμφερόντων καὶ νὰ ἐκτοξεύωσι κατ' αὐτῆς τὰ βέλη τοῦ χλευασμοῦ καὶ τῆς περιφρονήσεως· ἀλλ' ἡμεῖς... ἡμεῖς οἱ νεομόμενοι σήμερον τοὺς καρπούς τοῦ ὀλοκαυτώματος ἐκείνου, τῶν σφαγῶν, τῶν λεηλασιῶν, τῶν στεναγμῶν τεσσάρων ὀλοκλήρων αἰώνων· ἡμεῖς, οἱ ἀποτελοῦντες τὴν προνομιοῦχον γενεάν, ἐφ' ἣ ὁ Κύριος εὐσπλαγχνισθεῖς, εἶπεν αὐτῇ· «μὴ κλαῖς! Καὶ προσελθὼν ἤψατο τῆς χειρὸς, » καὶ εἶπε· Νεανίσκε, σοὶ λέγω, ἐγέρθητι! » ... αἱ ἀραιὲς τῶν πατέρων ἡμῶν ἤθελον ἐπιπέσει ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν, ἐὰν, ἐν παρακοπῇ μαυρίας καὶ ἀφροσύνης, ἐτολμῶμεν τοιαύτην ἱστορικὴν πατροκτονίαν!

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἔχουσιν ὁ πάτριος ἐξηγητὴς ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ ὁποῖου ὁ συγγραφεὺς ἔθετο τὸ ὅλον αὐτοῦ ἔργον, αἰσθημα, δηλαδὴ, θρησκευτικὸν βαθὺ καὶ ἀπόλυτον. ὑπῆρξεν ὁδηγὸς αὐτοῦ ἀσφαλὲς καὶ σωτήριος περὶ τὴν ἐκτίμησιν ὅλων τῶν σπουδαιότητων ἐκείνων περιπετειῶν τῆς ἱστορίας ἡμῶν. Ἀλλὰ πᾶσα ὑπερβολὴ σφαλερά· προσέξωμεν μὴ ποτε, ζυγίζοντες ἅπαν τὸ παρελθὸν ἡμῶν διὰ τῆς στάθμης τοῦ ἀπολύτου θρησκευτικοῦ δόγματος καὶ αἰσθηματος, ἀδικήσωμεν τὴν πολιτικὴν ἡμῶν ἱστορίαν ὅσον ἄλλογενεῖς ἱστορικοὶ δὲν τὴν ἠδίκησαν, καὶ κολοβώσωμεν τὴν πολιτικὴν ἡμῶν ὑπαρξίν ὅσον ἄλλογενεῖς ἱστορικοὶ δὲν τὴν ἐκολόβωσαν. Ὁ συγγραφεὺς κρίνει τοὺς εἰκονομάχους βασιλεῖς μετὰ τῆς πικρίας καὶ αὐστηρότητος, ἥτις ὑπεγόρευσε τὰς αὐτῶν συκοφαντίας καὶ ἄβρεις τῶν ὀρθοδόξων χρονογράφων, μὴ διστάζων ν' ἀποκαλέσῃ τοὺς βασιλεῖς ἐκείνους, ἐπανειλημμένους, καὶ διώκτας τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Ἀλλ' ἄραγε οἱ ὀρθόδοξοι χρονογράφοι· εἶναι ἀσφαλεῖς ὁδηγοὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν πράξεων τῶν εἰ

κονομάχων βασιλέων, τῶν ὁποίων ἦσαν ἀντίπαλοι καὶ προσωπικοὶ ἐχθροί; Ἡ μᾶλλον, αὐτοὶ οἱ ὀρθόδοξοι, χρονογράφοι, ἠναγκασμένοι νὰ ἐκθέσωσι τὰ ἔργα τῶν βασιλέων τούτων, ἰδὲν ἀποκαλύπτουσι τὴν ἀλήθειαν, παράδοξον παριστῶντες ἡμῖν ἀντίφασιν μεταξὺ τῆς ἀποδιδομένης εἰς τοὺς ἀνδρας ἐκείνους κακίας καὶ τῆς ἀρετῆς τῶν ὑπ' αὐτῶν πεπραγμένων; Ἀπὸ αὐτῶν τῶν λόγων τῶν χρονογράφων ἰδὲν δηλοῦται, ὅτι ἅπαντες σχεδὸν οἱ εἰκονομάχοι ὑπῆρξαν ἡγεμόνες ἐν πολέμῳ μὲν ἀπαράμιλλοι διὰ τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν, θαυμαστοὶ δὲ διὰ τὴν περὶ τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν ἐπιτηδειότητα, χρηστοὶ δὲ περὶ τὸν κατ' ἰδίαν βίον οἱ πλείονες τοῦλάχιστον, καὶ, μάλιστα οἱ τελευταῖοι, προστάται ἐνθερμοὶ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γραμμάτων; Λυπούμεθα πολὺ διότι ὁ συγγραφεὺς δὲν ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ διεξέλθῃ τὴν εἰδικὴν περὶ τῶν εἰκονομάχων βασιλέων συγγραφὴν τοῦ Γερμανοῦ Σχλοσσέρου (Geschichte der bilderstuermenden Kaiser des ostroemischen Reiches. 1812). Ὑποθέτομεν τοῦτο, καθότι δὲν εἶδομεν τὸ ὄνομα τοῦ ιστορικοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἐν τῷ τέλει τῆς προκειμένης μελέτης ἐπισυναφθέντα κατάλογον τῶν ἀναγκαίων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἱστορίαν συγγραφέων. Λυπούμεθα δὲ διὰ τὴν παράβλεψιν ταύτην, διότι ὁ συγγραφεὺς ἤθελεν ἰδεῖ ἐν τῇ βίβλῳ ἐκείνῃ ἄλλογενῆ ἱστορικὸν τιμῶντα τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἱκανότητα βασιλέων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, τοὺς ὁποίους δὲν ἀρμολογεῖ βεβαίως εἰς ἡμᾶς νὰ προπηλακίζωμεν καὶ νὰ ὑβρίζωμεν. Καὶ ἐν τῇ Πανδώρα δὲ τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους (φυλλάδ. ΜΘ', ΝΑ, ΝΓ', ΝΔ, ΝΣΓ.) κατεχωρίσθη πραγματεία τις περὶ τῶν τελευταίων εἰκονομάχων, ἐν ᾗ δικαίωτερον, νομίζομεν, ἐξετιμήθη ἡ ἀξιωματικότης ἐκείνῃ ἐποχῇ τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας. Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι ἡ εἰκονομαχία ἦτο ἀπόπειρά τις θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως, (un essai de protestantisme, ὡς ἤθελεν εἰπεῖ ὁ Γάλλος), ἥτις ἐσχεν ἅπαντα τὰ πλεονεκτήματα καὶ ἅπαντα τὰ ἐλαττώματα τῆς διαμαρτυρήσεως. Ἡ εἰκονομαχία προσέβαλε τὸ δόγμα· ἀλλὰ ἠνέωξε τὰς πύλας τῆς ἐλευθέρως συζητήσεως καὶ κατηνάγκασε τοὺς ἡγεμόνας νὰ περιστοιχισθῶσιν ὑπὸ ἀνδρῶν ἱκανῶν, διότι μόλις ὑπὸ φάλαγγος τοιαύτης δορυφορούμενοι ἠδύναντο νὰ κατισχύσωσι τῆς μεγάλης ἀντιπάλου ἐθνικῆς μερίδος.

Αὐτός ὁ πολιτικὸς λόγος ὁ παραγαγὼν τὴν αἵρεσιν τῆς εἰκονομαχίας, ὑπῆρξε, καθ' ἡμᾶς, εὐλογώτατος. Ὁ συγγραφεὺς, τοῦ ὁποίου ἡ θαυμαστὴ βεβαίως εὐφυΐα ἐμάντευσε πολλάκις ὅτι ἄλλος διὰ μακρᾶς μόνον μελέτης ἠδυνήθη νὰ ἀνεύρῃ, ἐνόησε κάλλιστα, ὅτι ἡ βασιλεία ἔφερεν εἰς μέσον τὴν αἵρεσιν, διὰ νὰ περιστείλῃ τὴν ὑπέρογκον ἐξουσίαν ἣν εἶχεν ἐν τῇ πολιτείᾳ ὁ ἐπὶ τοῦ πλήθους ἐρειδόμενος ὀρθόδοξος κληρὸς, καταβάλλουσα αὐτὸν καὶ ἐγείρουσα ἀπ' αὐτοῦ ἄλλον, ὅστις, διχονοῶν ἐπὶ πᾶσι χρόνους, πρὸς τὸ μέγα πλῆθος καὶ δεόμενος τῆς ἀδιαλείπτου συνδρομῆς τοῦ αὐτοκράτορος, ἀναγκαίως ἐμελλε νὰ ᾔσκηται πρὸς αὐτὸν πειθηνιώτερος. Τὸ καθ' ἡμᾶς νομίζομεν, ὅτι ἡ περιστολὴ τῆς κληρικῆς ἐκεί-

νης παντοδυναμίας ἦτο ἐπὶ τέλους ἀναγκαία. Ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς ἀγανακτεῖ διὰ ταῦτα· ἀγανακτεῖ δὲ διὰτί; διότι θεωρεῖ τὴν μοναρχίαν ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει ὡς στοιχείου ἐξαιρετικόν, ἐθνικὰ δὲ στοιχεῖα μόνον τὸν λαὸν καὶ τὴν ἐκκλησίαν.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦτο· εὐρίσκεται ἄρ' γε ἐντὸς τῆς ἀληθείας; Λέγει ὅτι ἡ μοναρχία ἐξεπρωσώπει τὸ Ῥωμαϊκὸν συμφέρον. Ἀμαδμως παραδεχθῶμεν, ὅτι, καταλυθέντος τοῦ δυτικοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, ἐπέσσε τὸ κυρίως Ῥωμαϊκὸν κράτος, ὅτι τὸ ἐπιζήσαν ἀνατολικὸν τοῦ κράτους τούτου μέρος ἦν ὅλως Ἑλληνικόν, ὡς καὶ ὁ συγγραφεὺς τὸ ὁμολογεῖ, κατὰ τὴν γλῶσσαν, καὶ τὰς παραδόσεις, καὶ τὸν χαρακτῆρα, δὲν ἐννοοῦμεν τί εἶναι τὸ Ῥωμαϊκὸν συμφέρον τὸ ὁποῖον ἠδύναντο πλεον νὰ ἐκπροσωπώσιν ἐν αὐτῷ οἱ ἡγεμόνες, ἀφοῦ, ὅχι μόνον τὸ ἀρχαῖον Ῥωμαϊκὸν κράτος ἐξέλιπεν, ἀλλὰ καὶ τὸ βραδύτερον, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐρεσιῶν αὐτοῦ, ἀνευρεθὲν ὑπὸ τῶν παπῶν ἡλλοιωμένον ὡς αὐτοῦ στέμμα μετεβιβάσθη κατ' ἀρχάς εἰς τοὺς Φράγκους ἡγεμόνας, καὶ ἔπειτα εἰς τοὺς Γερμανοὺς· ἀφοῦ κατ' ἀρχάς ἡ εἰκονομαχία καὶ ἔπειτα τὸ μεγαλῆτερον σχίσμα τῆς 9ης ἐκατονταετηρίδος συνεπλήρωσαν τὸν πολιτικὸν χωρισμὸν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, κυρώσαντα αὐτὸν διὰ τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἠθικοῦ καὶ διαμορφώσαντα συμφέρον ἀνατολικὸν ὅλως αὐτοτελὲς καὶ αὐθύπαρκτον, τοῦ ὁποίου προστάται, ἀρωγοὶ καὶ ἀντιπρόσωποι ἦσαν βεβαίως οἱ ἡγεμόνες ἐκείνοι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἀλλ' οἱ ἡγεμόνες οὗτοι ἐδιχονόησαν πολλάκις πρὸς τὸν κληρὸν καὶ πρὸς τοὺς δῆμους· βεβαίως. Τίς ὅμως μοναρχία δὲν ἐδιχονόησε πρὸς τὸν κληρὸν καὶ τοὺς δῆμους; Μήπως ὅχι ἡ Ἀγγλική, ἡ ἡ Γαλλικὴ, ἡ ἡ Ἰσπανικὴ, ἡ ἡ Γερμανικὴ, ἡ καὶ αὐτὴ ἡ Ῥωσικὴ; Ἐκ τούτου δὲν ἔπεται ὅτι ὅλαι αἱ μοναρχίαι αὗται ἦσαν ξενικαί· ἔπεται μόνον, ὅτι, ἐν πάσῃ πολιτείᾳ, τὸ μοναρχικὸν στοιχεῖον, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ, ἔρχεται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον πολλάκις εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸ Ἐκκλησιαστικὸν καὶ τὸ δημοτικόν. Ὅτι δὲ ἡ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν σύγκρουσις τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει βασιλείας δὲν ὑπῆρξε πάντοτε ἀλυσιτελὴς εἰς τὴν συντήρησιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἶναι τοσοῦτον ἀληθές, ὥστε αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς ἀναγκάζεται νὰ τὸ ὁμολογήσῃ, ἐν τῇ συνεχείᾳ τῆς ἐκθέσεώς του, καὶ ἰδίως ἐν τῇ ΝΓ'. κεφαλαίῳ, τοῦ ὁποίου δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ μεταφέρωμεν ἐνταῦθα τὰς τελευταίας χαρακτηριστάς περὶ τῆς Βυζαντινῆς μοναρχίας λέξεις. « Οὐδεὶς τῶν τότε φιλοσόφων, ὁρῶν τὸ ἄστατον αὐτῆς, ἄστατον βεβαίως ἀπαράδειγματιστον ἐν τῇ καθολικῇ τῶν μοναρχιῶν ἱστορίᾳ, ἤθελε πιστεῦσαι, ὅτι ἐπὶ τοσοῦτους ἦτο ὠρισμένη νὰ ζῇ αἰῶνας. Μία γενεὰ κατόπιν τῆς ἄλλης ἐνόμιζεν, ὅτι ἐμελλεν ἄρτι νὰ κρημνισθῇ· ἀλλ' αὕτη ἐσπερώθη ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ τῆς, ἐν δὲ τῇ αὐτῆς μακροβιότητι ἐπέτυχεν ἐκείθεν μὲν νὰ πνεύσῃ τὰς αὔρας τοῦ ἀρχαίου, ἐντεῦθεν δὲ τὰς τοῦ νεωτέρου κόσμου. Διὸ δύναται νὰ ἐξομοιωθῇ, εἰ θεμιτὴ τοιαύτη παρομοίωσις (θεμιτὴ, τῇ ἀληθείᾳ, θεμιτὴ,

ὡς πᾶν τὸ εὐφρές) μὲ τὸν περιβόητον μεσαιωνικὸν πύργον τῶν Πισσέων· ὅστις, καὶ τοι ἐκ κατασκευῆς δεικνύμενος ἐτοιμὸς ἄνθρωπος πάντοτε, μολοντοῦτο εἰδέναι εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ παρεληλυθίας γενεάς γενεῶν, καὶ μεταβληθείσας πολλάκις τὰς τύχας τῆς Ἰταλίας.

Τί ὁμως διετήρησεν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει μοναρχίαν; Καὶ τί ἄλλο εἰμὴ ἡ δύναμις τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος, ἀφ' ἧς ἀπέβρε καὶ ἐφ' ἧς ἐρείδετο; Ἀλλ' οἱ αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπέμενον ἀποκαλοῦντες ἑαυτοὺς αὐτοκράτορας Ῥωμαίων. Μάλιστα· τοῦτο ὁμως κατ' ἀπλὴν ἐθιμοταξίαν καὶ ἀντιζηλίαν πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας τῆς δύσεως, εἰς οὓς δὲν ἔπαυσαν ἀποποιούμενοι τὸ σεμνὸν ἐκεῖνο ἀξίωμα, ἀπονέμοντες δὲ ἀπλῶς τὸν ὑποδεέστερον τίτλον τοῦ ῥήγα. Ὅσῳ δὲ ἤλθε κρίσιμος τις ὥρα, ἐξ ἐκείνων, καθ' ἃς τὰ ψευδεπίπλαστα ὀνόματα πίπτουσιν ἀφ' ἑαυτῶν καὶ ἡ ἀλήθεια προκύπτει γυμνὴ καὶ κραυγάζουσα· ὅταν λ. χ. ὁ ἐσχάτος αὐτοκράτωρ ἐλάλησε δι' ὑστάτην φορὰν πρὸς τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς τὸν τελευταῖον ἐν Χριστῷ ἀσπασμὸν, πρὶν ἀπέλθῃ ἵνα ἀποθάνῃ ἐπὶ τῶν ἐπ' αὐτῶν τῆς πρωτεύουσας αὐτοῦ, ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἐδίστασε νὰ ὀνομάσῃ αὐτοὺς μὲν Ἑλλήνων ἀπογόνους, ἑαυτὸν δὲ Ἑλλήνων βασιλέα.

Καὶ ἔπειτα ὅλοι οἱ ἱστορικοὶ, καὶ οἱ πάλαι καὶ οἱ νῦν, οὕτως ἐθεώρησαν τὸ πρᾶγμα, διότι οὕτως εἶχεν. Ὁ ἄρχὺ Ἀβουλφράγιος ὀνομάζει τὸν Τιβέριον (ἀπὸ τῆς ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος) πρῶτον Ἑλλήνα βασιλέα· καὶ ὁ Λατῖνος Παῦλος Διάκονος, ὁμιλῶν περὶ τοῦ Μαυρικίου, τοῦ διαδεξαμένου τὸν Τιβέριον, λέγει· *Primus ex Graecorum genere in imperio confirmatus est*. Καὶ ὁ Γίββων δὲ, καὶ ὁ Σχλόσσερος, καὶ ὅλοι οἱ νεώτεροι, ὅσοι δὲν φαλλμεραῶνίζουσιν, ὀνομάζουσι τὸ Βυζαντινὸν κράτος, κράτος Ἑλληνικὸν, τοὺς δὲ βασιλεῖς αὐτοῦ Ἑλλήνας ἢ Γραικοὺς, ὅπως θέλετε, βασιλεῖς. Πῆρωται δὲ ἡμεῖς νὰ ἐπιφέρωμεν ἐφ' ἡμᾶς αὐτοὺς τοιαύτην αὐτοκτονίαν καὶ νὰ ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῶν μεγίστων αὐτοῦ κατρωμάτων, ὅτι ἠνάγκασε τοὺς ξένους κυριάρχας νὰ καταβῶσιν ἀπὸ τοῦ θρόνου καὶ ἐκάθησεν ἐπ' αὐτοῦ αὐτὸς, θεὸς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν βασιλικὴν ταινίαν καὶ ἀρπάξας τὰ βασιλικά σκήπτρα! Ὁ ἐμὲν περιαιρέσει δωρεὰν ἀπὸ τῆς ἱστορίας ἡμῶν τὰ πολεμικὰ καὶ κυβερνητικὰ μεγαλουργήματα τοσοῦτων ἡρώων, θέλομεν ἰσχυρισθῇ, ὅτι, ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι, δὲν ἐζητήσαμεν βίον πολιτικὸν, ἀλλὰ μόνον θρησκευτικόν! Ἡ θρησκεία ἔσωσε βεβαίως πολλάκις τὴν ἐθνικότητα ἡμῶν καὶ ἐτι σώζει αὐτήν· ἀλλὰ, ἐπαναλαμβανόμεν, μὴ καταντῶμεν εἰς ὑπερβολὰς μὴ λέγωμεν ὅτι ὁ νεώτερος Ἑλληνισμὸς ὑφίσταται ἐν μόνῃ τῇ θρησκείᾳ. Τοῦτο, πρῶτον, δὲν εἶναι ἀληθές· διότι εἰς τὴν θρησκείαν ὀφείλομεν τὴν ἐθνικότητα, οὐχὶ καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτονομίαν· ἡ ἐνέργεια τῆς θρησκείας ὑπῆρξε ἀείποτε σωστική, ἀλλ' ἀείποτε ἀποφατικῶς, παθητικῶς σωστική, ἰδίως δὲ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἡ ἐπαναστατικὴ ἐνέργεια, ἡ ἐπαγαγούσα τὴν πολιτικὴν

αὐτονομίαν, ὀφείλεται εἰς τὴν συνδρομὴν ποικίλων ἄλλων στοιχείων, ὧν τὸ δραστηριώτερον ἀναμφιβόλως ὑπῆρξεν ἡ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἀρξαμένη θαυμαστὴ διανοητικὴ τοῦ ἔθνους ἀνάπτυξις. Ἡ θρησκεία ὑπῆρξεν ἡ ἀγκυρά ἐφ' ἧς σαλεύοντες ἐσώθημεν ἐν καιρῷ μακρᾷ τρικυμίας· ἔλ· ἀπὸ τῆς παιδείας ἐπνευσεν ὁ οὐριος ἀνεμος, ὁ ἀναγαγὼν πλησίον τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν τρίτην εἰς τὸ πέλαγος τῆς πολιτικῆς ὑπάρξεως. Καὶ ὅχι μόνον ἀληθὲς δὲν εἶναι, ὅτι ὁ νεώτερος Ἑλληνισμὸς ὑφίσταται ἐν μόνῃ τῇ θρησκείᾳ, ἀλλ' οὐδ' εὐχάριστον ἦ· θελεν εἶναι τοῦτο. Ὑπάρχει ἐν ἔθνει, ἐν καὶ μόνον, τὸ ὁποῖον δὲν διακρίνεται ἐν τῷ κόσμῳ τοῦτο ἀπὸ τῶν λοιπῶν εἰμὴ διὰ τοῦ θρησκευματος αὐτοῦ· ἀμφιβάλλομεν ὁμως ἂν πολλοὶ Ἕλληνες δεχθῶσι τοιαύτην ἐθνικότητα.

Ἐν γένει ὁ συγγραφεὺς τῆς ἀνὰ χεῖρας βίβλου ἔχει τὰ ἐλαττώματα τῶν προτερημάτων αὐτοῦ. Ὁ Σπυρίδων Ζαμπέλιος κέκτηται ἀναμφισβητήτως φαντασίαν ζωηροτάτην, θερμοτάτην δὲ καρδίαν, καὶ ἀπληστον δημιουργικὴν τοῦ νοῦς δύναμιν. Ἀλλ' ἡ φαντασία ἐκεῖνη ἥτις, ἐνόσω περιστρέφεται ἐντὸς τῆς προσιτῆς ἡμῖν ἀτμοσφαιρας, τοσοῦτον χαριέντως χρωματίζει τὰς εἰκόνας αὐτῆς, μετεωρίζεται ἐνίοτε εἰς ὕψη, ὅπου δυσκόλως δύναται νὰ παρακολουθήσῃ αὐτήν ὁ πεζὸς ἀναγνώστης. Ἐκ τούτου διεξερχόμενοι τὴν μελέτην ταύτην, νομίζομεν πολλάκις ὅτι ἀερεποροῦμεν μετὰ τοῦ Ποϊτευῖνου εἰς χώρας ὑπερνεφέλους καὶ αἰσθανόμεθα τὴν ἀνάγκην νὰ πατήσωμεν ἐπὶ μικρὸν εἰς τὴν γῆν, δηλαδὴ νὰ κλείσωμεν τὸ βιβλίον.

Ἡ συγγραφή αὕτη βρίθκει περικοπὴν κατανυκτικωτάτων, αἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ χαλκουργηθῶσιν εἰμὴ ἐν τῇ καμίνῳ καρδίας φλογεῶς. Ἀνοίγω κατὰ τύχην τὴν σελ. 325, ὅπου ὁ συγγραφεὺς, ἀφοῦ ὤμλησεν περὶ τῶν διαγμῶν ὅσους ὑπέστη ὁ πρόμαχος τῆς ὀρθοδοξίας Φώτιος καὶ περὶ τῆς τιμῆς ἣν ἀπέδωκεν αὐτῷ ἡ εὐγνωμοσύνη τῆς Ἐκκλησίας, ἐκφράζει τὴν μνήμην του τῇ ζ'. Φεβρουαρίου, ἐπιφέρει· α Καὶ ἰδοὺ ποῖον ἀκριβῶς εἶναι τὸ γινώσκον τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας μας· ὅπου ἔπεσεν αἷματος ῥαβδὸς, ἐκεῖ ὡς ἐκ θαύματος ἐφύτρωσε μνήμη τις σεβασμῆς! ὅπου ἠγέρθη μαρτυρίου κολαστήριον, ἐκεῖ ταπεινῶς ἠγέρθη ναὸς ἀπερικόσμητος μὲν, πλὴν ἐμφρουῶν μίαν τινὰ παράδοσιν ἐθνοσωτήριον! ὅπου ἐξήστραψεν ἀρετὴ, καὶ σοφία, καὶ παιδεία, καὶ ἀγάπη πρὸς τὴν φυλὴν, ἐκεῖ ὑψώθη ψαλμῳδία καὶ δοξολογία! — Ἡ Ἐκκλησία τῶν Λατίνων ἐκάνανισεν (εἰς τοὺς ἀγίους κατέταξεν) ἡγεμόνας, καὶ βασιλεῖς, καὶ μεγιστάνας· ἡ Ἑλληνικὴ διένειμε, καὶ διανέμει σήμερον ἐτι, στεφάνους ἀμαραντίνους πρὸς γυμνητεύοντας καὶ διωκομένους, πρὸς πένθητας καὶ μαρτυροῦντας διὰ τὴν ἀλήθειαν, διὰ τὴν ἐλευθερίαν, διὰ τὸν φωτισμὸν! — Ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ἀντιγράψω τὰ δύο τρίτα τοῦ βιβλίου ἐὰν ἤθελον νὰ μεταφέρω ἐνταῦθα ὅλας τὰς σελίδας ἐκεῖνας, τὰς ὁποίας εἶναι ἀδύνατον νὰ διεξέλθῃ τις, χωρὶς νὰ αἰσθανθῇ τὴν χεῖρα αὐτοῦ τρέμουσαν καὶ δακρύοντας τοὺς ὀφθαλμούς. — Ἰσως

ὅμως ἐκ τούτου ἡ συγγραφή ἀπέβη ποῦ μὲν ἀληθῆς λυρική ποίησις, ποῦ δὲ τραγωδία ἀληθῆς μᾶλλον ἢ ἱστορική μελέτη, ὁ δ' ἀναγνώστης, ἀδιαλείπτως συγκινούμενος καὶ παθαινόμενος, δὲν εὐρίσκει καιρὸν ἀποχρῶντα νὰ διδαχθῇ ἀταράχως.

Θαυμαστή δὲ εἶναι βεβαίως καὶ ἡ δημιουργικὴ δύναμις τοῦ πνεύματος ἐκείνου· ἡ δύναμις, δηλαδή, ἡ ἀνακαλύπτουσα ἐν τῷ νοερῷ κόσμῳ χώρας νέας, ἡ θεωροῦσα τὰς καὶ πρότερον γνωστὰς ὑπὸ νέαν τινὰ ἔποψιν. Ἄλλ' ἡ ἀρετὴ αὕτη, ἡ περιποιήσασα εἰς τὴν παρούσαν συγγραφήν χαρακτῆρα ἀληθῶς πρωτότυπον, ἐξοκέλλει ἐνίοτε εἰς τὸ νόσημα τῆς πρωτοτυπίας, τὴν ιδιορρυθμίαν· διότι ἄλλως, ὁμολογοῦμεν, δὲν δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν τὴν ἀδιάλλακτον λ. χ. αὐτοῦ καταδρομὴν κατὰ τῆς ἀνάγκης νεωτέρας ἐλληνικῆς ποιήσεως (ἐννοεῖται τῆς λογίας, ὅχι τῆς δημώδους), ἥτις ἐπὶ τέλους δὲν βλέπομεν ποίας συμφορᾶς προσέξενεν εἰς τὸ ἔθνος. Προστούτοις ἡ εὐλογος πεποιθήσις ἦν συνήθως παράγει πᾶς μέγας θησαυρὸς εὐτυίας παρέσχε τὸν ἄνδρα εἰς τὸ νὰ ἀμελήσῃ ἐνίοτε τὴν τῶν ἄλλων ἐπικουρίαν. Ὅχι ὅτι δὲν ἀνέγνωσε πολλά. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἀνέγνωσεν ὅσα ὀλίγοι ἀνέγνωσαν, ἀφοῦ ὅμως ἀνέγνωσε καὶ ἐνόησεν, ἐκλείπει τὰς βίβλους τῶν ἄλλων καὶ παρεδόθη εἰς τὸ ἀκατάσχετον ῥῆμα τῆς ἰδίας διανοίας· διὰ τοῦτο οὐδεμία σχεδὸν ἀπαντᾷται ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτοῦ παράθεσις· ἀλλὰ διὰ τοῦτο συμβαίνει ἐνίοτε, ἐν τῇ καταρράκτικῇ τοῦ λόγου αὐτοῦ ῥύμῃ, νὰ λησμονῇ τὰ κοινότερα τῶν πραγμάτων καὶ νὰ συγχέῃ τὸν Νικηφόρον Φωκᾶ μετὰ τοῦ Νικηφόρου τοῦ ἀπὸ γενικῶν (σελ. 103) ἢ Βασίλειον τὸν Βουλγαροκτόνον μετὰ Βασίλειον τοῦ Μακεδόνος (σελ. 401).

Ἐν τῶν παραδοξότερων φαινομένων τῆς συγγραφῆς ταύτης εἶναι ἡ γλῶσσα αὐτῆς. Ἡ γλῶσσα αὕτη εἶναι πολλαχῶς ἡμαρτημένη. Τὸ ἀγέρωχον ἐκεῖνο πνεῦμα δυσανασχετεῖ, ὡς ἵππος ἄστομος, νὰ καθυποβάλῃ ἑαυτὸ εἰς τὰς πολυπλόκους καὶ βαρεῖας πέδας, τὰς ὁποίας ἡ γραμματικὴ ἡμῶν παρεμβάλλει εἰς τὴν ἀδιακώλυτον τοῦ λόγου φορᾶν, τὰς ὁποίας ὅμως ἀνάγκη νὰ σεβώμεθα, ἐὰν δὲν θέλωμεν νὰ πληγώσωμεν καὶ νὰ ἀκρωτηριασώμεν τὸ πολυτιμότερον τῆς ἐθνικότητος ἡμῶν στοιχεῖον. Τὸ ἐλάττωμα τοῦτο τῆς ἀνὰ χεῖρας βίβλου εἶναι τόσῳ μᾶλλον λυπηρὸν, ὅσῳ εἶναι τῷ ὄντι ἀδύνατον νὰ πεισθώμεν, ὅτι δὲν γνωρίζει τὰ συστατικὰ καὶ τὴν οἰκονομίαν τῆς γλώσσης, ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἐπιχειρήσας διαλεκτολογικὰς ἐρεῦνας τοσούτου λόγου ἀξίας διὰ τε τὴν μέθοδον καὶ τὴν ἀκριβείαν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ πολυλαὶ αὐτοῦ σελίδες διαμαρτύρονται, διὰ τῆς ὀρθότητος αὐτῶν, κατὰ τῆς χωλότητος ἥτις δύναται νὰ παρατηρηθῇ εἰς ἄλλας. Ἐλάβομεν ἤδη ἀφορμὴν νὰ παραθίσωμεν ἀνωτέρω καλὰς τινας περικοπὰς. Ἰδοὺ, μεταξὺ πλείστων ἄλλων, καὶ ἡ μεγαλοπρεπὴς περιγραφή τοῦ ἵπποδρομίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

«Τὸ ἵπποδρόμιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀρχέτυπον τῆς ἐν Γαλλίᾳ καθημαγμένης πλατείας τῆς ἐπαγαστάσεως, ἦτο, εὐρύχωρον ἀμφιθέατρον, ὁμοιά-

ζον πολὺ τὸν Κολοσσὸν λεγόμενον τῆς Ῥώμης. Τὰ ἀγάλματα τῶν Ἀθηνῶν, τὰ εἰδῶλα τῆς Ῥώμης, τὰ μάρμαρα τῆς Σάρδης, τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῆς Σικελίας, οἱ κίονες τῶν πολυθεϊκῶν ναῶν, ἐνὶ λόγῳ τοῦ παρελθόντος τὰ πολυτελέστερα λείψανα καὶ τοῦ παρόντος τὰ πλουσιώτερα προϊόντα, χωρὶς διαστολῆς θρησκευματος, ἐθνισμοῦ, πολιτισμοῦ, πάντα συνῆλθον ἐν Κωνσταντινουπόλει, διὰ νὰ περικοσμήσωσι ταύτην τοῦ μεσαιῶνος τὴν δημοτικὴν κοίτην. Ἐκεῖ μεγαλοπρεπῶς ἴσταντο οἱ κεχρυσωμένοι τέσσαρες ἵπποι, τοὺς ὁποίους ἐκόμισε πολυδαπάνως ἐκ Χίου Θεοδόσιος ὁ μικρὸς, καὶ οὔτινες σήμερον κοσμοῦσι τὴν πλατείαν τῶν πρόην δημοκρατουμένων Βενετῶν· ἐκεῖ τῶν Δελφῶν οἱ τρίποδες, ὥσπερ σύμβολον νίκης· ἡ στήλη τῆς Ἀθηνᾶς, ἐξ Ἑλλάδος ἐλθοῦσα, καὶ αἰνιτομένη τῆς σοφίας τὴν ἀποδήμησιν· ἐκεῖ αἱ χαλκαὶ περιβόητοι Πύλαι, ἐφ' ὧν Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς ἐνεχάραξε τὴν ἱστορίαν τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν καὶ τὴν χρησμοδότησιν τοῦ μέλλοντος· ἐκεῖ παρόντες οἱ ἥρωες τῶν Ὀμηρικῶν χρόνων, καὶ ἔφιπποι οἱ Ῥωμαῖοι βασιλεῖς, πλησίον τῶν χριστιανῶν μαρτύρων· ἐκεῖ τέλος πάντων ἡ Τύχη τῆς ἀρχαίας Ῥώμης, ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου μετακομισθεῖσα εἰς Βυζάντιον ὑπὸ τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα Ἀρθουσα, καὶ ἐγερθεῖσα ἐν ψαλμωδίαις καὶ δοξολογίαις τῇ ἡμέρᾳ καθ' ἣν ἐτελέσθησαν τὰ γενέθλια τῆς Πόλεως. Εἰς ταύτας τὰς εὐσυμβόλους σελίδας τοῦ παρελθόντος, ὁ Βυζαντινὸς λαὸς, ὃς εἶπερ ἡ δύσνοια ὅτι ἀνθελῇ, ἡδύνατο, καίτοι ἀπαίδευτος ὢν, νὰ ἀναγινώσκῃ τὰς περιπετείας τῆς προγονικῆς ἱστορίας, καὶ νὰ θαυμάζῃ τὴν ἀριστοτεχνίαν τῶν προγόνων του. Αἱ ἐπιγραφαὶ, οἱ ἀνδριάντες, τὰ ἀγάλματα, καὶ τοσαῦτα ἱστορικὰ μνημεῖα διετήρουν εἰς τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τῶν διαδοχικῶν γενεῶν ἀκεραίαν τὴν μνήμην τοῦ παρελθόντος, ταύτην τὴν Κιβωτὸν τῆς παραδόσεως. Ὅθεν, ἐνῷ τὰ λοιπὰ γένη τῆς Εὐρώπης ἐκοιμῶντο τὸν ὕπνον τῆς ἀμαθείας, εἰς τὰς κυρίας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, τὸ φῶς τῆς ἱστορίας, ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ καλλωπισμοῦ βοηθούμενον, διηύγαζεν ἀδιακόπως ἐν μέσῳ τῶν ὁμάδων· διηύγαζεν ἀμυδρῶς μὲν, ἀλλ' ὅμως ὅσον ἦτον ἀναγκαῖον διὰ νὰ ἐνθυμίσῃ τὴν προπατορικὴν εὐχλείαν εἰς τὸν Λαόν, νὰ συντηρῇ δὲ τὸν ἔρωτα τὸν πρὸς τὴν σοφίαν εἰς τὰς ὑψηλότερας τάξεις.»

Ἐπεθυμοῦμεν νὰ παρεκτείνωμεν τὸν περὶ τῆς βίβλου ταύτης λόγον, νὰ καταδείξωμεν πληρέστερον τὰς ἀρετὰς αὐτῆς καὶ νὰ προσεπιφέρωμεν εἰσέτι παρατηρήσεις τινάς· ἀλλὰ σήμερον τοῦλάχιστον ἀνάγκη νὰ περιορισθώμεν εἰς τὰ προρρηθέντα. Συμπεφαινοῦντες δὲ τὴν κρίσιν, τὴν ὁποίαν, μετὰ δοκιμασίαν μακράν, ἐσχηματίσαμεν, λέγομεν, ὅτι τὸ ἔργον εἶναι μέγα. Οὔτε ὁ συγγραφεὺς εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ δώσῃ ἡμῖν πλήρη ἀνελλιπῇ ἱστορίαν τοῦ ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι ἐλληνισμοῦ· οὔτε τὸ ἔθνος δύναται νὰ προτείνῃ ἐτι τοιαύτην ἀπαίτησιν. Πρὸς ἀπαρτισμὸν τῆς εἰκόνης ταύτης, πολλαὶ εἰσέτι ἀπαιτοῦνται δευτερεύουσαι, παρασκευαστικαὶ ἐργασίαι, εἰς ἃς ὅχι ἀνδρὸς ἐνός, ἀλλὰ γενεᾶς μιᾶς ὁλοκλήρου ἀμφιβάλλομεν ἂν

δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ ὁ βίος. Τοῦτο ὁμῶς καὶ μόνον, ὅτι ὁ Σπυρίδων Ζαμπέλιος ἰχνογράφησε τὴν εἰκόνα ἐκείνην, τοῦτο ὅτι ἐχάραξε τὰς κυριωτέρας αὐτῆς γραμμὰς, ἂν καὶ ποῦ μὲν ἐντονώτερον, ποῦ δὲ ἀσθενέστερον, τοῦτο καὶ μόνον ἀρκεῖ ἵνα ἀναδείξῃ ἀριστοτέχνην τὸν ἄνδρα καὶ ἄξιον τῆς ἐθνικῆς εἰγνωμοσύνης. Τὸ καθ' ἡμᾶς τοῦλάχιστον ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἐξεπλάγημεν διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ζητημάτων ὅσα ἤγγισεν ἡ τολμηρὰ ἐκείνη χεὶρ· οὐδὲ διστάζομεν νὰ εἰπώμεν, ὅτι τὸ ἔργον αὐτῆς εἶναι διαμαρτύρητις τρανώτατῃ οὐ μόνον περὶ τῆς ἐν τῷ παρελθόντι ὑπάρξεως ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἐν τῷ παρόντι· διότι ἔχουσι τὸ ἀπαράμιλλον αὐτὸ πλεονέκτημα τὰ ἄξια λόγου προϊόντα τῆς ἱστορικῆς τέχνης, ὅτι εἰκονίζουσιν ἓνα μὲν τὸν παρελθόντα χρόνον, ἅμα δὲ τὴν διανοητικὴν δύναμιν καὶ τὴν ψυχικὴν ῥώμην τοῦ ἐνεστώτος.

* * *

—ο—

Περὶ τῆς συγγραφῆς τοῦ Κ. Σπυρίδωνος Ζαμπελίου ἐστάλη εἰς ἡμᾶς καὶ ἡ ἐξῆς ἐπίκρισις, τὴν ὁποίαν εὐχαρίστως καταχωρίζομεν παρὰ πόδας, διὰ τὰς εἰδήσεις τὰς ὁποίας δίδει περὶ τοῦ Κρητὸς Φραγκίσκου Σκούφου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ

Ἐπὶ τοῦ Συγγράμματος

ΤΟΥ Κ. Σ. ΖΑΜΠΕΛΙΟΥ,

ΑΣΜΑΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ.

—ο—

Οὔτε καιρὸν, οὔτε διάθεσιν ἔχω νὰ ἐνασχοληθῶ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἐπίκρισιν τοῦ ἀρτίως ἐκδοθέντος ἐν Κερκύρᾳ συγγράμματος τοῦ Κ. Σπυρίδωνος Ζαμπελίου, Λευκαδίου, ὑπὸ τὸ ὄνομα ΑΣΜΑΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΜΕΤΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΠΕΡΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ. Ἄλλοι πλέον πεπαιδευμένοι καὶ ἱκανότεροι ἐμοῦ θέλουν βεβαίως ἀναδεχθῆ τὸν τοιοῦτον δυσχερῆ μὲν, ὠφέλιμον ὁμῶς ἀγῶνα πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς Νεογραμματοειδίας καὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος. Ἡ ἀκολουσία τῶν παντὸς εἶδους καὶ γένους ἀμαρτημάτων εἶναι πάντοτε ἐπιζήμιος, ὅχι μόνον εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περιορισμένην τάξιν τῶν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν. Τοιοῦτω τρόπῳ πολυπλασιάζονται τ' ἀμαρτήματα τῶν πολιτῶν, καὶ τὰ φιλολογικὰ ἢ ἐπιστημονικὰ λάθη τῶν συγγραφέων. Οὗτοι δὲ, εἴαν ᾖ τῷ ὄντι σοφοί, ἀντὶ νὰ δυσαρσεντηθῶσι διὰ τὴν ἐπίκρισιν τῶν συγγραμμάτων, χαίρονται μάλιστα, γινόμενοι αἰτία τῆς διασάφησης τῶν ἐσφαλμένων γνώσεων. Δίδου σοφῶ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἐσται, κατὰ τὴν Ἀγίαν Γραφήν. Ὁ δὲ Κικέρων ἔλεγε. Cupio refelli. Quod enim laboro, nisi est veritas magis explicetur?

Προσβύων τὴν ἀρχὴν ταύτην, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ φανῇ πάντοτε, καθ' ὅσον αἱ μικραὶ μου δυνάμεις τὸ ἐπιτρέ-

πουσιν, ὠφέλιμος εἰς τοὺς ὁμογενεῖς μου, σπεύδω νὰ διορθώσω ἐν σημαντικὸν βιβλιογραφικὸν λάθος τοῦ Κ. Σ. Ζαμπελίου· καὶ λέγω σημαντικὸν λάθος, ἐπειδὴ ἡ διορθωσις τούτου καταστρέφει ἐκ θεμελίων ἐν ὁλόκληρον κερφάλαιον τοῦ συγγράμματος τοῦ. Ὁ κατὰ πάντα ἀξιότιμος υἱὸς καὶ κληρονόμος τῆς ποιητικῆς φαντασίας τοῦ ἡμετέρου ζώντος Τραγικοῦ Ἰωάννου Ζαμπελίου, Κ. Σπυρίδων, πλήρης, ὡς φαίνεται, εὐλαβείας καὶ θεοσεβείας, ἐξηγεῖ ὁρησκειτικῶς τὰ προσόρτια τῆς παλιγγενεσίας τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ ἀποδίδει εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν ζυγόν. Πρὸς ὑποστήριξιν δὲ τῆς ιδέας του ταύτης, μεταξὺ τῶν κατ' αὐτὸν ἰσχυρῶν ἀποδείξεων, ἐν τῇ ὀγκωδεστάτῃ Ἱστορικῇ Μελέτῃ του περὶ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, γράφει καὶ τὰ ἐφεξῆς ἐν σελ. 165, καὶ 166 (1). Προσωποποιήσεις τῆς Ἐκκλησίας, Ἰδα-νικότης τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ. α' Ἡδὴ ἡ ὁδὸς τῆς πίστεως ἐκεχάρακτο· ἐπὶ τὸ ἐξῆς, ἡ ὁδὸς αὕτη θέλει σκεπασθῇ ὑπὸ πνευματικῶν κρίνων καὶ ῥόδων οὐρανίων. Ἄλλ' ὁμῶς εἰς ἐκείνην τὴν γῆν, πρώτην πατρίδα τῶν ποιητικῶν συμβόλων καὶ γενέτειραν τοῦ ἀνθρωπίνου ἰδανικοῦ, οὐσιωδὲς τι καὶ ἀναγκαῖον ἔλλειπεν ἔτι.—Ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ, πρὶν καὶ μετὰ τὸν ἀπαρτισμὸν τοῦ Τριαδικοῦ δόγματος, ἐγένετο μᾶλλον κατεπείγουσα ἡ καθιέρωσις ἰδανικῆς τι-νὸς τῆς Ἐκκλησίας προσωποποιήσεως. Ἡ μεγαλοῖστωρ καὶ μεγαλοσύμβολος Ἐκκλησία εἶχεν ἤδη κηρύξει, διὰ τῶν φωστῆρων καὶ διδασκάλων τῆς, ὅτι πάντα τὰ ἐν αὐτῇ, μυστικῶς τε καὶ ἀλληγορικῶς, ὑπαινίττοντο ὑψηλὰ νοήματα καθολικότητος· ὅτι, μηδὲ κεραίαν ἐντυγχάνουσιν οἱ πιστοὶ ἐν ταῖς ἱεραῖς Γραφαῖς, μὴ περιέχουσιν διπλὴν ἔννοιαν· καὶ ὅτι ἕως εἰς αὐτὰ τὰ κύρια τῆς Διαθήκης ὀνόματα ἐμφωλεύει μυστήριον, ὅπερ πρέπει δεόντως νὰ διερευνησώμεν. Αὕτη λοιπὸν ἡ τὰ πάντα περιέχουσα Ἐκκλησία ὤφειλεν, ἐπὶ τέλους, νὰ παρῇσιασθῇ καὶ αὕτη ὑπὸ τινι τηλαυγῇ περιεκτικωτάτῃ προσωποποιήσειν.

Ἐλλειπε τοιαύτη προσωποποιήσις!—Καὶ ποῖον πρόσωπον ἀγιώτερον καὶ καταλληλότερον τῆς Θεοτόκου Μαρίας, αὐτῆς τῆς τεκούσης τὸν Θεὸν Λόγον, αὐτῆς ἣν Ἄγγελοι δοξολογοῦσιν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, αὐτῆς τῆς πλατυτέρας οὐσῆς τοῦ στερεώματος! Οἱ πατέρες προθύμως ὑπεδέξαντο τοῦτο τὸ ἱερώτατον πρόσωπον. Ἡ μήτηρ τοῦ Θεοῦ ἐγένετο οὐράνιος συνάμα καὶ ἐπίγειος τύπος τῆς Ἐκκλησίας, ὑπογραμμὸς περικαλλέστατος ἐντελείας καὶ πνευματικότητος, ἐκφρασις πάσης νοερᾶς καὶ νοητῆς καλλονῆς. Ἡ γραφὴς τοῦ Λουκά, καὶ ἡ μεγαλοφυΐα Ἑλληνικῆς φαντασίας, περιεκόσμησαν καὶ ἐξοκόνισαν ἀμέσως αὐτήν. Καθὼς δὲ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία διπλοῦν εἶχεν ἔνδυμα, τὸ ἰδανικὸν δηλαδὴ, καὶ προσέτι τὸ μερικόν, τοῦτέστι τὸ Ἑλληνικόν· οὕτω τὸ πανάχραντον καὶ ὑπερευλογημένον τοῦτο πλάσμα, τὸ ἐντελέστερον ὅσων ἐξῆλ-

(1) Ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν ὁλοκλήρου τοῦ τμηματικοῦ τούτου, δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ λάβῃ γνῶσιν τοῦ ὕφους καὶ τῆς φαντασίας Κ. Ζαμπελίου.

Θον ἐκ χειρὸς Θεοῦ, ἀντεπροσώπρευσε ἐν ταῖς οὐρανίαις σκηναῖς δύο τινὰς πνευματικὰς ἐντελείας τὴν τῆς πανανθρώπου Ἀτομικότητος, καὶ τὴν τῆς μερικῆς προσέτι τοῦ γένους ἡμῶν. Τοιουτοτρόπως, ἡ αἰετάρθενος Μαρία ἀνεκηρύχθη ἔκτοτε προστάτις καὶ μεσίτρια καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ Πανελληνίου πρὸς τὸν φιλόανθρωπον Θεόν, ἀρωγὸς ἐπουράνιος τῆς σωτηρίας, τῆς δόξης καὶ τῆς ἐλευθερίας του. — Καὶ ὡς πρὸς τοῦτο, μὴ τὴν ἀλήθειαν, εἶναι παράδοξον καὶ ἴσως μοναδικὸν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἱστορίᾳ τὸ προαίσθημα ὅπερ ἐκ χρόνων ἀπωτάτων, καὶ χάριτι ταύτης τῆς ὑψηλῆς πνευματικότητος, ἔσχον οἱ Πατέρες περὶ μελλούσης παλιγγενεσίας Ἑλληνισμοῦ. Τεθείσης ἀπαξ τῆς Ἑλληνικῆς γενεᾶς ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Θεοτόκου, φαίνεται ὅτι πλέον ἐστερεώθησαν ἐν ταῖς καρδίαις τῶν πιστῶν ἡ σωτηρία καὶ ἡ ἀσφάλεια τῆς ἐθνικότητος. Παραδείγματα τῆς προφητικῆς ταύτης χάριτος πολλὰ καὶ λαμπρὰ δυνάμεθα νὰ μνημονεύσωμεν· ὅμως ὁ αἰμνηστὸς καὶ εὐφυστάτος ἡμῶν συμπολίτης Ἡλίας ὁ Μηνιάτης, ὅστις ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τῆς 12' ἑκατοντ. προηοθήθη καὶ αὐτὸς, ὡς ὁ, κατ' ἄλλον τρόπον, σύγχρονος αὐτοῦ καὶ φιλέλλην Φανελῶν, τὴν Ἑλληνικὴν ἀναγέννησιν, μᾶς παρέχει τὸ καθαρώτερον καὶ μᾶλλον εὐγλωττον. Ἐν τῷ πανηγυρικῷ αὐτοῦ Λόγῳ εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν, ὡς ἂν ἄρα προέβλεπεν ὁ θεσπέσιος τί ἐμελλεν ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ νὰ συμβῇ μετὰ ἑκατὸν καὶ παντήκοντα ἔτη, πίπτει γονυπετῆς, καὶ, προσκαλῶν τοὺς περιεστώτας νὰ συμπροσπέσωσιν εἰς τοὺς πόδας τῆς οὐρανίου Προστάτιδος, μετὰ καρδίας συντετριμμένης ἐκφωνεῖ· αἶμα ἄρα νὰ εὐρίσκηται εἰς τὰ δεσμὰ μιᾶς ἀνυποφορήτου δουλείας, ἕως πότε νὰ τοῦ πατὴ τὸν εὐγενικὸν λαὸν ὁ βάρβαρος Θράξ; ἕως πότε ἔχουσι νὰ βασιλεύωνται ἀπὸ μισὸν Φεγγάρι ἡ χώρας ἐκείναις εἰς τὰς ὁποίας ἀνέτειλεν εἰς ἀνθρωπίνῃ μορφῇ ἀπὸ τὴν ἡγιασμένην γαστέρα σου ὁ μυστικὸς τῆς δικαιοσύνης Ἥλιος; Ἄχ! Περθεύ, ἐνθυμήσου, πῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα πρότερον παρὰ εἰς ἄλλον τόπον ἔλαμψε τὸ ζωηφόρον φῶς τῆς ἀληθινῆς πίστεως! Τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἐστάθη τὸ πρῶτον, ὅπου ἀνοίξε τὰς ἀγκάλας καὶ ἐδέχθη τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, τὸ πρῶτον, ὅπου μὲ μύρια βάσανα ἐγύρευαν νὰ ἐξεριζώσωσιν ἀπὸ τὰς καρδίας τῶν πιστῶν τὸ σεβάσμιόν σου ὄνομα· ἐτοῦτο ἔδωκεν εἰς τὸν κόσμον τοὺς διδασκάλους, ὅπου μὲ τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας τοὺς ἐφώτισαν τὰς ἡμαυρωμένας διανοίας τῶν ἀνθρώπων· ἐτοῦτο τοὺς ποιμένας, ὅπου μὲ τὴν ποιμαντικὴν ῥάβδον ἐξώρισαν τοὺς αἰμοβόρους λύκους ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ποίμνιον· ἐτοῦτο τοὺς γεωργούς, ὅπου μὲ τὸ ἄροτρον τοῦ σταυροῦ, καὶ μὲ τὸν ἰδρωτὰ τοῦ προσώπου ἐγέωργησαν τὰς καρδίας καὶ σπέρνοντες τὸ εὐαγγελικὸν σπόρον, ἐθήρουν τὰς ψυχὰς διὰ τὴν οὐράνιον ἀποθήκην· ἐτοῦτο τοὺς μάρτυρας, ὅπου μὲ τὸ ἴδιον αἷμά τους ἐβαψαν τὴν πορφύραν τῆς Ἐκκλησίας. Λοιπὸν, εὐσπλάγχυν Μαρία, παρακαλοῦμέν σε διὰ τὸ Χαῖρε ἐκείνο, ὅπου μᾶς ἐπρομήνυσσε τὴν Χαράν, διὰ τὸν

ἀγγελικὸν ἐκείνον εὐαγγελισμόν ὅπου ἐστάθη τῆς Σωτηρίας μας τὸ προοίμιον, χάρισόν του τὴν προτέραν τιμὴν, ἀσκήσασαί το ἀπὸ τὴν κοπρίαν τῆς δουλείας εἰς τὸν θρόνον τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος, ἀπὸ τὰ δεσμὰ εἰς τὸ σκήπτρον, ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν εἰς τὸ βασίλειον! Καὶ ἂν ἐτούταις μας ἡ φωναὶ δὲν σὲ παρακινήσωσιν εἰς σπλάγγνος, ἃς σὲ παρακινήσωσιν εἰς τοῦτο τὰ πικρὰ δάκρυα, ὅπου μᾶς πέφτωσιν ἀπὸ τὰ μάτια! ἀλλὰ ἀνίσως καὶ ἐαυτὰ δὲν φθάνουσιν, ἃς σὲ παρακινήσωσιν αἱ φωναὶ, καὶ αἱ παρακλήσεις τῶν Ἀγίων σου, ὅπου ἀκαταπαύστως φωνάζουσιν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς τρισεθλίου Ἑλλάδος. Φωνάζει ὁ Ἀνδρέας ἀπὸ τὴν Κρήτην. Φωνάζει ὁ Σπυρίδων ἀπὸ τὴν Κύπρον. Φωνάζει ὁ Ἰγνάτιος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν. Φωνάζει ὁ Διονύσιος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Φωνάζει ὁ Πολύκαρπος ἀπὸ τὴν Σμύρνην. Φωνάζει ἡ Δικατερῖνα ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Φωνάζει ὁ Χρυσόστομος ἀπὸ τὴν βασιλεύουσαν πόλιν. Καὶ δεύοντάς σου τὴν σκληροτάτην τυραννίδα τῶν Ἀγαρηνῶν, ἐλπίζουσιν ἀπὸ τὴν ἄκραν σου εὐσπλάγγχιαν τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους τὴν ἀπολύτρωσιν.»

Ὁ Κ. Σ. Ζαμπέλιος θεθαίως δὲν ἤθελε ἀποδώσῃ εἰς τὸν Ἡλίαν Μηνιάτην τὸν πατριωτικώτατον καὶ ἐνθουσιῶδη ἐπίλογον τοῦτον τοῦ πανηγυρικοῦ του εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου, ἐὰν ἰδιαίτεροι περιστάσεις δὲν ἤθελον φέρεי προσκόμματα εἰς τὴν ἐκδοσιν τῆς πρὸ τεσσάρων ἡμῶν ἐτῶν ἀναγγελθείσης Δευτέρας ἐκδόσεώς μου, αὐξηθείσης καὶ πλουτισθείσης μὲ βιβλιογραφικὰς σημειώσεις, τοῦ Καταλόγου τῶν ἀπὸ τοῦ 1476 μέχρι τοῦ 1821 ἐτῶν τυπωθέντων βιβλίων παρ' Ἑλλήνων εἰς τὴν ὀμιλουμένην ἢ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, διότι ἰδοὺ τί λέγω, περὶ τοῦ ἐφεξῆς βιβλίου.

α Τέχνη Ῥητορικῆς Φραγκίσκου Ἱερέως τοῦ Σκούφου, Κρητὸς τοῦ ἐκ Κυθωνίας, φιλοσοφίας καὶ ἱερᾶς θεολογίας διδασκάλου, τῇ Μητρὶ καὶ Πατρίδι γονυπετῶς ἀφιερωθείσα. Arte di Retorica di Francesco Sciffo, Dottor Teologo, e di Mon. signor Illustrissimo e Revere. Marco Antonio Barbarigo, Archivescovo di Corfù, vicario generale. Ἐνετίσι παρὰ Μιχαὴλ Ἀγγέλου τῷ Βαρβονίῳ. αχπα' εἰς 8ον. ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ. Τὸ περὶ Ῥητορικῆς τέχνης σύγγραμμα τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον ὅπερ συνετάχθη εἰς τὴν κοινὴν μας διάλεκτον. Ὡς δειγμα δὲ τῆς εὐφυΐας καὶ τοῦ Ῥητορικοῦ ὕφους τοῦ Σκούφου, ἀναφέρω τὸ ἐφεξῆς τεμάχιον, ἐκ τοῦ ὁποίου γίνεται ἐπίσης δῆλον, ὅτι εἰς ἅπασαν ἐποχὴν οἱ στοχασμοὶ τῶν λογίων Ἑλλήνων ἐτείνοντο εἰς τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων.»

(Ἐκ τοῦ συγγράμματος Τέχνη Ῥητορικῆς Φραγκίσκου Σκούφου.)

ΠΕΡΙ ΑΝΤΙΒΟΛΗΣΕΩΣ σελ. 371.

Μὲ τὸ σχῆμα τῆς Δεήσεως θέλω παρακαλέσει τὸν ἐλευθερωτὴν τοῦ κόσμου Χριστὸν, νὰ ἐλευθερώσῃ μίαν φορὰν τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἀπὸ τὴν δουλείαν

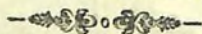
των Ἀγαρηνῶν, καὶ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Ὀττομάν-
κου Βριαρέως. — Φθάνει, Κριτὰ δικαιοτάτε, φθάνει.
Ἔως πότε οἱ τρισαθλοὶ Ἕλληνες ἔχουσι νὰ εὐρίσκων-
ται εἰς τὸν δεσμὸν τῆς δουλείας, καὶ μὲ ὑπερήφανον
πόδα νὰ τοὺς πατῇ τὸν λαιμὸν ὁ βάρβαρος Θράξ;
Ἔως πότε Γένος τόσον ἐνδοξόν, καὶ εὐγενικὸν ἔχει
τὰ προσκυνᾷ ἐπάνω εἰς βασιλικὸν θρόνον ἕνα ἄθρον
τουλουπάνι, καὶ ἡ χώρας ἐκεῖναις, εἰς ταῖς ὁποῖαι;
ἀνατέλλει ὁ ὁρατὸς τοῦτος ἥλιος, καὶ εἰς ἀνθρωπι-
νὴν μορφήν ἀνέτειλας καὶ ἐστὶ ὁ ἀόρατος, ἀπὸ ἡμῶν
φεγγάρι νὰ βασιλεύωται; Ἄ, ἐνθυμήσου, σὲ παρα-
καλῶ, πῶς εἶσαι ὅχι μόνον Κριτὴς, ἀλλὰ καὶ πα-
τὴρ, καὶ πῶς παιδεύεις, ἀλλὰ δὲν θανατώνεις τὰ τέ-
κνα σου. Ὄθεν ἀνίσως καὶ ἡ ἀμαρτία τῶν Ἑλλή-
νων ἐπαρκαλίνισαν τὴν δικαίαν σου ὀργήν, ἀνίσως
καὶ εἰς τὴν κάμινον τῆς ἰδίας τῶν ἀνομίας σου ἐ-
χάλευσαν τὰ ἀστροπελέκια, διὰ νὰ τοὺς ἀφανίσῃς
ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς Οἰκουμένης, Ἐσὺ, ὅπου εἶσαι
ὁλος εὐσπλαγχνία, συγχώρησαι, καὶ σβῦσαι ἐκεῖνα
εἰς τὸ πέλαγος τῆς ἀπείρου σου ἐλεημοσύνης. Ἐνθυ-
μήσου, Θεάνθρωπε Ἰησοῦ, πῶς τὸ Ἑλληνικὸν Γένος
ἐστάθη τὸ πρῶτον, ὅπου ἀνοίξε ταῖς ἀγκάλαις, διὰ
νὰ δεχθῇ τὸ θεῖόν σου Εὐαγγέλιον τὸ πρῶτον, ὅπου
ἐρρίξε χαμαὶ τὰ εἰδῶλα, καὶ κρεμάμενον εἰς ἕνα
ξύλον σὲ ἐπροσκύνουν ὡς Θεόν τὸ πρῶτον, ὅπου
ἀντιστάθην τῶν τυράννων, ὅπου μὲ τόσα καὶ τόσα
βάσανα ἐγύρευαν νὰ ξερρίζωσιν ἀπὸ τὸν Κόσμον
τὴν Πίστιν, καὶ ἀπὸ ταῖς καρδίαις τῶν Χριστιανῶν
τὸ Θεῖόν σου ὄνομα· μὲ τοὺς ἰδρωτάς τῶν Ἑλλήνων
πῦξαν, Χριστέ μου, εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην ἡ
Ἐκκλησία σου· οἱ Ἕλληνες τὴν ἐπλούτισαν μὲ τοὺς
θησαυροὺς τῆς σοφίας, τοῦτοι καὶ μὲ τὴν γλῶσσαν,
καὶ μὲ τὸν κάλμον, καὶ μὲ τὴν ἰδίαν ζῶν τὴν
ἐδιαφάντευσαν, τρέχοντες μὲ ἄπειρον μεγαλοφυχίαν
καὶ εἰς ταῖς φυλακαῖς, καὶ εἰς ταῖς μάστιγαις, καὶ
εἰς τοὺς τροχοὺς, καὶ εἰς ταῖς ἐξορίαις, καὶ εἰς ταῖς
φλόγαις, καὶ εἰς ταῖς πίσσασι, μόνον διὰ νὰ σβῦ-
σουν τὴν πλάνην, διὰ νὰ ξαπλώσουν τὴν Πίστιν,
διὰ νὰ σὲ κηρύξουν Θεάνθρωπον, καὶ διὰ νὰ λάμ-
ψῃ, ὅπου λάμπει ὁ ἥλιος, τοῦ Σταυροῦ ἡ δόξα, καὶ
τὸ μυστήριον. Ὄθεν ὡς εὐσπλαχνος μὲ τὴν θεϊκὴν σου
παντοδυναμίαν κάμε, νὰ φύγουν τὸν ζυγὸν τέτοιας
βαρβαρικῆς αἰχμαλωσίας ὡς φιλόδωρος καὶ πλουσιο-
πάρχος ἀνταποδότης, ἀνοίγωντας τοὺς θησαυροὺς
τῶν θείων σου χαρίτων, ὑψῶσαι πάλιν εἰς τὴν προ-
τέραν δόξαν τὸ Γένος, καὶ ἀπὸ τὴν κοπρίαν, εἰς τὴν
ὁποίαν κάθεται, δός του τὸ σκῆπτρον, καὶ τὸ Βα-
σιλεῖον·
ἡ φωναίς, ἡ παρακάλεσαι τῶν Ἀγίων σου, ὅπου
ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς τρισαθλίας Ἑλλάδος φωνιάζου-
σι, φωνιάζει ἀπὸ τὴν Κρήτην ἕνας Ἀνδρέας, καὶ σὲ
παρακαλεῖ, νὰ ἐξολοθρεύσῃς τοὺς Ἀγαρηνοὺς λύκους
ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ Βασίλειον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐποίμανε τῆς
Χριστωνύμου σου ποιμένης τὰ πρόβατα· φωνιάζει
ἀπὸ τὴν πόλιν ἕνας Χρυσόστομος, καὶ σὲ παρακαλεῖ,
νὰ μὴν κυριεύεται ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ-
νη ἡ χώρα... φωνιάζει ἡ Αἰκατερίνα...
διὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, φωνιάζουσι οἱ Ἰγνάτιοι ἀπὸ

τὴν Ἀντιόχειαν, οἱ Πολύκαρποι ἀπὸ τὴν Σμύρνην,
οἱ Διονύσιοι ἀπὸ ταῖς Ἀθήναις, οἱ Σπυρίδωνες ἀπὸ
τὴν Κύπρον, καὶ δείχνοντάς σου τοὺς λεόντας ὅπου
τοὺς ἐξέσχισαν, ταῖς φλόγαις ὅπου τοὺς ἔκαυσαν, τὰ
σίδηρα ὅπου τοὺς ἐθήρισαν, ἐλπίζουσι ἀπὸ τὴν ἀκραν
σου εὐσπλαγχνίαν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, καὶ ὅ-
λης τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀπολύτρωσιν.
Ἀπατάται λοιπὸν μεγάλως ὁ βιογράφος τῶν ἐν-
δόξων ἀνδρῶν τῆς Κεφαλληνίας Ἀνθίμος Μαζαρά-
κης, ἀποδίδων εἰς τὸν Ἠλίαν Μηνιάτην ἐκεῖνο τὸ ὁ-
ποῖον ἀνήκει εἰς τὸν Φραγκίσκον Σκούφον. Διὸ νομί-
ζω ὅτι ἡ *Ῥητορικὴ Τέχνη* τούτου ἦτον ἀγνωστος
εἰς τὸν Αἰδεσιμώτατον Μαζαράκη· ἐὰν ἐγνώριζε τὸ
σύγγραμμά τοῦτο, ἡ δὲν ἤθελεν ἀναφέρει ὡς παρά-
δειγμα τῆς φιλογενείας τοῦ Μηνιάτου τὸν ἐπίλογον
τοῦ δευτέρου ἐγκωμιαστικοῦ Λόγου του εἰς τὸν
Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου, ἢ, ὡς ἀμερόληπτος συγ-
γραφεὺς, ἤθελε σημειώσει, ὅτι ὁ Μηνιάτης ἐρανίσθη
τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος τεμάχιον ἀπὸ τὴν Ῥητορικὴν τοῦ
Διδασκάλου τοῦ Σκούφου, κάμνων μεταβολὰς τινὰς
ἵνα μὴ φανῇ *λογοκλέπτης* (plagiarius) τούτου. Αἱ
μεταβολαὶ αὗται ἡλτίψαν ὁμῶς τὴν πρωτότυπον
καλλονὴν τοῦ Ῥητορικοῦ ὅφους τοῦ Σκούφου, ὡς δύνα-
ται ἕκαστος νὰ τὸ ἐνοήσῃ, παραβαλλὼν τὸ προῖ-
ρηθὲν τεμάχιόν του μὲ τὸ ἐφεξῆς τοῦ Μηνιάτου.
(Ἴδε ἀνωτέρω τὸ Κεφάλαιον τοῦ Ζαμπέλιου.) Ἡ
φράσις, π. χ. τοῦ Μηνιάτου: Ἔως πότε νὰ τοῦ
πατῇ τὸν εὐγενικὸν λαιμὸν ὁ βάρβαρος Θράξ,
ὅχι μόνον δὲν ἔχει τὴν εὐφυϊάν τῆς φράσεως τοῦ
Σκούφου: ἔως πότε οἱ τρισαθλοὶ Ἕλληνες ἔχουσι
νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας, καὶ
μὲ ὑπερήφανον πόδα νὰ τοὺς πατῇ τὸν λαιμὸν
ὁ βάρβαρος Θράξ, ἀλλὰ εἶναι ἐσφαλμένη λογικῶς
καὶ γεωγραφικῶς. Καὶ τῷ ὄντι εἶναι λογικωτάτη ἡ
ιδέα, ὅτι ὁ νικητὴς μὲ ὑπερήφανον πόδα πατεῖ τὸν
λαιμὸν τοῦ νενικημένου, τοῦ ὁποῖου τὸ γένος δύνα-
ται νὰ ᾔναι εὐγενές, ὅχι δὲ καὶ ὁ λαιμός. Ἐπὶ τῆς
τοῦ Σκούφου φράσεως ὁ βάρβαρος τῆς Θράξ, ἔ-
καστος ἐννοεῖ τὸν κατακτητὴν αὐτῆς, τὸν Ὀθωμα-
νόν· ἐνῷ κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Μηνιάτου ὁ βάρβαρος
Θράξ, ὁ μὴ γνωρίζων τὴν ἀρχαίαν Γεωγραφίαν,
νομίζει ὅτι ὁ βάρβαρος Ὀθωμανὸς εἶναι Θράξ, καὶ
ὅχι Ἀσιανός. Χάριν δὲ συντομίας, παραλείπω τὴν
ἀπόδειξιν τῆς ἀποτυχίας τοῦ Μηνιάτου ἐκ τῶν ἐπι-
λοίπων παρ' αὐτοῦ γινομένων μεταβολῶν τῶν ἐκφρά-
σεων τοῦ Σκούφου.
Σήμερον δὲ στρέφω τὸν λόγον πρὸς τὸν Κ. Σ. Ζαμ-
πέλιον παρατηρῶ εἰς αὐτόν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς,
θεωρούμενος ὡς κεφαλὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀφοῦ διὰ
τῆς σταυρώσεώς του ἡλευθέρωσε τὸν Κόσμον ἀπὸ
τὴν προπατορικὴν κατάραν, φυσικῶς τῷ λόγῳ ἐθεω-
ρήθη ἀπὸ τὸν Σκούφον καὶ ὡς ἐλευθερωτὴς τοῦ Ἑλλη-
νικοῦ γένους ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας, καὶ ἐπομέ-
ως εἰς αὐτόν ἔτεινε τὴν ἐνθερμον δέησίν του, καὶ ὅχι
εἰς τὴν Μητέρα του, τὴν Ἀσιπάρθενον Μαριάμ, ἥτις
εἶναι μεσίτρια ὅλων τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολικῆς
καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Διανοεῖται λοιπὸν τὰ μέγι-
στα ὁ Κ. Σ. Ζαμπέλιος γράφων, ὅτι ἡ προστασία τῆς

Θεοτόκου ἐφάνη ἀποκλειστικῇ ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους, διότι τὴν δοξασίαν ταύτην ἔχουν ὅλοι οἱ ἰταλοί. Τὰ Χριστιανικὰ Βασίλεια, μάλιστα τῆς Βαυαρίας καὶ τῆς Οὐγγρίας, ἔχουν χαραγμένην τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου καὶ εἰς αὐτὰ τὰ νομίσματά των, καὶ τὴν ἐπονομάζουν PATRONA, ἤγουν ΠΡΟΣΤΑΤΡΙΔΑΝ.

Δικαίῳ δὲ τῷ λόγῳ, ἐν δὲν ἀπατώμεθα, εἰπομεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ διόρθωσις τοῦ βιβλιογραφικοῦ λάθους τοῦ Κ. Σ. Ζαμπελίου περὶ ἐνὸς λόγου τοῦ Μηνιάτου ἤθελε καταστρέψει ὁλόκληρον ἐν κεράλαιον τοῦ συγγράμματός του περὶ *Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ*. Ἐπὶ τέλους ὀφείλω νὰ προσθέσω εἰς τὰ παρ' ἐμοῦ λεχθέντα, ὅτι ὁ Φραγκίσκος Σκούφος ἦτο μὲν Ἕλλην τὸ γένος, τέκνον δὲ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἐπειδὴ ἦτο Τοποτηρητὴς τοῦ ἐν Κερκύρα Δατίνου Ἀρχιεπισκόπου Βαρμπαρίου. Ἡ πατριωτικὴ λοιπὸν δέξις του πρὸς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν περὶ ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἦν ἕκαμεν ἑκατὸν πεντήκοντα ἔτη πρὶν δρᾶξωσιν οἱ Ἕλληνες τὰ ὄπλα τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους των, ἐτι μᾶλλον ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ πατριωτισμὸς εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων τῶν πρεσβευόντων τὸ δόγμα τῶν Δυτικῶν, καὶ ὅτι ὁ διδάσκαλος τῆς Ῥητορικῆς Τέχνης Σκούφος καὶ ὃχι ὁ Θεσπέσιος Μηνιάτης προεῖδε τι ἔμελλε νὰ συμβῇ μετὰ ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα ἔτη, ἥτοι κατὰ τὸ 1821. Ἄς λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Μηνιάτης ἦτο δωδεκαετὴς παιδίον ὅτε κατὰ τὸ 1681 ἐτυπώθη ἡ Ῥητορικὴ τοῦ Σκούρου.

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΒΡΕΤΟΣ.

ΝΕΟΣ ΑΥΤΕΝΕΡΓΗΤΟΣ ΣΙΦΩΝ.

Τὸ σημαντικώτατον πλεονέκτημα τοῦ σίφωνος τούτου, ἐφευρεθέντος νεωστὶ ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ Κ. Ballow, συνίσταται εἰς τοῦτο μάλιστα, ὅτι δι' αὐτοῦ καθίσταται περιττὴ πᾶσα, πρὸς εἰσαγωγὴν τοῦ ἀέρος ἐντὸς πίθου (βαρελίου), ὅπῃ, ὅπως ἐκρεύσῃ ἐξ αὐτοῦ τὸ ὑγρὸν. Πλεονέκτημα μέγιστον τὸ ὅποῖον πρέπει νὰ καταδειξώμεν, διότι εἶναι γνωστὸν εἰς πάντα εἰδήμονα ὅτι τὰ ὀργάζοντα ὑγρὰ ἀναδίδουσιν ἀνθρακικὸν ὀξυγενὲς ἀέριον, καὶ ὅτι ἡ τελεία διατήρησις αὐτοῦ, καὶ τὸ μέσον τοῦ νὰ προληφθῇ ἡ ὑπὸ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ἀπορρόφησις τοῦ ὀξυγόνου, ὑπάρχουσιν ὅροι ἀναγκαῖοι πρὸς συντήρησιν τῶν ὑγρῶν τούτων, ὥστε οὔτε νὰ ἐξασθενήσωσιν, οὔτε νὰ ὀξίτωσι καὶ κατ' αὐτὴν ἀκόμη τὴν θερμότεραν ὥραν τοῦ χρόνου. Διὰ τῆς χρήσεως τοῦ προκειμένου αὐτενεργήτου σίφωνος τὰ ὑγρὰ ταῦτα διατηροῦσι τὸ πνεῦμα καὶ τὴν καλὴν αὐτῶν ποιότητα ὡς ὅπου ἐκλείσθησαν κατὰ πρῶτον.

Ἐκφεύγοντος τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξυγενεοῦς ἀέριου ἀπὸ τοῦ πίθου, τὰ πνευματώδη ὑγρὰ ἐξασθενοῦσιν, ἀπορροφούμενου δὲ τοῦ ὀξυγόνου ἀπὸ τῆς ἀτμοσφαιρᾶς ὀξίζουσιν. Ἀμφοτέρω δὲ ταῦτα πηγάζουσιν ἀπὸ τὴν διηνεκίαν τοῦ ἀέρος εἰσόδου διὰ τῶν ἐν χρήσει σήμερον ὀπῶν. Ἐντερον μέγα πλεονέκτημα τοῦ προκειμένου σίφωνος παρὲν ἡ ἀπλότης τῆς κατασκευῆς του, καὶ ἡ εὐκολία μὲ τὴν ὁποίαν πᾶς τις δύναται ἀποσυνθέτων αὐτὸν νὰ τὸν καθάρῃ, καὶ νὰ τὸν συναρμόσῃ ἐκ νέου, ἀποφεύγων δυσκολίας καὶ ἐξοδα.

Ἐνίοτε ἐπέρχεται ἐκ τοῦ ὀργασμοῦ τοῦ ὑγροῦ μέγας θρασμός ἐντὸς τοῦ δοχείου, καὶ τότε ἅμα στρεφόμενου διὰ τῆς κλειδὸς τοῦ ἐμβόλου, τὸ ὑγρὸν ἐξέρχεται δι' ἀμφοτέρων τῶν διόδων τοῦ σίφωνος, μέχρις ὅτου ἐλαττωθῇ ὁ θρασμὸς ἐκρευσάσης ποσότητός τινος. Ἀλλ' ἂν τοῦτο ποτὲ συμβῇ ἡ ὑπουργία τοῦ σίφωνος οὐδαμῶς βλάπτεται.

Τὸ ἐμβόλον Γ ἔχον σχῆμα κωνοειδὲς καὶ ἀρμοστικόν ἀκριβῶς, ἐμποδίζει τὴν διὰ τοῦ σωλῆνος ἐκροήν.

Ἡ σπείρα πιέζουσα ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἐμβόλου Γ ἐγγυᾶται τὴν τελεσιουργὸν αὐτοῦ ἐνέργειαν.

Διὰ νὰ ἐννοηθῇ ἀκριβῶς ἡ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσα ἀρχή, ἃς ὑποτεθῇ ὅτι ὁ σίφων εἶναι διαφανὴς, εἰ καὶ ὑπάρχει κατεσκευασμένος ἐκ τοῦ συνήθους μετάλλου ἐξ ὃ καὶ οἱ σωλῆνες ἐν γένει. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ νομίσῃ τις ὅτι τὸ ὑγρὸν ῥέει διὰ μικρᾶς ὀπῆς μόνον (ὡς φαίνεται εἰς τὴν εἰκόνα) ἀπ' ἐναντίας τοῦτο ῥέει ἐλευθέρως δι' ὅλου τοῦ σωλῆνος.

Ὅλα τὰ μέχρι τοῦδε ἐν χρήσει πώματα, εἶναι ἀκατάλληλα καὶ ἀχρηστα. Ἄν μεταχειρισθῇ συνήθῃ σωλῆνα καὶ θέσῃ ἐν πῶμα εἰς τὴν ὀπὴν, θέλει προκύβῃ ἡ ἀκόλουθος βλάβη· ὅταν πρόκηται νὰ ἐκρεύσῃ τὸ ὑγρὸν πρέπει νὰ χαλαρώσῃ τὸ πῶμα· ἀλλὰ τὸ ἀνθρακικὸν ὀξυγενὲς ἀέριον ἐξέρχεται ἀπὸ τὸν πίθον καὶ ἀντικαθιστάνεται ἀμέσως ὑπὸ τοῦ ἀέρος. Οὕτω λοιπὸν, τὸ μὲν ζωτικὸν στοιχεῖον τῶν ὑγρῶν εξαφανίζεται, ἀντ' αὐτοῦ δὲ εἰσέρχεται ἄλλο φθοροποιόν, ὁ ἀήρ. Οὗτος ἀδυνατίζει τὸ ὑγρὸν καθ' ὅλας τοῦ ἔτους τὰς ἐποχάς, ἐν δὲ ὥρᾳ θερμότητος ὀξίζει αὐτό.

Ἰδοὺ καὶ ὁποία ἡ ὑπουργία τοῦ νεωστὶ ἐφευρεθέντος τούτου σίφωνος.

Ὅταν τὸ πῶμα στραφῇ, τὸ ὑγρὸν ῥέει ἐκ τοῦ ἀγχείου (κατὰ τὴν διὰ τῶν τριῶν μαύρων ἐλικοειδῶν γραμμῶν ἐμφαινόμενῃ διεύθυνσιν). Ὁ ἀήρ εἰσorma ἀμέσως εἰς τὸν ἀεραγωγὸν σωλῆνα διὰ τῆς ὀπῆς Η. διέρχεται διὰ τῆς ὀπῆς τοῦ πώματος Γ, καὶ διὰ τοῦ σωλῆνος φθάνει εἰς τὸν πίθον, εἰς ἀποχωρῶσαν ποσότητα ὥστε νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἐξ αὐτοῦ ἐκροήν τοῦ ὑγροῦ. Τοιουτοτρόπως δὲν εἰσάγεται πλεονέτερος ἀήρ τοῦ ἀπολύτως χρεώδους. Ὁ ἀήρ εἰσερχόμενος διαπερᾷ τὸ ὑγρὸν καὶ ἀναβαίνει πρὸς τὰ ἄνω, ὡς ἐμφαίνουσιν αἱ διὰ στιγμῶν σημειωμέναι γραμμαῖαι. Ὅταν τὸ πῶμα ἀντιστραφῇ, τότε οὐδ' ἀήρ εἰσέρχεται οὐδ' ὑγρὸν διὰ τοῦ ὑγραγωγῶ ὀχετοῦ ἐξέρχεται. Ὁ ἀτμοσφαιρικός ἀήρ ἀποκλείεται ἐν τῷ ἅμα. Ὁ τόπος ὁ κατεχόμενος ἀπὸ τὸ ὑγρὸν εἰς τὸ σῶμα τοῦ ὀχετοῦ ὑπάρχει σημειωμένος εἰς τὴν εἰκόνα διὰ μελαίνης σκιάς. Τὸ διάστημα μεταξὺ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑγροῦ καὶ τῆς ἐνδον πλευρᾶς τοῦ ἀγγείου, πληροῦται ἀπὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ, τὸ ὅποῖον, μένον ἐγκλεισμένον, καθιστάνεται στοιχεῖον ζωτικὸν τοῦ ὑγροῦ, ὡς θέλει κατανοῇ πᾶς ὅστις μεταχειρίζεται πρὸς ζήμιαν τοῦ συνήθους σωλῆνος καὶ ὁπᾶς πρὸς εἰσαγωγὴν τοῦ ἀέρος, αἵτινες, εἴτε διότι πολλάκις κατὰ παραδρομὴν δὲν ἐμπράττονται, εἴτε διότι τὰ πώματα χαλαροῦνται, ἀφίνουσι τὸν ἀέρα νὰ εἰσέρχεται καὶ οὕτω φθείρεται τὸ ὑγρὸν.

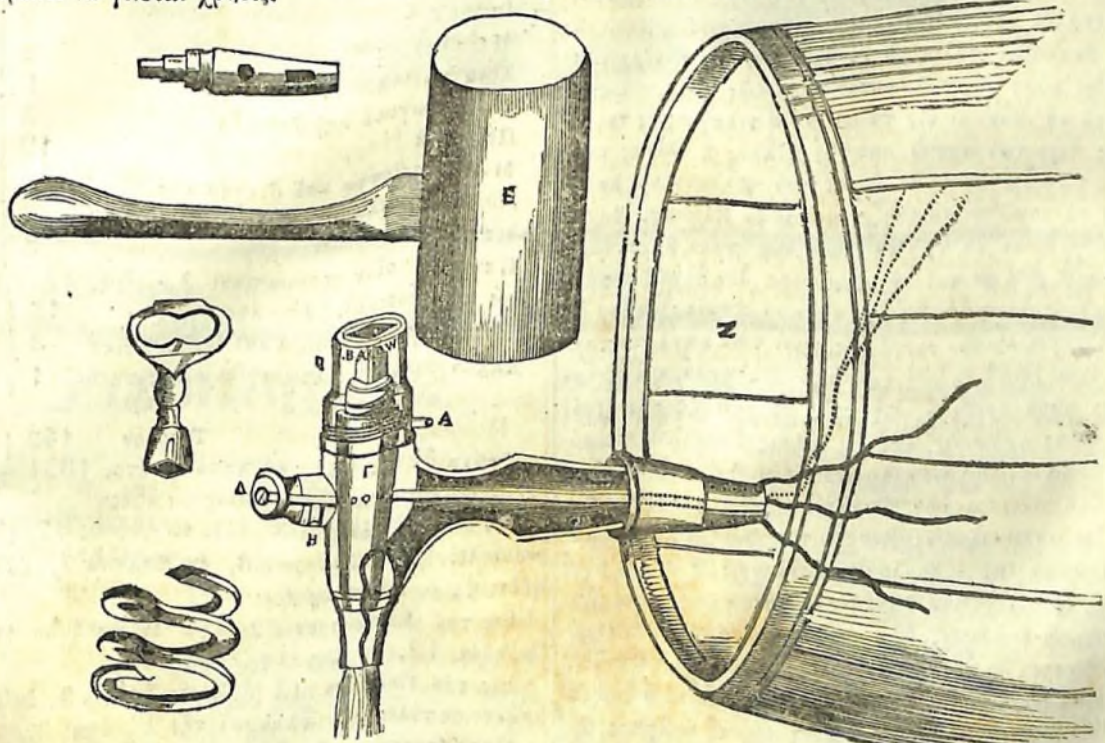
Ἰδοὺ δὲ καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν πρέπει νὰ γίνεταί ἡ χρῆσις αὐτοῦ.

Λάβε ἐν ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ ἰδίου Barlow νεωστὶ ἐφευρεθέντων δερματίνων περιτυλιγμάτων, θέσον τὴν διακεκομμένην ἄκραν αὐτοῦ, πλησίον μὲν τῶν ὀπῶν τοῦ σωλῆνος, ἀλλ' οὕτως ὥστε νὰ μὴ καλυφθῶσιν ὑπ' αὐτοῦ, καὶ περιτύλιξον αὐτὸν ὅσον τὸ δυνατόν σφιγκτά. Λάβε μετέπειτα τὴν ἐκ κόμμιος ἄκραν, καὶ θλίψον αὐτὴν πρὸς τὰ κάτω διὰ νὰ μὴ χαλαρωθῇ. Θέσον τὸ σωλῆνα τοῦ σίφωνος εἰς τὴν ὀπὴν τοῦ πίθου καὶ μὲ τὴν ξυλινὴν σφύραν, κτύπησον δυνατὰ ἀπαξ ἢ δις ἐπὶ τοῦ προέχοντος σημείου Δ, καὶ ὁ σίφων θελεῖ στερεωθῇ ἀσφαλῶς. Ἐν ἐκ τῶν περιτυλιγμάτων τούτων ἀρκεῖ δι' ὅλων τῶν πίθων τὰς ὀπὰς. Ἄν ὅμως ἡ ὀπὴ τοῦ πίθου εἶναι παρὰ τὸ σὺνθετος εὐρεία ἢ στενὴ, τότε ἢ ἀπόκοψον μέρος τοῦ περιτυλίγματος ἢ πρόσθετος μέρος ἐτέρου τοιούτου. Συνιστάται πρὸς τὸν μνησθέντα σκοπὸν ἰδίως ἡ ξυλινὴ σφύρα Β. σιδηρᾶς δὲ σφύρας δὲν πρέπει νὰ γίνεται χρῆσις.

Προσάρμοσον τότε πάλιν τὸν κοχλίαν σφιγκτά, καὶ ὁ σίφων γίνεται ἑτοιμος πρὸς χρῆσιν. Στερεώτης καὶ ἀπλότης τῆς κατασκευῆς δύνανται ἄρα νὰ προστεθῶσι πρὸς τοὺς ἄλλους αὐτοῦ πλεονεκτήμασι.

Τιμᾶται δὲ ἀπὸ δραχ. 7 ἕως 11.

Τὴν ἀνωτέρω ἐφεύρεσιν δημοσιεύοντες, ἦν ἐπρότεινεν εἰς τὴν βιομηχανικὴν ἐπιτροπὴν ὁ τοσοῦτον ἀξίως αὐτῆς προεδρεύων, καὶ τοσαύτας δι' αὐτῆς καὶ ἀπ' εὐθείας εἰσαγαγὼν βιομηχανικὰς καὶ γεωργικὰς βελτιώσεις, Κ. Λουκᾶς ὁ Ῥάλλης, σκοπὸν κυρίως προτιθέμεθα νὰ ἐκλύσωμεν τῶν γεωπόνων ἡμῶν τὴν προσοχὴν εἰς τὸ ἀντικείμενον τῆς οἰνοποιίας. Ἡ Ἑλλάς σήμερον ὑπὸ τὴν πτέρυγα τῆς εἰρήνης καὶ τῆς εὐνομίας, ὁμοιάζει ἀπέραντον κήπον τοῦ Διονύσου. Κοιλιάδες, πεδιάδες καὶ ὄρη αὐτῆς κατεκαλύφθησαν ἀπὸ ἀμπέλους, καὶ ἀπ' αὐτῶν δύναται κατ' ἔτος νὰ κατασκευασθῇ οἶνος ὅσος νὰ κατακλύσῃ ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν

Διὰ νὰ καθαρίσῃς τὸν σίφωνα ἐκβαλον τὸν κοχλίαν Α. στρέψων ἔπειτα τὸν κρίκον Β. ἀπὸ δεξιῶν πρὸς ἀριστερά, μέχρις ὅτου ἀποσπασθῇ. Ἐκβαλον τότε τὴν σπείραν, θέσον τὴν κλεῖδα ἐπὶ τοῦ πώματος, στρέψων αὐτὴν ἐκατέρωθεν, καὶ ἀπόσυρον τὸ πῶμα Γ. ὁμοῦ μὲ αὐτήν. Πλύνον, ἂν ᾖ ἀναγκαῖον, καὶ σπόγγισον τὸ πῶμα καλῶς. Ἀλειψὼν ἔπειτα αὐτὸ μὲ ὀλίγον λίπος χοίριον ἀνάλατον. Ἐλαίου χρῆσις δὲν πρέπει νὰ γίνεται. Ἀπόσυρον καὶ πάλιν τὸ πῶμα καὶ παρατήρησον μήπως ἐνεφράχθησάν που αἱ ὀπαὶ τοῦ διὰ τοῦ λίπους. Θέσον ἔπειτα ἐκ νέου αὐτὸ, καὶ ἐπίθεσον ἐπ' αὐτοῦ τὴν σπείραν. Εἰσαξὼν πάλιν τὸν κρίκον Β. ὡς καὶ τὸν κοχλίαν Α. σφιγκτά. Πρὶν δὲ μεταχειρισθῇς τὸν σίφωνα εἰς ἄλλον πίθον, (ἂν δὲν ἔχῃς ἄμεσον αὐτοῦ χρῆσιν) ἀπόσυρον τὸν μικρὸν κοχλίαν Δ. καὶ φρόντισον ὥστε ὁ ἀεραγωγὸς σωλὴν νὰ ᾖ ἐντελῶς καθαρὸς, ἂν ᾖ δὲ ἀκάθαρτος καθαρίσον αὐτὸν διὰ σύρμα-

νειάν τῆς, καὶ νὰ μεθύσῃ ἑκατονταπλάσιον τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς ὁ δὲ οἶνος οὗτος ἐδύνατο νὰ εἶναι πηγὴ πλούτου δι' αὐτὴν ἀνεξάντλητος. Ἀλλὰ τὸ ἐναντίον συμβαίνει. Διὰ τί; διότι, ὁ οἶνος κατασκευάζεται τοιοῦτος ὥστε ἐκτὸς τῶν Ἑλληνικῶν λαρυγγῶν οὐδεὶς ἄλλος λάρυγξ τὸν ὑποφέρει· διότι ἐμβάπτεται εἰς αὐτὸν μέχρι τοῦδε ὁ κλασικὸς κῶνος τῆς πίτους, ὅστις ἔχει ὡς ἄμεσον ἀποτέλεσμα τοῦτο, ἀφ' οὗ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἐμπλησθῇ τοῦ οἴνου τοῦ, διὰ τὸν ἐπίλοιπον, ἂν δὲν τὸν μεταβάλῃ εἰς ὄζος, νὰ μὴ εὐρίσκωνται ἀγορασταί, νὰ μὴ γίνεται ἐξαγωγή αὐτοῦ, καὶ ὡς τελευταῖον καταφύγιον νὰ χύνεται. Διὰ τί, ὡς ὁ φιλόπατρις πρόεδρος τῆς βιομηχανικῆς ἐπιτροπῆς, δὲν μεριμνοῦσι περὶ οἰνοποιίας ὅλοι οἱ συμπερὸν ἔχοντες, ὅλοι οἱ ἰδιοκτῆται, ὅλοι οἱ δήμαρχοι τῶν ἀμπελοφύτων μερῶν; Τίς εἶναι ἡ μεγάλη δαπάνη τῆς μετακλήσεως εἰς Ἑλλάδα δύο ἢ τριῶν ἐμπειρῶν ἀνδρῶν εἰς

Ευρώπης, οἷτινες νὰ διδάξωσι τὸν τρόπον τῆς καλῆς τοῦ οἴνου κατασκευῆς εἰς τὰ κεντρικώτερα μέρη. ἢ πόσα λεπτά πρέπει νὰ καταβάλῃ ἐφάπαξ ἕκαστος ἰδιοκτητῆς ὅπως ἐν ἑκάστῳ χωρίῳ σκαρῇ κοινόν τι ὑπόγειον πρὸς κατάθεσιν καὶ διατήρησιν τῶν βελτιωθέντων οἴνων; Τῶν ζητημάτων τούτων ἡ λύσις δύναται ἴσως νὰ ἔχῃ τὴν μεγίστην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς τύχης τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ πάσης τῆς Ἑλλάδος.

ΒΙΒΛΙΑΚΑ.

Πέρουσι κατὰ μῆνα Φεβρουάριον ἐξετυπώθη εἰς τὸν τότε ἐν Ἀθήναις ἐκδιδόμενον καὶ μετὰ ταῦτα ἐκλείψαντα «φιλόπατριον» ἄρθρον, ὅπου ἀπηριθμοῦντο ὅσα ἐδημοσιεύθησαν βιβλία ὑπὸ Ἑλλήνων κατὰ τὰ ἔτη 1849 καὶ 1850, καὶ κατόπιν ἐγένετο σύγκρισίς τις συνοπτικὴ τῶν ἀριθμῶν καὶ παρατηρήσεις τινες ἐπεφύοντο ὅχι παντάπασιν περιτταί. Ἡλίπζε τότε ὁ ἀρθρογράφος, ὅτι μετὰ ἐν ἔτος ἀκριβῶς, ἐπ' αἰσιωτέροις οἰωνοῖς ἤθελεν ἀναχάθει πάλιν τὸ αὐτὸ ἔργον, καὶ ἤθελεν ἐξακολουθεῖ αὐτὸ καὶ τοῦ λοιποῦ τακτικῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ διδῇται εἰς τὸ κοινὸν ἀπολογισμὸς τις ἐτήσιος περὶ τοῦ ποσού καὶ τῆς πολλῆς ἢ ὀλίγης ποιότητος τῶν διανοητικῶν ἔργων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ ὡς τὸ τοιοῦτον συνειθίζεται καὶ ἐν Εὐρώπῃ. Σήμερον δὲ γράφων ἐν τῇ Νέᾳ Πανδῶρᾳ πολλὸ ἀργότερον, παρατηρεῖ, ὅτι ἂν καὶ τὰ αἰσιώτερα δὲν ἦλθον προφανῶς, αὐτὸς ὅμως δὲν ἔκρινε καλὸν νὰ ἀπορῶσθαι μὴ ὅλως. Γράφει λοιπὸν συντόμως περὶ τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 1851 ἐκδοθέντων ὑπὸ Ἑλλήνων, καὶ παραβάλλει αὐτὰ ἀριθμητικῶς πρὸς τὰ τοῦ 1850. Πρότερον ὅμως ὁμολογεῖ, ὅτι καὶ ἐφέτος δύσκολον εἰς αὐτὸν ἦτο νὰ συνάξῃ πληροφορίας περὶ βιβλίων ἐξ ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν μερῶν, ὅπου ὑπάρχουσι τυπογραφεῖα. Ἑλλειψίς συνεννόησις μετὰ τῶν βιβλιοπωλῶν καὶ τυπογράφων μας ἐξακολουθεῖ δυστυχῶς ἡ αὐτὴ· οὔτε ἀνεφάνη εἰσέτι γενικὴ τις ἐπιστημονικὴ ἐφημερίς, ἥτις ἀναφέρουσα ἐγκαίρως ὅλα τὰ νέα βιβλία καὶ ἐπιχειρήματα τακτικῶς τὰ κυριώτερα ἐξ αὐτῶν, νὰ τὰ κάμνῃ οὕτω γνωστότερα εἰς τὸ Πανελλήμιον. Ὅθεν ὁ ἐπόμενος συνοπτικὸς πίναξ, ὡς παραλείπων ἐξ ἀνάγκης ὅχι ὀλίγα, σχετικὴν μόνον ἀλήθειαν δύναται νὰ ἔχῃ. Διαιροῦνται τὰ βιβλία καὶ αἱ ἐφημερίδες καθ' ὕλην, καὶ παρατίθεται ἑπειτα ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, ἀποσιωπωμένων τῶν ὁμαμάτων τῶν συγγραφέων ἢ μεταφραστῶν ὡς καὶ τῶν μερικωτέρων ἐπιγράφων τῶν βιβλίων, χάριν συντομίας· διότι αἱ τοιαῦται λεπτομέρειαι ἀρμόζουσιν εἰς βιβλιακοὺς καταλόγους ἰδιαίτερος ἐκδιδομένους, καὶ οὐχὶ εἰς ἐφημεριδογραφικὸν ἄρθρον ὡς τὸ παρόν. Τὰ δὲ συμπεράσματα ἀφίονται εἰς τὴν προσοχὴν καὶ τὴν κρίσιν τοῦ ἀναγινώσκοντος. Τοσοῦτο μόνον ἐνταῦθα εἰρήσθω, ὅτι Νομικὰ, Φυσικὰ, ἱατρικὰ καὶ Μαθηματικὰ βιβλία ἐκ τοῦ λήξαντος ἔτους δὲν περιῆλθον εἰς γνῶσιν τοῦ συνταξάντος τὸν ἐξῆς πίνακα. Εἰχῆς δὲ ἔργον, ἂν τις ἄλλος δημοσιεύσῃ τὰ ἐναντίον περὶ τοῦτου.

Ἐξεδόθησαν ἐν Ἑλλάδι, Ἑπτανήσῳ καὶ Τουρκίᾳ
κατὰ τὰ ἔτη 1850 | 1851

Ἐφημερίδες πολιτικαὶ (*)

47 | 45

(*) Ὅλα δὲν διήνυσαν ὁλόκληρον τὸ ἔτος.

Περιοδικὰ συγγράμματα διασκεδαστικὰ καὶ πῶς διδακτικὰ

ἐπιστημονικὰ
Βιβλία Ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ ἀρχαιολογίας

Λατινικῆς

Ἰταλικῆς

Γαλλικῆς

Ἀγγλικῆς

Ἰνδικῆς (μετάφρασις)

Θεολογικὰ

Φιλοσοφικὰ

Ἱστορικὰ καὶ βιογραφικὰ

Γεωγραφικὰ καὶ περιηγητικὰ

Πολιτικὰ καὶ διοικητικὰ

Οἰκονομικὰ καὶ ἐμπορικὰ

Νομικὰ

ἱατρικὰ

Μαθηματικὰ

Στρατιωτικὰ

Παιδαγωγικὰ καὶ δημῶδη

Ποιητικὰ

Μυθιστορήματα καὶ διηγήματα

Πολιτικὰ φυλλάδια ἐφήμερα καὶ λόγοι

πολιτικοὶ

Παντοῖα, οἷον προσωπικαὶ διενέξεις,

λόγοι πανηγυρικοὶ, ἐπιτάφιοι κτλ.

Ἡμερολόγια, χρησμοὶ καὶ ὄνειροκριτικὰ

Χαλκογραφίαι ἢ λιθογραφίαι αὐθόπρακτοι

Τὸ ὅλον

142 | 151

Ταῦτα δὲ τὰ 151, τὰ κατὰ τὸ ἔτος 1851 τυπω-

θέντα διανέμονται κατὰ χώρας ὡς ἐξῆς

Εἰς τὴν Ἑλλάδα 103 (δηλ. ἐν Ἀθήναις 85, ἐν Ἐρ-

μουπόλει 11, ἐν Πάτραις 3, ἐν Χαλκίδι 2, ἐν Τρι-

πόλει 1, ἐν Ναυπλίῳ 1.)

Εἰς τὴν Ἑπτανήσον 32 (δηλ. ἐν Ζακύνθῳ 16, ἐν

Κερκύρᾳ 12, ἐν Κεφαλληνίᾳ 4.)

Εἰς τὴν Τουρκίαν 13 (δηλ. ἐν Σμύρῃ 9, ἐν Κων-

σταντινουπόλει 4). Ἀλλαγὴ τῆς Εὐρώπης 3.

Παρατηρητέον ὅμως ὡς ἐκ περισσοῦ, ὅτι ἐκ τῶν

δύο μάλιστα γειτονικῶν ἐπικρατειῶν λίαν ἀτελεῖς

εἶχομεν τὰς πληροφορίας, καὶ ὅτι πιθανώτατον εἶναι,

τινὲς μὲν τῶν ἐπιστημῶν καὶ μαθημάτων ἀτελέστερον

νὰ ἀντιπροσωπεύονται ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ἐκθέσει, ἄλλαι

δὲ ἐντελέστερον, καθ' ὅσον δηλαδὴ τυχαιῶς τοιαύδε ἢ

τοιαύδε βιβλία περιῆλθον εἰς γνῶσιν ἡμῶν, ὅτι καὶ

ἂν κατεβάλομεν ἐπιμέλειαν περὶ τὴν συναγωγὴν γενι-

κωτέρων πληροφοριῶν.

Τοσαῦτα κατὰ τὸ παρὸν τῷ ἐπιεικεῖ ἀναγνώστῃ

ὅστις δύναται νὰ ἐπιφωνήσῃ Τάχ' αὐριον ἔσσετ' ἀ-

μεινον! Ἡμεῖς δὲ περιμένομεν νὰ ἴδωμεν, ἂν θὰ πραγ-

ματοποιηθῇ ἡ εὐχὴ τοῦ, ὑποσχόμενοι νὰ πληροφορη-

σωμεν καὶ αὐτὸν περὶ τούτου εἰς τὴν ὁμοίαν ταύτης

ἐκθεσιν, τὴν ὁποίαν μελετῶμεν νὰ δημοσιεύσωμεν

κατὰ τὸν προσηγῆ ἱανουάριον περὶ ὅλων τῶν τοῦ ἔτους

1852 βιβλίων.

Κ.